

SÖKAREN

PRIS 18:00 INKL. MOMS

NR1

1986 ÅRGÅNG 23

Erik Blennberger och Runar Eldebo

Humanism och kristendom

Två livsåskådningar

Paneldebatt

Den 7 oktober anordnade Human-Etiska Förbundet i Stockholm en paneldebatt om humanism och kristendom. Deltagare var Helmut Ormestad från norska human-etiska förbundet och Gunnar Ståldal från det arrangerande svenska förbundet; den kristna sidan representerades av två missionsförbundare, Erik Blennberger och Runar Eldebo.

Kristendom och humanism inte oförenliga

Erik Blennberger, som är gymnasie-lärare i religionskunskap och historia, sa att det inte finns någon etablerad definition av uttrycket humanism, men han menade att man idag med humanism brukar avse en övertygelse om varje människas okränkbara värde och dessutom en tro på människors förmåga att genom erfarenhet och fritt kritiskt tänkande komma

fram till relevanta övertygelser vad gäller etik och livsåskådning.

Det finns olika varianter av humanism. Blennberger nämnde att existentialismen är en humanism, att många marxister hävdar att de också förespråkar en humanism och att sådana livsåskådningsdebattörer som Olof Lagercrantz och Lars Gyllensten företräder humanistiska ståndpunkter — och så finns ju exempelvis Human-Etiska Förbundets humanism.

Kristendom och humanism är inte oförenliga, hävdade Blennberger och påpekade att det i Sverige finns något som kallas Förbundet för kristen humanism och samhällssyn, där både han själv och hans meddebattör Runar Eldebo är medlemmar.

— Detta förbund vill, oberoende av dogmatiska uppfattningar, bland annat verka för en öppen kristendoms-syn och främja goda förbindelser mellan kyrkan och kultur- och samhällslivet. Förbundets hållning innebär en hög uppskattning av vetenskaplig forskning och undervisning om vetenskap, av politiskt och socialt arbete,

konstnärligt skapande, de ideella folkrörelsernas insatser och internationellt solidaritetsarbete.

Alltså kan humanismen vara kristen, underströk Blennberger, men tillade att det inte är självklart att kristendomen är humanistisk.

Han tog en bild från mängdläran.

— Humanism och kristendom är som två cirkelar som har ett fält gemensamt.

Men vad är då kristendom? Blennberger gav en definition som medvetet var litet "slarvig", men i detta sammanhang användbar.

— Kristen livsåskådning är en övertygelse att det finns en gudomlig, transcendent makt och att Jesus är en i historien unik person, som står i förbindelse med den transcendent makt. Kristendomen är också en tro på möjligheten av ett evigt liv, och den tillmäter gudstjänstliv och bön betydelse.

Med dessa definitioner kan kristendom och humanism förenas, ansåg Erik Blennberger. Men, tillade han, man kan naturligtvis använda andra

definitioner. Man kan exempelvis säga att ateism måste ingå i humanismen. I så fall kan inga andra än ateister vara humanister. Men det får den egendomliga konsekvensen att många personer som idéhistoriskt räknas som humanister, såsom Erasmus och Cusanus, inte kan anses ha varit det.

Sökande inställning rekommenderas

Runar Eldebo, som är lärare vid teologiska seminariet på Lidingö, där bland andra pastorer, missionärer och diakonissor utbildas, anknöt till några ord av den ateistiske filosofen Ingemar Hedenius, som citerats i Human-Etiska Förbundets tidskrift, nämligen att man inte bör tro på något annat än det som det finns förnuftiga skäl att tro på. Eldebo tyckte att man i de kristna leden mycket mer borde öppet ställa frågan "vad är sanning?" och undvika att postulera att Bibeln i varje bokstav är sann — som bland andra de kristna kreationisterna gör. (De påstår att världen har skapats exakt så som berättas i Första moseboken.)

I stället för den konfessionella ståndpunkten rekommenderade Runar Eldebo den sanningssökande positionen.

— Vi måste, precis som Ingemar Hedenius råder oss, ge förnuftiga skäl till vår tro, sa han.

Problemet är då: vad är förnuftiga skäl?

Eldebo svarade:

— Vetenskapliga skäl är förnuftiga. Dem får vi från naturvetenskaplig forskning med empirisk metod. "Men jag tror inte vi skall begränsa oss så att vi säger att bara vetenskapliga skäl är förnuftiga. När det gäller helhetstolkningar av livet finns det förnuftiga skäl för olika positioner, även om dessa inte alltid kan direkt vetenskapligt försvaras.

Runar Eldebo talade också om en "intellektuell allmänning", som han önskade, där man inte postulerar något, men möts utifrån den livssyn man har och diskuterar med förnuft-

tiga skäl för att öka sin insikt.

Kreationismen är ohållbar, ansåg Eldebo. Den postulerar för mycket, och den är för trång. Han menade att samma gäller Human-Etiska Förbundet, så som det presenterar sig i sina statuter.

Eldebo läste ur tidskriften HEF-Eko: Human-Etiska Förbundet är "en intresseorganisation för människor som inser värdet av ett liv utan religiösa dogmer och oförnuftig gudsfuktan".

Och han kommenterade, litet ironiskt:

— Jag skulle vilja sätta en parentes kring det som står efter "liv". Det övriga är fantastiskt bra!

— I den andra punkten, "religionerna har misslyckats med att skapa en 'mänsklig' värld", skulle jag vilja byta ut "religionerna" mot "kyrkorna". De punkter som sedan följer stämmer jag med glatt hjärta in i — HEF vill kämpa för tanke- och yttrandefrihet, skilja kyrka och stat och hävda rätten till alternativ livssyn — tills det står att förbundet vill hejda den religiösa indoktrineringen av barn, speciellt i skolan. Där skulle jag vilja skriva "den konfessionella indoktrineringen".

Runar Eldebo höll också med om att FN-deklarationen om de mänskliga rättigheterna skall vara grundläggande för samhällets etik, och han underströk till sist att man bör ta hänsyn till både mänskliga och religiösa erfarenheter, så att man får en helhetsbild av verkligheten.

Kritisk hållning värdefull

Gunnar Ståldal, som är lärare i religionskunskap och filosofi, började sitt inledningsanförande med att citera Ludvig Jönsson, intervjun i Sökaren: "Vi kan gärna få möta andra åskådningar, och är det så att vi inte har fått kläm på sanningen, då är det rätt bra att vi avslöjas. Det är i dialog med andra som jag tror att man finner sin egen identitet."

De orden, menade Ståldal, kan också stå som ett uttalande från Hu-

man-Etiska Förbundet.

— Vi har anordnat den här diskussionskvällen för att vi vill få våra uttalanden kritiserade!

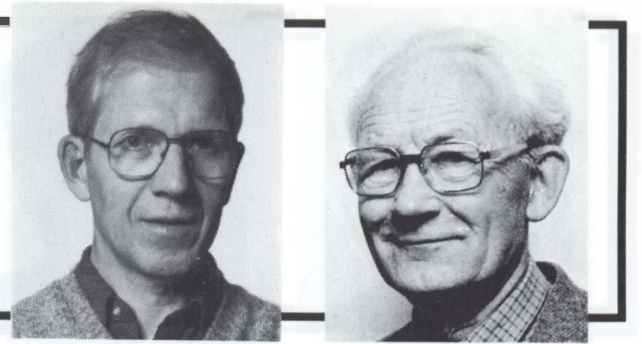
Ståldal berömde de båda kristna ledarna för deras öppenhet inför vetenskaplig forskning — om man får förutsätta, sa han, att den innefattar också öppenhet inför bibelvetenskaplig forskning och vilja att meddela sin församling de kunskaper man själv har om exempelvis de bibliska skrifternas tillkomst.

Att man inom Human-Etiska Förbundet ibland tar i litet häftigt mot religionen beror, sa Ståldal, på att man annars har svårt att få uppmärksamhet i massmedia för sina åsikter — medan det däremot alltid finns utrymme i media när exempelvis ärkebiskop Werkström eller biskop Stendahl säger något offentligt.

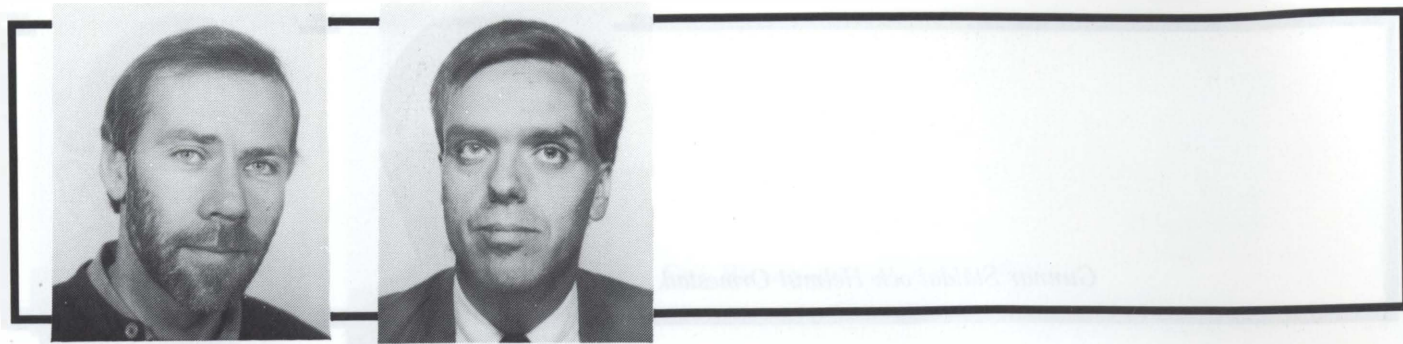
— Nyligen sa båda de herrarna att man måste lyda Gud och Bibeln, även om det innebär att man bryter mot lagen. Det är ett märkligt uttalande. Om det tas på allvar, innebär det att man anser sig *veta* att det finns en Gud och *veta* vad Gud vill. Man tycker det vore rimligt att den som gör ett sådant uttalande lägger fram bevis för *hur* han vet att Gud finns och vad Gud vill. Men några sådana bevis presenteras inte.

Ståldal tog upp Hedenius tidigare citerade uttalande att man inte skall tro på något som det inte finns förnuftiga skäl att tro på, och han erinrade om att Hedenius sagt detta med tanke på undren i Nya Testamentet.

— I evangelierna vimlar det av mirakelberättelser. De spelar en mycket viktig roll där, eftersom det hänvisas till dem som en sorts bevis för att Jesus var Guds son. Men en humanist som läser detta, ställer sig frågan: *Är det sant?* I de anvisningar vi lärare har att rätta oss efter, betonas att eleverna skall fostras till en kritisk hållning — de skall exempelvis förhålla sig kritiskt ifrågasättande till varor och budskap som bjuds ut. Det vore väldigt bra om de kristna samfunden kunde fostra sina medlemmar till samma inställning — att inte tro på något bara för att det står skrivet, utan i stället tänka efter: Finns det goda skäl tro att detta har hänt? Om

Gunnar Ståldal och Helmut Ormestad.

jag skulle sitta här och påstå att påven är ofelbar och att Maria farit upp till himlen, så skulle nog ingen hålla med mig, men de sakerna är vad hälften av alla kristna skall tro på, nämligen katolikerna. Jag har inte hört något vettigt skäl för detta. Men jag har heller inte hört något övertygande skäl för åsikten att Jesus kunde gå på vattnet eller för några andra bibliska under.

— Det heter att i religionsundervisningen skall eleverna diskutera livsfrågor. Det låter väldigt bra, men i verkligheten spelar bibelläsning en mycket stor roll. 9-10 av de 12 huvudmomenten i religionsundervisningen utgörs av bibelläsning. I många skolor läser man alla de bibliska texterna som om de vore sanna texter — något som man inte gör när det gäller exempelvis muslimska och hinduiska texter. Men de flesta exegeter vet mycket väl att även de bibliska texterna i stor utsträckning är församlingsteologi, att de inte beskriver historiska händelser, utan är legender och sådant som kyrkan av någon anledning lärde om Jesus.

Kristendom och humanism oförenliga

Helmut Ormestad, pensionerad professor i fysik, inledde sitt första anförande med att definiera vad religion är.

— För mig, sa han, är religionerna system av gudsföreställningar. Sådana föreställningar, vilka alla rör det som är bortom jordelivet, är religionernas kärna. För dem finns inga bevis. Det finns ingen enighet om vad som gäller på det området. Vi är hänvisade till att tro.

Ormestad gick vidare till att definiera humanismen.

— Ordet humanus betyder människoliknande. Humanismen som andlig riktning började under renässansen på 1300-talet, och den understryker människans värde och hennes liv i denna världen. Stora humanister som Goethe, Schiller och von Humboldt kämpade för andlig frihet, tolerans och humanitet. *Humanismen har sin*

utgångspunkt i människan.

Ormestad menade att en förening av kristendom och humanism är orimlig. Det rör sig om två helt olika inställningar. Humanismen betonar det närvarande, människan på jorden, medan kristendomen betonar det som ligger bortom jordelivet.

Ormestad underströk att religionerna inte är eniga om vilka transcendentala föreställningar som är sanna. Inte ens inom religionerna råder någon enighet. Den evangelisk-lutherska riktningen t ex är full av varianter med skilda meningar om vad som är sanning.

På grund av de skilda meningarna i transcendentala ting ställde sig Ormestad starkt tvivlande till att någon religiös riktning överhuvud taget förkunnar sanningen.

Han undrade också vilka som kan räknas som äkta kristna.

— Rent religiösa människor tror jag endast man finner i klostren, sa han. Där finns de *kanske*. Alla andra är vanliga människor som arbetar bland andra människor, och de tar sin religiösa tro med sig in i det dagliga livet, och så blandas religiöst och vardagligt samman.

Likheter mellan human-etik och kristen etik

Erik Blennberger var förvånad över Helmut Ormestads tudelning mellan humanism och kristendom.

— När kristna ansluter sig till tanken att människans fria tänkande, hennes egen erfarenhet är det avgörande vid valet av livsåskådning och etik och dessutom bejakar tron på varje människas grundläggande värde, varför skulle inte det kallas humanism, även om de människorna dessutom har föreställningar om något hinsides? frågade han. Kristendomen är inte enbart transcendent föreställningar.

Beträffande etikens grund trodde Blennberger att oenigheten med Human-Etiska Förbundet inte var stor.

— Det finns en bred teologisk tradi-

tion som hävdar att det främst är ur erfarenheten av människors liv tillsammans som etiken framkommer — vilket human-etikerna också säger.

De kristna utgår alltså inte enbart från Bibeln, utan även från mänskliga erfarenheter.

Human-etikerna hänvisar till FNs deklaration om de mänskliga rättigheterna som en grundval för etiken. Blennberger höll med om den grunden, men sa att kristna också kan se vissa texter i Bibeln, såsom bergspredikan, som grundläggande.

— Men vi uppfattar inte bergspredikans etik som giltig enbart därför att Jesus har sagt de orden, utan även därför att den stämmer med vad vi intuitivt uppfattar som sann mänsklig etik, den stämmer så att säga med människans natur — låt vara att ingen av oss, vare sig human-etikerna eller vi kristna, lyckas leva i enlighet med bergspredikans etik och exempelvis älska våra ovänner.

Blennberger trodde att det i grund och botten finns en stor likhet, när det gäller etiken, mellan human-etisk och kristen uppfattning.

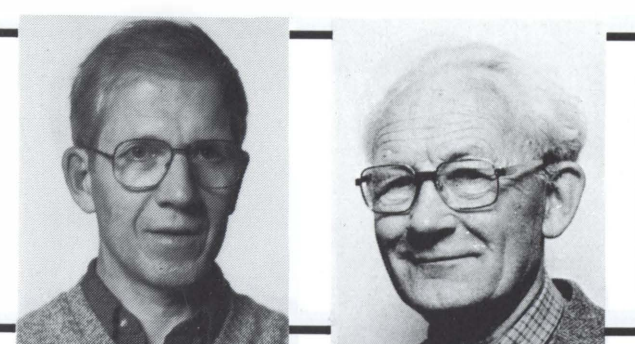
— Om en kristen utgår från Bibeln och Jesu ord, hamnar han på samma ståndpunkt som human-etikern, när det gäller etikens innehåll. En skillnad är att medan vi uppfattar religionen som etiskt verksam och värdefull, så ser human-etikerna den i allmänhet som världens huvudproblem, vilket jag finner vara en orimlig ståndpunkt.

Etiken kommer från människor, inte från gudar

Helmut Ormestad menade att den mänskliga etiken har uppkommit som en följd av att vi människor bildar familjer, samhällen, nationer. Ingen människa kan existera ensam. Det är inte många arter som är sådana stora samhällsbildare som vi. Eftersom människorna levit i samhällen, har det fordrats regler för samvaron. Utgångspunkten har varit att familjen och samhället skulle kunna bestå.

"Den gyllene regeln uttrycker reciprocitetsprincipen. Den är mycket gammal. Jesus har inte uppfunnit den som vi fick lära oss i den bibliska historien. Regeln är mycket äldre. Den är medmänsklig."

Helmut Ormestad

— En av de viktigaste reglerna heter Den gyllene regeln: Du skall inte göra mot andra vad du inte vill att andra skall göra mot dig. Eller, om vi slopar negationerna: Du skall göra mot andra vad du vill att andra skall göra mot dig. Det är ömsesidighetsprincipen. Den är mycket gammal. Det var inte Jesus som uppfann den. Regeln är äldre än han. Det är en medmänsklig regel. Att den fått stämpeln på sig att komma från en gud kan bero på att människor en gång behövde gudar bakom för att ge kraft åt regeln — den som inte höll sig till denna regel, skulle komma att straffas av gudarna.

Ormestad poängterade att etiken har uppstått bland människorna. *Efteråt* har religionerna satt sin stämpel på den.

God etik inte beroende av religion

Gunnar Ståldal uttryckte uppskattning av Erik Blennbergers inlägg och sa att "en annan framstående missionsförbundare" i en lärobok skriver att god etik inte är beroende av någon bestämd religiös tro, utan förmåga att utveckla goda moralregler finns i alla kulturer.

Ståldal framhöll att många moraliskt högtstående människor inte är religiösa. Han nämnde också att Jesus inte var den förste med humana medmänskliga uttalanden. Sådana fanns i den judiska rabbinismen omkring honom, och bland exempelvis stoiker, epikuréer och platonister. Dessa fakta borde ges i *alla* läroböcker i religionskunskap, tyckte Ståldal.

— Men kristen tro har inte bara varit stärkande för moralen, utan även verkat i motsatt riktning, erinrade Ståldal. På religiösa grunder har människor ägnat sig åt krig, förföljelse, förtryck av kvinnor och tjänstefolk och åt barnaga.

— 1878 års katekes har varit ett auktoritativt uttryck för kristen tro. Den har nu utkommit i en ny upplaga i modern språkdräkt. Domprosten i Göteborg betecknar den som den

bästa handbok i kristen tro som existerar. Där får vi bland annat reda på att Gud gett överheten makten att med livets förlust straffa missdådare!

HEF ger vrångbild av kristendomen

Erik Blennberger sa att frågan hur kristendomens etiska funktion skall bedömas är mycket svår att besvara. Den är knappast vetenskapligt hanterbar för en historiker, utan det rör sig här kanske ytterst om ett livsåskådningsval.

— Men jag tror, sa Blennberger, att kristendomens samlade betydelse är positiv. Jag kan ge skäl för den uppfattningen, men jag kan inte leda den i bevis. När Human-Etiska Förbundet behandlar kristendomen, då är det inte sållan med sådana exempel som att en konfirmandpräst våldtagit konfirmander, en påminnelse om att den extrema högern i USA är kristen — vilket i och för sig är riktigt — men det sägs ytterst litet om allt positivt som kristna människor gör — exempelvis arbetet bland ungdom i vårt land, den kristna freds rörelsen i Sverige, plogbillsrörelsen i USA, arbetet bland drogmissbrukare, den omsorg om människor som finns i kristna församlingar o s v. I HEF-Eko tycks det vara en fokusering på de svaga punkterna i religionen.

Human-Etiska Förbundets ordförande Anders Aspegren, som satt bland publiken, svarade att de kristna har väldigt många möjligheter att föra fram sina åsikter i press, radio och TV och visa på allt det vackra hos religionen, men vilka pekar på religionens baksidor? Jo, det gör bara vi inom Human-Etiska Förbundet, sa han.

Runar Eldebo nämnde att när han studerade filosofi för professor Anders Wedberg i Stockholm, fick han lära sig något som kallades generositetsprincipen. Den innebär att man i polemik mot andra framställer deras åsikter så att de kan instämma och säga att "precis så menar jag".

Definitionen av religion som system av gudsföreställningar, obevisbara

idéer om något hinsides, tyckte Eldebo inte var tillräckligt uttömmande.

— Religionen är mycket mer, sa han, bland annat humanistiska värderingar. Så när vi definierar vad religion är, utgår vi från vad det är att vara människa. Men för att helt kunna uttrycka vad det är att vara människa vänder vi vårt ansikte hinsides och uttrycker oss religiöst.

Helmut Ormestad underströk att han som humanist förankrar sin moral, sin livssyn, i den rena medmänskligheten, utan hänvisning till bud från gudar.

— Den som förankrar sin moral i gudsbegreppet och i en stark tro är säkert trygg där. Den religiösa tron blir så stark att de transcendentala gudsföreställningarna förefaller den troende vara djupaste sanning. Men religionerna är inte världsomspännande, deras uttalanden är inte generella. Det finns olika religioner med olika föreställningar om vad som är sanning. Därför kan inga religiösa föreställningar hos mig få rang av sanning.

Human-etikern kan erfara inre kraft

Gunnar Ståldal tog upp den opinionsundersökning som visat att 7,7 procent svenskar betecknar sig som bekännande kristna, medan 46,4 procent anser sig vara religiösa på sitt eget personliga sätt. Han har tittat på intervjuerna med dem som hör till den senare kategorin.

— Någon har sagt så här: "När jag ensam, trots starkt motstånd, vågar stå fast vid det jag tror på, fred, rättvisa, jämlikhet, då har livet en mening. I de stunderna fylls jag av en märklig kraft." Om detta skall kallas att vara religiös på ett personligt sätt, då är human-etiken också religiös. Men vi använder inte det ordet, eftersom det är så belastat.

— När man söker stillheten, kan man märka att ibland så bär den. Ingenstans har människan en säkrare tillflykt än i sitt eget inre. Det är nog en allmänmänsklig erfarenhet. Men

"Skolan är undervisning, men också ett torg, där olika ideologiska grupper kan föra fram sina meningar. Vem som helst kan komma och sälja sina böcker i skolan, ha bokbord och propagera. -- Det skall vara en spännande livsåskådningssituation i skolan."

Erik Blennberger

det innebär inte att det måste finnas en gud bakom denna inre kraftkälla.

— Man måste inte vara speciellt tuff, robust eller okänslig för att man saknar gudstro, sa Ståldal också. Ateister och agnostiker har likadant känsloliv som de troende. Och de har behov av att träffas och samtala om livsfrågor. Human-Etiska Förbundet är ett diskussionsforum för icke-troende. Där finns inga dogmer, ingen fastlåsthet vid vissa tankar — fast vi accepterar ju FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna som en grund för etiken.

— Human-etikerna kan diskutera Jesus, som är kristendomens källa, på ett mycket öppnare sätt än de kristet troende, menade Ståldal. Kristna människor brukar anse att Jesus står över all kritik. Men om man tittar på vad han säger, så är det en hel del egendomligheter. Exempelvis detta: Tror ni att jag är här för att skapa fred på jorden? Nej, säger jag, inte fred, men splittring. Ty där fem bor i ett hus, skall de i fortsättningen leva splittrade, tre mot två, två mot tre, far mot son och son mot far, mor mot dotter och dotter mot mor, svärmor mot sonhustru och sonhustru mot svärmor. (Lukas 12:51.)

Ståldal tyckte också att det är förkastligt och inhumant att *kräva tro* så som Jesus gör. Till dem som inte tror vänder sig Jesus med orden: "Detta fördärvade släkte, som inte vill tro, hur länge måste jag vara kvar hos er? Hur länge måste jag stå ut med er?" (Matteus 17:17.)

— Den som *tror* och blir döpt, han skall bli räddad, men den som inte tror, han blir fördömd. Så lär Jesus.

Ståldal nämnde också Jesu lönemoral som ett exempel på att Jesus knappast kan stå över all kritik.

— Ofta slutar han sina etiska förmaningar med att "då skall din Fader, som ser i det fördolda, vedergälla (belöna) dig".

Det är sådana uttalanden, menade Ståldal, som gör att human-etiker och kristendomskritiker lätt blir litet aggressiva och känner ett behov av att ta kraftigt avstånd.

Helhetsbild av Jesus

Erik Blennberger vände sig mot Ormestads resonemang att eftersom det finns olika religioner med olika tanke-innehåll, så kan inga religiösa föreställningar anses vara sanna. Det är ett ohållbart argument, menade han.

— Det faktum att det finns olika meningar, gör ju inte att ingen av dem kan vara riktig! ²⁾ Även när det gäller etiken finns det oenighet, men det betyder inte att ingen etik kan vara giltig.

Till Ståldal genmålde Blennberger att visst har Human-Etiska Förbundet dogmer. Ett exempel är uttalandet att HEF är en intresseorganisation för människor som inser värdet av ett liv utan religiösa dogmer och förnuftsfiendlig fruktan.

Om HEF:s påstående att religionerna har misslyckats med att skapa en mänsklig värld sa Blennberger att det visserligen är sant men att man lika väl kan säga att *människan* har misslyckats med att skapa en mänsklig värld.

Blennberger opponerade sig mot sättet att citera Jesusord lösryckta ur sitt sammanhang.

— Tagna ur sitt sammanhang kan en del Jesusord verka förbryllande och motbjudande. Man bör undersöka vilken *helhetsbild* som Nya testamentet ger av Jesu person. Dessutom bör man tänka på att förkunnelsern följer ett visst mönster som var vanligt på den tiden. Man kan inte bara lyfta ut Jesusorden ur sitt sammanhang och ur sin tid och säga: "Se, så orimlig Jesus är!"

Helmut Ormestad invände att det inte är lätt för vanliga människor att göra sig en helhetsbild av Jesu liv och lära.

— Vad är en helhetsbild? Det är något stort och diffust. Känslorna kan göra att man upplever en helhetsbild. Man kan ledas till en helhetsbild av en tolkning. Men vad är en tolkning? Av en teolog har jag fått höra att tolkning är att lägga in sin egen mening i en oklar text. Och då försvinner den sanna helhetsbilden ännu längre bort!

Ormestad ville också säga några ord om begreppen ateist och agnosti-

ker.

— A-teos betyder *icke Gud*. Det är en ohållbar ståndpunkt att säga att man är ateist. Då pålägger man sig en omöjlig bevisbörda. Det är omöjligt att bevisa Guds existens, men det är också omöjligt att bevisa Guds icke-existens. I båda fallen rör det sig om transcendenta föreställningar, som endast kan vara föremål för tro. Men det finns ett annat ord, som är bättre. Det är agnostiker. A-gnos betyder obekant. Jag är agnostiker på religionernas område, eftersom jag är obekant med gudarna. Jag känner dem inte. Jag har aldrig upplevt dem. ³⁾ Och ändå är jag en moralisk människa liksom de flesta som bekänner sig till olika religioner. Men medan Bibeln säger att man skall vara moralisk med syfte att vara den himmelske Guds barn, så är jag moralisk därför att jag känner ett ansvar med utgångspunkt från de mänskliga värdena.

Absoluta frågor och svar?

Runar Eldebo tyckte att human-etikerna ställer alltför absoluta frågor — det är på det hållet *bevis eller ingenting* — antingen är en sak fullt bevisad, eller också kan man helt utesluta den. Det är sanningen utan några som helst tvivel, som söks — vilket påminner om de kristna fundamentalisternas inställning.

Eldebo föredrog att ställa mindre absoluta frågor, såsom: vilken beskrivning är det som gör mest rättvisa åt vårt liv som människor?

Han trodde på svar av annat slag än de absoluta, och i det sammanhanget ville han pläderna litet för skepticism.

— Jag skulle på sätt och vis vilja tala olydnadens lov och instämna i en skepticisms lovsång. Det borde kunna vara en humanistisk stig att vandra att aldrig vara för säker, att ha en inbyggd skepticism i allt man håller på med. Vår kunskap är ju ett styckeverk, som det står i Bibeln.

Gunnar Ståldal:

— Måste våra svar vara så absoluta? Det är ju den frågan vi alltid stäl-

ler till religionens representanter! Måste vi säga att islam har rätt och hinduismen fel — eller att kristendomen har rätt och judendomen fel — eller att Luther har rätt och katolikerna fel — eller att ateisterna har fel och teisterna rätt? Kan vi inte säga att vi inte säkert vet hur det förhåller sig? Det är en sådan inställning vi pläderar för i Human-Etiska Förbundet.

— Det finns en del saker som vi människor kan veta ganska säkert — även om det inte finns några eviga sanningar, utom att två och två är fyra. Men när det gäller frågorna om Gud, det eviga livet, frälsningen, då säger vi inom HEF att vi inte vet svaren.

— I uppslagsdelen i Nya testamentet, nya svenska översättningen, står det att dess budskap kan sammanfattas så här: "De troende blir räddade tack vare Kristus, först genom omvändelsen och sedan slutgiltigt på den sista dagen. De räddas från djävulens makt, från synden, undan Guds vrede, domen och straffet." Det är möjligt att detta är sant. Men det är också möjligt att det inte är sant. Vi vet inte. Det är möjligt att ängeln Gabriel talade till Muhammed och att Gud vill att vi till hundra procent skall följa Koranen. Men vi *vet inte* om det förhåller sig så.

Anders Aspegren inflikade:

— För en human-etiker är det ett sanningskrav att erkänna att man inget vet, när det gäller många av de religiösa frågorna. Det är inte fult att inte veta.

Erik Blennberger menade att begreppet veta bör förbehållas det vetenskapliga området. När det gäller livsåskådningar, vare sig det är frågor om kristendom eller human-etik eller något annat, så rör det sig inte om vetande, utan där är frågeställningarna överempiriska.

— Vill man ha en livsåskådning, då kan man inte bygga den enbart på vetenskapliga, empiriska fakta, utan i sin åskådning bygger man in antaganden om människans natur o s v — omfattande idéer och teorier som inte är vetenskapliga.

— Man kan se livsåskådningar som *helhetstolkningar*, låt vara inte färdiga, inte slutgiltiga.

— Enligt den ateistiska helhetstolkningen är människan ensam. Av en slump finns vi på den här planeten. Vi lever ett kort liv, och till sist kommer hela den här planeten att försvinna. Summan av alltsammans är intet, tomhet, förintelse. Mig förefaller detta vara en helt orimlig livstolkning. Jag vill i stället se världen som skapad av en transcendent, kärleksfull, gudomlig makt, som bär världen och inte tillåter att den går under i den meningen att allt medvetande en gång ändrar i tomhet.

Blennberger talade om förundran och fascination inför tillvarons faktum, det faktum att inte allt är intet.

— Varför finns en verklighet? Varför finns medvetande? Varför sitter vi här just nu med våra unika liv? Varför är allting inte intet? Att verkligheten finns är för mig något oerhört gåtfullt, och en grundläggande metafysisk fråga. Denna värld uppvisar skönhet, kärlek, vänskap — och det är för mig tecken på att människan inte är den enda medvetna makten som finns. Tillvaron har en djupdimension. Det finns en Gud som skapar världen.

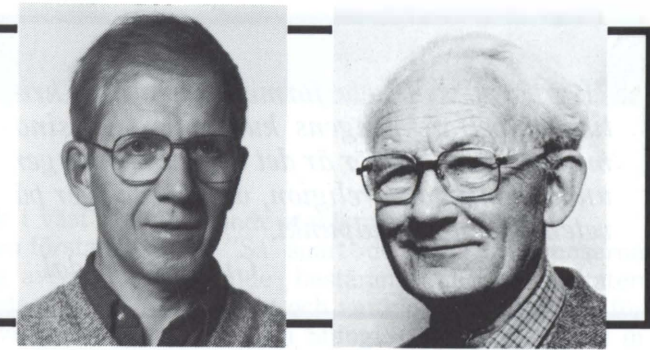
Blennberger bad om ursäkt för att han började predika, men avslutade med att säga att val i livsåskådningsfrågor är intuitiva val, där vetenskaplig kunskap kommer in i bilden, men där det ytterst inte är fråga om vetenskapliga val.

Inget helvete

Efter en publikfråga sa Erik Blennberger sin mening om helvetesläran.

— Den förefaller mig fullständigt orimlig och inhuman, upplyste han och beklagade att det fortfarande finns kristna som ansluter sig till den.

— Missionsförbundets förste föreståndare, Erik Jakob Ekman, förde mycket kraftfullt fram uppfattningen att helvetesläran är orimlig. För den skull blev han mer eller mindre tvingad att avgå från sin post. Det var vid seklets början. Man kan säga att det sedan dess finns en betydande tradition inom missionsförbundet att vara avvisande till helvetesläran, och jag skulle tro att ungefär hälften av

medlemmarna har en sådan hållning. Men det finns inget officiellt uttalande i saken, utan i missionsförbundet har vi stor frihet att själva välja ståndpunkt. ⁴⁾

På en fråga från publiken vad han ansåg om Human-Etiska Förbundet svarade Blennberger:

— Resonemanget här i kväll, och inte minst mina tidigare diskussioner med Gunnar Ståldal har varit mycket intressanta. Den grundhållning som präglad kvällens samtal känner jag mig mycket tilltalad av. Vi behöver en nyanserad kritik av religionerna. Däremot tycker jag att många artiklar av Anders Aspegren i HEF-Eko är av det slaget att det är svårt att gå i dialog. Jag tror att många kristna och även andra skräms av det sättet att skriva.

Andliga upplevelser hos human-etiker

En person i publiken ställde frågan om man inom Human-Etiska Förbundet är öppen för det som är skönt och kärleksfullt i tillvaron, och för andliga och transcendentala upplevelser.

— Det är vi i högsta grad, svarade Gunnar Ståldal. De flesta mänskliga upplevelser är triviala. Men ibland kan man ha starka upplevelser av glädje, sorg, vrede o s v. Någon gång har man en helt livsavgörande upplevelse av stark kärlek och tillgivenhet eller rentav en aning om helhet, tidlöshet, en känsla av förening med universum.

Ståldal menade också att just en humanist är mer öppen för olika typer av andliga upplevelser, exempelvis genom förmedling av dikten och konsten, än den som är låst i en viss trosbekännelse.

— Men naturligtvis finns det rigida ateister, liksom det finns flexibla kristna.

Kristendom och skola

Kristendomen i skolan diskuterades i flera inlägg. Helmut Ormestad sa att han önskade ett ämne där eleverna fick undervisning om mänskliga värden, helt oberoende av religiösa

"Kyrkorna vill inte förmedla den nya kritiska bibelforskningens kunskaper till sina medlemmar. Därför är det bra att skolan ger undervisning om religion, om den bygger på vetenskapens ståndpunkt."

Gunnar Ståldal

lärar.

— Utan indoktrinering bör man diskutera med barnen värdet av att vara medmänniska.

Ormestad ansåg att religionen inte bör ha någon plats i skolan. Det har den inte i exempelvis USA och Frankrike.

— Religionen är en personlig upplevelse. Den kan inte läras i en skola. I en skola skall man i stället lära ut hur man skapar ett mänskligt samhälle. Religion kan man lära utanför skolan, såsom i hemmet, i söndagsskolan och i den religiösa grupp där man hör hemma. Religiös undervisning skall inte vara lika för alla. Det som är lika för alla är den rena medmänskligheten — och den förkunnar ju också religionerna.

Ståldal påpekade att vi i Sverige inte har skolundervisning i religion, utan om religion. Och han menade att det är bra att vi har en sådan undervisning, eftersom de kristna samfundens delvis ger sina medlemmar en felaktig bild av kristendomen. Skolan skall ju ge en så långt det är möjligt sann bild av religionerna.

Som ett exempel på osanning förmedlad genom Bibeln nämnde Ståldal den långa och kusliga traditionen av anti-judaism inom kyrkan.

— Den går tillbaka på Jesu samtal med fariséerna, vilka betecknas som hycklare och förfärliga människor överhuvud taget. Men i uppslagsdelen av den nya bibelöversättningen får vi veta att kritiken mot fariséerna delvis kan bero på att motsättningarna överdrivits i efterhand. Den nedsättande beskrivningen av fariséerna är alltså författarnas, evangelisternas verk. Evangelierna skrevs i samband med det stora judiska kriget, eller strax efteråt, och då gällde det att visa att kristendomen var en rumsren företeelse i romarriket. För den skull var det bra att framställa judarnas ledare som förskräckliga. Men i många kristna samfund läser man de här texterna som om de vore sanna texter, som om Jesus verkligen sagt de här hemska sakerna om fariséerna, såsom att "ni har djävulen till eder fader". Detta har gett upphov till förföljelser av judarna. Tyvärr vill inte kyrkorna förmedla den nya kritiska bibelforskningens kunskaper till

sina medlemmar, och därför tycker jag det är bra att skolan ger undervisning om religion, under förutsättning att den bygger på vetenskapens ståndpunkt. Undervisningen skall inte syfta till att få barnen att tro på en viss religion, utan den skall ge dem kunskap om olika religioner.

Tolerant och urvattnad kristendom

En person bland publiken sa att de kristna deltagarna i debatten var toleranta och sympatiska människor, som det var trevligt att lyssna på men att de kanske inte var typiska för dem som kallar sig kristna.

— De företräder ju en väldigt urvattnad kristendom. Jag tycker inte det finns så mycket av Kristus i det. Men så som religionen är i världen, handlar det väldigt mycket om tro på underverk, på bönhörelse och syndstraff och om en hel del andra otäcka företeelser.

En annan åhörare menade att människor söker religionen för att få en överhöghet att behaga med sina handlingar, och han tyckte det var skrämmande om man lever hela sitt liv på det sättet och samtidigt försummar den horisontella kontakten med medmänniskorna.

— Kristendomen säger ju att man skall behaga Gud mer än människor. Jesus har till och med sagt att man skall förskjuta sina närmaste, om de inte delar ens religiösa uppfattning.

Runar Eldebo höll med om att det horisontella planet är väldigt viktigt. Men det räcker inte för att beskriva vad det är att vara människa. Det räcker inte att konstatera att man är en medmänniska. Det behövs också en vertikal linje, en kontakt med det gudomliga, högre.

SM

Referentens kommentarer:

- 1) Vetenskapliga skäl ger också exempelvis historie- och religionsvetenskapen.
- 2) De skilda religiösa meningarna visar att det inte finns någon allmängiltig insikt beträffande de yttersta tingen.
- 3) Agnosticisism anses vara uppfattningen

VISST ÄR DU HUMAN-ETIKER?

De flesta av oss har ingen religiös övertygelse men alla har en "livssyn". Medmänsklighet, tolerans, omtanke om andra är ideal, som kännetecknar en human-etisk hållning.

Stöd vårt arbete med Ditt medlemskap. Det behövs!

HUMAN-ETISKA FÖRBUNDET
Frimärksv. 45,
112 47 ENSKEDE

Jag önskar:
☐ Upplysningar
☐ Anmälningsblanketter

NAMN: _____

ADRESS: _____

POSTNR: _____

att vi inget kan veta om (exempelvis) Gud. Ateism är frånvaro av gudstro — ordet anger endast att man inte tror på någon gud, och det innebär inget påstående att Gud inte finns.

- 4) Som Ingemar Hedenius visat i sin bok "Helvetesläran" ingick en lära om helvetet i Jesu förkunnelse som en betydelsefull del. Säger man nej till helvetet — vilket man i och för sig bör göra — då tar man avstånd från Jesus på en viktig punkt. — Erik Blennberger menar att man får gå till "mer kunniga exegeter och bibelforskare än Hedenius om man skall åberopa sig på en auktoritet i frågan om Jesus förkunnat en distinkt helveteslära", och han anser att man inte får förväxla bildspråket med den "sak" bilden vill tydliggöra. Han erinrar om att Jesus även sagt att Gud "är mild mot de otacksamma och onda" (Luk. 6:35).

"Spiricom" i Östeuropa?

I tidigare artiklar (Sökaren 7/82 och 6/83) har jag berättat om *Spiricom*, ett projekt att få elektronisk tvåvägs-kontakt med "andra sidan" under ledning av amerikanen George Meek. I tidskriften *Unlimited Horizons*, vol. 3:3, som ges ut av stiftelsen *Meta-science*, citerar Meek en artikel i tidningen *Weekly World News*. Han gör reservationen att denna tidning är sensationsinriktad och otillförlitlig, men menar att den "ibland rapporterar om förhållanden som inte berörs i etablissemangets tidningar". Referatet handlar om en konferens om östeuropeiska vetenskapsmän skulle ha hållit i Potsdam, Östtyskland:

"Vi har nu en 'het linje' till de största medvetanden som har levat", sa dr Otto Stangl, en tysk fysiker som ledde forskningsprogrammet. "Det finns inga gränser för vad vi kan åstadkomma med deras hjälp."

Stangl berättade att arbetet började

med att upprepa försök i väst att få kontakt med döda. "I den första fasen använde vi ultrakänslig avlyssningsutrustning, och vi lyckades i så måtto att vi kunde spela in vissa icke-jordiska röster." Dessa röster var svåra att tolka och lät syntetiska, konstgjorda.

"Dessa resultat liknade mycket dem som forskare i väst har fått", fortsatte Stangl. "Vi insåg tidigt i projektet att vi måste gå ett steg vidare för att få de resultat vi sökte." En rysk elektronikexpert, Arkady Kurylev, anslöt sig nu till gruppen. "Kurylev analyserade problemet att få kontakt med de döda som rent teknologiskt. Han föreslog att vi skulle samarbeta med det ryska rymdprogrammet och använda satelliter för att sända och ta emot meddelanden."

Man använde sedan datorer kopplade till satelliter för att pröva olika frekvenser, tills en klar kontakt

kunde etableras.

"Så snart de rätta frekvenserna kunde bestämmas kom resultaten snabbt och var chockerande även för oss", sa Stangl. "Vi har nu spelat in kommunikation med mer än ett dusin personer som har gått in i livet efter detta. För närvarande försöker vi få kontakt med historiska personer som nu kan påverka vår framtid."

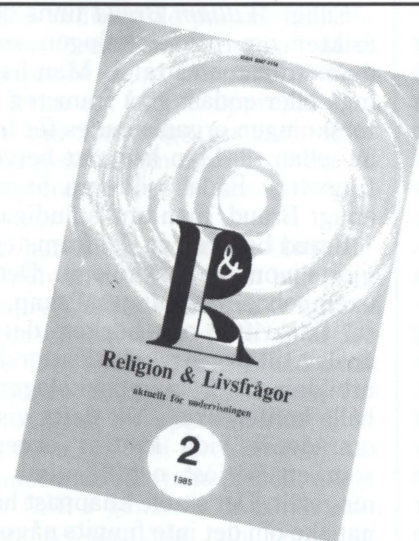
Meek kommenterar: "Vi har ingen möjlighet att veta hur mycket sanning, om någon, det ovanstående innehåller. Men vi har skäl att tro att ryssarna startade sina försök med elektronisk kommunikation några år före 1970, när Meek började."

Har manne någon läsare av Sökaren hört eller läst något om detta på annat håll, eller kan någon forska vidare via kontakter i Östeuropa?

Nils-Olof Jacobson

Religion & Livsfrågor Tidskriften för Dig ...

- som undervisar i religionskunskap
- som är intresserad av religions- och livsåskådningsfrågor

ANVÄNDBAR – metodiska idéer och konkreta erfarenheter
FÖRDJUPANDE – fortbildande artiklar av ämnessakkunniga
STIMULERANDE – debatt och belysning av viktiga frågor
INFORMATIV – aktuell information om sådant som berör ämnet
FÖRMEDLANDE – annonser om litteratur, kurser och studieresor

Varje nummer av Religion & Livsfrågor (R&L) innehåller bl a artiklar samlade kring ett tema:

- 3/85 Livsfrågor i skolan
- 4/85 Vart tog kristendomskunskapen vägen?
- 1/86 Buddhism idag
- 2/86 Människan i en tekniskt föränderlig värld.

Religion & Livsfrågor utkommer med fyra nummer per år. Tidskriften utges av Föreningen Lärare i Religionskunskap (FLR). FLR är en obunden ämnesförening för alla som undervisar i ämnet på alla stadier och för alla andra intresserade av religion och livsåskådningsfrågor.

Medlemskap i FLR innefattar prenumeration på Religion & Livsfrågor, samt FLR:s årsbok med omvittnat kvalitativa artiklar. Medlemsavgiften är 85:–. Enbart prenumeration på Religion & Livsfrågor kostar 60:–. Avgiften betalas in på pg 15 69 53-2 (FLR)

Vill du veta mer, skicka denna kupong till	Jag önskar... ☐ ett provnummer av Religion & Livsfrågor ☐ mer information om FLR
FLR c/o Per Hinton Rådshälag. 11 212 30 Malmö	Namn (skola) _____ Adress _____ Postadress _____

Göran Brusewitz

Upprepbarhetsproblemet inom parapsykologin

Måste parapsykologin ha upprepbara resultat för att kunna räknas som en vetenskap? Eller är upprepbarhet inget oeftergivligt krav? Några av parapsykologins främsta forskare diskuterar.

På en konferens, arrangerad av Parapsychology Foundation, i San Antonio, Texas, USA, 1983, diskuterades det viktiga upprepbarhetsproblemet inom parapsykologin. Referat av de olika diskussionsdeltagarnas inlägg finns i tidskriften Parapsychology Review november-december 1983.

John Beloff pratade om planläggning av forskning när man har att göra med osäkra och labila fenomen. Han sa bland annat att parapsykologins nyckelfråga fortfarande är hur man ska kunna framkalla psi-fenomen, när man önskar det. Innan man kommit så långt, och därmed uppnått upprepbarhet, är det ofrånkomligt att framstegen går långsamt inom parapsykologin och att skepticismen är svår att få bukt med. Man kan ännu inte säga om psi-fenomenens svaghet tillhör deras natur, eller om den beror på att det är så många faktorer med i bilden att det är omöjligt att exakt upprepa förhållanden under vilka fenomenen en gång har uppträtt. Innan parapsykologin kan visa upprepbara resultat, får forskarna lita till sådana metoder som vetenskapen utvecklat när den har att göra med fenomen som inte kan upprepas på befallning i ett laboratorium. Medicinen och meteorologin är två områden som har problem med upprepbarhet, fastän deras problem är mycket olika parapsykologins. Det gäller enligt Beloff bland annat att registrera och dokumentera viktiga paranormala händelser i det man utnyttjar all möjlig modern teknologi. Det gäller också att hos fenomenen söka efter mönster och tendenser som kan säga oss något om deras natur. Man bör även tänka ut teoretiska modeller och ramar som kan vara vägledande för den fortsatta forskningen. Och man kan pröva hypoteser genom att använda resultat som finns av redan gjorda experiment — och det allra svåraste: man får ar-

beta på att åstadkomma ett permanent paranormalt fenomen, som när som helst kan visas upp och studeras. Det finns alltså enligt John Beloff en hel del som parapsykologerna kan göra redan idag, innan man har ett i sträng mening upprepbart fenomen.

Det kan cyniskt hävdas att det enda upprepbara resultatet inom parapsykologin är att psi-fenomenen inte går att upprepa. Det sa den mycket kritiska brittiska parapsykologen Susan Blackmore. Hon menar att kärnan i upprepbarhetsproblemet är att det saknas ett enhetligt psi-mönster i de resultat som forskningen uppnått. Detta medför att det är mycket svårt, om inte omöjligt, att på normalt sätt testa hypoteser.

Det finns tre olika sätt att närma sig det hundra år gamla upprepbarhetsproblemet, anser Susan Blackmore. 1. Inte låtsas om det och hoppas att det kommer att försvinna. Detta har man försökt göra länge. Det kan hända att det försvinner, men vi har inte råd att lita på det. 2. Inta den "omstörtande" ståndpunkten att upprepbarhet inte spelar någon roll och att vi kan ha en vetenskaplig parapsykologi utan upprepbara fenomen. Den ståndpunkten är ohållbar. 3. Ställa upprepbarhetsfrågan i centrum och förkasta varje fenomen som inte går att upprepa (i betydelsen ger urskiljbara mönster). Detta innebär att man idag måste förkasta existensen av psi.

Susan Blackmore tycker att inget av de tre förhållningssätten är tilltalande. Men hon anser att endast det sistnämnda kan ge parapsykologin en spännande och hoppfull framtid. Parapsykologerna bör alltså koncentrera sig på upprepbara fenomen. Utanför-kroppen-upplevelser, näradöden-upplevelser, andra tillstånd med förändrat medvetande, poltergeistfenomen och påstådda "spö-

ken", vare sig dessa är verkligt paranormala fenomen eller inte, ger mönster som återkommer. Därför har Susan Blackmore valt att arbeta med just de fenomenen. Hon understryker att de inte får försvinna från parapsykologin, om det skulle visa sig att psi inte behövs för att förklara dem.

Enligt William Braud finns det två åsikter om psi-forskningen som är diametralt motsatta: 1. Man har nått inga eller endast små framsteg sedan forskningen organiserades för hundra år sedan. 2. Man har nått betydande framsteg. Båda åsikterna är riktiga enligt Braud, men ofullständiga.

Braud beskrev en del framsteg som gjorts inom parapsykologin. Det finns exempelvis forskningssällskap, -centra, tidskrifter och böcker; det finns anslag till parapsykologisk forskning, utbildning för parapsykologer; det hålls konferenser. Allt detta visar att området i vida kretsar accepteras som ett seriöst och legitimt forskningsfält. Det skulle knappast ha kunnat ske om det inte funnits någon som helst upprepbarhet i den psykiska forskningens resultat. Men det finns det. Det går att peka på upprepbarhet, låt vara inte hundraprocentig, i valda delar av psi-forskningen. Det finns viss upprepbarhet i exempelvis tidiga gissningar med ESP-kort, i fjärrseendeexperiment, i experiment med meditation, hypnos, avslappning, drömmar, sensorisk avskärmning (ganzfeld), psykokinetisk påverkan på slumptalsgenerator och på biologiska system.

Men det är ett faktum, anser Braud, att vi hittills har lärt oss ganska litet om psis natur.

Hoyt Edge sa att synen på upprepbarhet inom vetenskapen har utvecklats från den speciella naiva förståelse av vetenskap som grundlades på 1600-talet, då man såg vetenskapsmannen som en observatör som

Institutet för parapsykologi i Durham, North Carolina, USA, leddes i många år av J. B. Rhine. Nuvarande chef är Ramakrishna Rao. Foto Bertil Falk.

bara registrerade processer utanför honom själv. Det synsättet är ifrågasatt i den moderna vetenskapen och i den jämförande vetenskapsfilosofin. Det har lett till att man nu förnekar att upprepbarhet är absolut nödvändigt inom vetenskapen. Vidare uppfattar man nu inte upprepbarhet som något speciellt förtjänstfullt. Det finns vetenskaper som kan göra förutsägelser, trots att där finns liten eller ingen upprepbarhet, exempelvis geologin.

Det är inte bristen på upprepbara resultat som är det verkliga problemet inom parapsykologin — eftersom det finns upprepbarhet, om man använder en vid definition av begreppet — utan problemet är, sa Hoyt Edge, att man inte förstår efter vilken naturens ordning de paranormala fenomenen förekommer; det saknas en övergripande teori för att förklara dem. Även om vi kan upprepa, även om vi kan förutsäga resultat, så är inte parapsykologin en fullständig vetenskap förrän det finns en övergripande teori.

Man har under senare år blivit alltmer medveten om att man bör prata om upprepbarhet i relativa och inte i allt-eller-intet-termer, sa Charles Horton. Den nya synen är bland annat en följd av att man uppnått en viss moderat grad av upprepbarhet inom olika delar av psi-forskningen, när man anordnat likartade försök, exempelvis ESP i ganzfeld, och när man jämfört psi-förmåga och personlighetsvariabler. Den är också en följd av att man har liknande utveckling inom samhällsvetenskaperna, där man också har upprepbarhetsproblem. Det har blivit alltmer uppenbart att en partiell (men inte fullständig) upprepbarhet är regel snarare än undantag inom de flesta samhällsvetenskaper och att speciella metoder behövs för undersökning av sådant som bara delvis är upprepbart.

K. Ramakrishna Rao sa att upprepning av experiment inte har förstahandsbetydelse i normal vetenskap. Om så vore, skulle exempelvis astronomin inte betraktas som en vetenskap, eftersom planetpositioner nästan aldrig återkommer. När experimentet upprepas, görs det av andra handsskal, såsom att man vill förbättra experimenttekniker, samla mer resultat och sålunda öka resulta-

tens noggrannhet och att kontrollera forskarens kompetens. Men i kontroversiella vetenskaper blir upprepbarhet viktigare än i etablerade vetenskaper, eftersom vissa frågor som i normal vetenskap har andrahandsbetydelse där blir de viktigaste.

Rao anser att upprepbarhet är ett olämpligt kriterium för att skilja mellan äkta och falsk vetenskap. Argumentet att positiva resultat av psiforskning måste kunna upprepas av skeptiska forskare innan de kan accepteras som riktiga är ohållbart, eftersom en skeptiker kan vara lika partisk som en forskare som är övertygad om att psi finns. Psi-fenomenens natur kan också vara sådan att en negativt inställd forskare kan ha ett störande inflytande på psi-processer. Och när en skeptisk forskare fått signifikanta resultat, är han inte längre skeptisk, och därför har hans resultat mycket liten inverkan på andra skeptiker. Det finns heller inget skäl tro att en skeptiker är en noggrannare forskare än en icke-skeptiker, drar bättre slutsatser eller är mer ärlig.

Om psi-fenomenen är upprepbara, sa Rao, får detta enorma följder, om man vill dra nytta av dem. Om det däremot visar sig att psi för alltid är något flyktigt, gäckande och oförutsägbart, då får detta viktiga följder för den framtida inriktningen av parapsykologin. I båda fallen är studiet av psi en legitim vetenskaplig sysselsättning, men betydelsen för människan blir inte densamma.

Marilyn J. Schlitz sa att när parapsykologin strävat efter att nå vetenskaplig trovärdighet, har den försökt gå i naturvetenskapens spår. För våra förfäder på 1800-talet fanns bara en riktig vetenskap, nämligen fysiken. Men fysiken har aldrig sysslat med och kan inte syssla med medvetandets yttringar. Den har därför aldrig

behövt ta hänsyn till dem. När nu den psykiska forskningen går in på sitt andra århundrade, ser vi klarare att fysikens metoder inte helt och hållet lämpar sig för studiet av psi (eller för studiet av medvetandet överhuvud taget). I vår tid växer en vidare definition av vetenskap fram, och upprepbarheten, som har så vital betydelse i de fysikaliska vetenskaperna, kommer nu i ett nytt ljus.

Enligt Rex J. Stanford har ganzfeldstudier gett en signifikant grad av upprepbarhet i långa försöksserier, men andra forskare och andra laboratorier, som försöker upprepa resultaten, lyckas inte alltid med detta. När det är på det sättet finns det skäl tvivla på att resultaten är vetenskapligt säkerställda.

Stanford ansåg att parapsykologin är lik många andra beteendevetenskaper, där komplexa faktorer också styr beteendet och ofta inverkar på graden av upprepbarhet. Detta visar att de svårigheter vi idag har med upprepbarhet inte räcker för att avfärda psi-forskningen som en pseudo-vetenskap.

Det behövs, sa Stanford, systematisk forskning för att avgöra vad skillnaderna i resultat mellan olika laboratorier och forskare beror på. Man kan hoppas att när man funnit sådana orsaker, får den nyvunna kunskapen till följd att parapsykologer lyckas med fler upprepningar av resultat än de gör idag.

Bland tänkbara faktorer som kan förklara skillnader i resultat finns försöksledaren som social stimulus, försöksledaren som psi-källa, urvalet av försökspersoner, experimentets utformning och utrustning, tillvägagångssättet i försöket samt mätningen av psi-effekten. Tittar vi på exempelvis ganzfeld-ESP-forskningen, finner vi att det förekommit

skillnader i alla dessa avseenden.

Evan Harris Walker tog upp frågan om upprepbarhetens betydelse ur vetenskapsfilosofiskt perspektiv och speciellt upprepbarhetens roll när det gäller att övertyga människor i vetenskapssamfundet.

Medlemmar av vetenskapssamfundet måste, sa han, när det gäller nya påståenden inom vetenskapen, övertygas om att det finns experimentella bevis för att påståendena är riktiga. Därför håller parapsykologer på med forskning som i sista hand avser att påverka ett stort antal forskares uppfattning med syfte att åstadkomma något som vore en revolution i det vetenskapliga tänkandet. Parapsykologin är ett område om vilket vetenskapsmän har mycket djupt rotade uppfattningar, samtidigt som där finns forskningsresultat som kraftigt utmanar det erkända paradigmet. Inom ett sådant område kan man inte uppnå en förändring i tänkandet genom att rapportera resultat från enstaka experiment. När det finns betydande svårigheter att upprepa omvälvande resultat, får det etablerade trossystemet en egen dynamik. Vissa aspekter av denna dynamik kan visas matematiskt. De vetenskapliga revolutionernas mekanism, alltså paradigmförändringar, kan behandlas matematiskt. Detta har sitt värde däri att man kan visa vilka slags hinder som måste övervinnas om man med faktisk information ska kunna ändra på attityder och uppfattningar. Vi kan faktiskt se att det vi tror är sanning inom vetenskapen i själva verket beror på mekanismerna i vetenskaplig kommunikation, d v s det beror på hur idéer inom vetenskapen sprids.

Men ytterst måste problemet med upprepbarhet inom parapsykologin

lösas genom att man skaffar sig ökad förståelse för mekanismerna bakom fenomenen.

Evan Harris Walker tog också upp teorin att psi-fenomen beror på effekter av kvantmekaniken. Han sa att om den teorin är riktig, bör den kunna kasta ljus över frågan vad som påverkar och stör upprepning av experimentresultat.

Kravet på upprepbarhet skadar parapsykologin

Rolf Ejvegård, som är ordförande i det svenska Sällskapet för parapsykologisk forskning, säger i ett inlägg i *European Journal of Parapsychology*, maj 1981, att det blivit en "väl etablerad sanning" att parapsykologin inte kommer att betraktas som en "verklig" vetenskap förrän den kan visa upp upprepbara experiment. Denna "sanning", skriver han, kan kallas "sanning genom upprepning". När ett falskt påstående har upprepats ett visst antal gånger i vetenskapliga tidskrifter eller böcker och har kommit in i uppslagsböcker, då har påståendet fått nimbus av absolut sanning, d v s ett påstående som inte ska ifrågasättas. Sådana "sanningar genom upprepning" är mycket svåra att upptäcka.

Ejvegård påminner om att varje vetenskap ska utvärderas utifrån sina egna förtjänster, och han klargör sin egen ståndpunkt. Är det inte så, frågar han, att den dag vi kan demonstrera telepati, psykokinesi etc. när vi vill, då upphör dessa fenomen att vara en del av parapsykologin? Tele-

Psi-forskning med sinnesavskärmning (ganzfeldmetoden).

pati som kan upprepas dagligen är inte parapsykologi, utan psykologi. Om man ser saken så, är inte avsaknaden av upprepbara experiment i parapsykologin en allvarlig brist hos denna vetenskap, utan i stället en av dess förutsättningar.

Ejvegård kommenterar sedan en artikel av J. B. Rhine i *Journal of Parapsychology* mars 1974, som handlar om säkerhet mot bedrägeri, där Rhine hävdade att parapsykologins dilemma var bristen på upprepbara experiment och att kravet på upprepbarhet var en orsak till att fusk förekommit. Rhine påpekade också att fusk i alla tider har funnits inom vetenskap men att det blivit alltmer sällsynt. Inom parapsykologin var det numer, ansåg Rhine, omöjligt att fuska vid ett välorganiserat laboratorium. Ironiskt nog avslöjades fusk på hans eget laboratorium strax efter det att hans artikel hade publicerats. Den som avslöjades var Levy, en ung, mycket framgångsrik forskare, medicine doktor, vilken hann publicera drygt 10 parapsykologiska artiklar. Han ansågs vara på god väg att få fram det upprepbara psi-experimentet genom sina avancerade prekognitions- och PK-försök med djur. Hans kolleger tyckte att han onödigt ofta kontrollerade mätutrustningen och kopplade därför i hemlighet in egen mätapparat. Levy fick positiva, mycket signifikanta resultat på sin mätutrustning, medan kollegerna bara fick slumpmässiga. Levy fick förstås sparken.

Ejvegård kommenterar: Sedan Levy blivit huvudforskare vid det mest berömda parapsykologiska laboratoriet i världen och den som troligen skulle efterträda Rhine, var det en mycket stark press på honom att få goda resultat. Levy har själv uppgett att sedan han genomfört uppemot femton framgångsrika försök, så försämrades resultaten. I det läget kände han en stark press på sig. Alla väntade att han skulle få positiva resultat, även han själv. Alla väntade på det efterlängtrade upprepbara experimentet.

Ejvegård anser att kravet på en forskare att ständigt kunna visa upp nya och bra resultat är till skada för parapsykologin. En av följderna är att fusket ökar. Så länge kravet på upprepning finns kvar, leder det bara till nya "Levy-fall". Om man i stället räknar med att paranormal förmåga är cyklisk, kommer och går, då förväntar sig forskaren att positiva resultat

inte håller i sig så länge.

Man bör vara tveksam inför ovanligt goda resultat inom parapsykologin, anser Rolf Ejvegård. I stället för att applådera en forskare, när denne kan visa upp en ovanligt lång serie lyckade gissningar, borde man bli misstänksam. Det kan röra sig om något annat än paranormala fenomen. Detta innebär i princip att man bör vara på sin vakt redan första gången en gissning är riktig, och misstänksamheten bör öka ju längre och starkare sekvensen positiva resultat blir. Misstänksamheten innebär inte att man ifrågasätter forskarens ärlighet, utan att något icke-paranormalt kanske har påverkat experimentet, omständigheter som forskaren i fråga inte uppmärksammat.

Ju förr en parapsykolog i sitt tänkande kan komma ifrån tron att det upprepbara experimentet är bra för parapsykologin och börja inse dess nackdelar, desto bättre kommer parapsykologin som vetenskap att bli. Det blir då lättare att utarbeta en passande teoretisk ram och metodik för den parapsykologiska forskningen. Nu tycks parapsykologerna vara blockerade. De kommer aldrig att bemästra upprepbarheten, och de förstår inte hur de ska ta itu med problemen utan den. Är det inte alltid parapsykologins motståndare som skarpt tillrättavisar parapsykologerna för att de inte på befallning kan demonstrera det avgörande, bevisande fenomenet? Och är det inte detta som har lockat in parapsykologerna i det trask där de nu sitter fast? Det vore bättre om parapsykologerna inte lyssnade på personer som inte känner till området och i stället började utveckla den parapsykologiska vetenskapen på ett sätt som är till fördel för den själv. Anser Rolf Ejvegård.

Viss upprepbarhet finns

I en artikel i *Parapsychology Review*, september-oktober 1984, redovisar *Carroll B. Nash* hur stor del av 10 olika experimentserier som gett "lyckat" resultat. Här några exempel: Försök med avslappning (Honorton 1977) upprepbarhet 77 procent (10 av totalt 13 experiment). Försök med meditation (Honorton 1977) 56 procent (9 av 16). Försök med fjärrseende (Hanse, Schlitz och Tart 1984) 54 procent (15 av 28). Försök med hypnos (Honorton 1977) 52 procent (22 av 42). Försök med ganzfeldmetoden (Honorton 1982) 48 procent (23 av 48). Försök med slumtalsgenerator (May, Umphrey och Hubbard 1980) 35 procent (74 av 214).

Med "lyckat" experiment menar

Nash ett resultat där sannolikheten varit .05 att slumpen är förklaringen.

K. Ramakrishna Rao skriver i *Journal of Parapsychology*, december 1981, att det nog inte finns någon parapsykolog som hävdar att psi-fenomen har upprepats i absolut mening. Men, tillägger han, de allra flesta skulle anse att fenomenen har observerats upprepade gånger i det förflutna. Man skulle knappast förvänta sig femtio års oavbruten utforskning av ett fenomen om det inte hade observerats upprepade gånger.

Om försök med slumpgenerator skriver Rao att upprepbarheten där är minst lika god som i vissa experiment som rapporterats i konventionell psykologisk litteratur, t ex de som gäller effekter av försöksledarens förväntningar. (I en översikt av Honorton 1978 uppges 35 experiment med statistiskt signifikant resultat av sammanlagt 54 i sju olika laboratorier.)

Rao anser det rimligt att tro att psi-fenomenen inte bara är upprepbara, utan också har en upprepbarhetsgrad som inte är mindre än resultaten inom vissa delar av beteendeforskningen. Kritiker menar dock att en sådan upprepbarhet knappast förekommer inom parapsykologin. Rao nämner vilken typ av invändningar som finns. Kritikerna säger att översikter av resultat kan ha blivit förvanskade av fel vid publiceringen, nämligen så att forskare har en benägenhet att inte rapportera icke signifikanta resultat; kontrollen vid experiment som publicerats har ofta varit otillfredsställande; inte sällan görs många analyser efteråt, och de ger missvisande uppskattningar av sannolikheten att slumpen åstadkommit resultatet; i några fall är fusk från försöksledarens sida tänkbart. — Fusk kan göras allt mindre sannolikt, men det kan aldrig helt uteslutas i sammanhang där människan är inblandad, anser Rao. Han nämner också att Susan Blackmore i en rapport 1980 visat att selektiv rapportering är osannolik som förklaring till signifikanta resultat vid några ganzfeld-ESP-försök. Frågan om tillfredsställande kontroller har förekommit, är svårare att ta ställning till i försök att göra översikter — samma gäller problemet med efterhandsanalyser. Men dessa problem är de parapsykologiska forskarna uppmärksamma på, så det är rimligt att anta att sådana defekter har väldigt liten betydelse. Och då kan vi säga att vi har rimliga bevis för att psi-fenomenen kan upprepas i statistiskt avseende.

Kan vi då, frågar Rao, möta kritikernas utmaning och hävda att om man gör ett psi-experiment så att man följer en särskild procedur upprepade gånger, så får man troligen ett signifikant bevis för psi? Nej, vi har nog inte

tillräckligt underlag för ett sådant påstående, menar han.

Statistikerna Greenwood och Greville har länge intresserat sig för kvantifiering av parapsykologiska data. De försäkrar att de statistiska metoder som använts för att fastställa psis existens i allmänhet är riktiga, upplyser Rao. Men de säger också att flera av de statistiska tester som använts för att fastställa samband mellan psi och andra variabler inte är lämpliga, eftersom man inom statistiken inte känner till någon sannolikhetsfördelning som innefattar psi-resultat. Alltså: om psi finns, men är något så nyckfullt att det inte uppträder med någon som helst regelbundenhet som kan mätas med gängse statistiska tester, då kan vi inte vänta oss att kunna förstå deras natur genom att använda de testmetoder som varit i bruk de senaste femtio åren. Om Greenwood och Greville har rätt, så är det en ganska allmän uppfattning att de hittills använda metoderna för statistisk beräkning är lämpliga endast om man vet att psi-fenomenen förekommer med viss regelbundenhet, oavsett om man ännu kan beskriva denna eller inte. Forskarnas metoder innebär att de tar för givet att det finns en viss ordning och regelbundenhet i psi-fenomenens uppträdande, fastän någon sådan ordning ännu inte har fastställts. Om psi-fenomenen saknar regelbundenhet, då har alla våra försök att förstå dem med hjälp av hittills använda statistiska metoder varit förgäves.

Detta resonemang leder till insikten att det finns en skillnad mellan en upprepbarhet som kan konstateras i efterhand och en förutsägbar upprepbarhet, d v s en upprepbarhet som innebär att man i förväg kan tala om hur resultatet kommer att bli. Parapsykologin har, konstaterar Rao, endast upprepbarhet som man kan konstatera efteråt, men den behöver en förutsägbar upprepbarhet.

Här kan man inte låta bli att göra en jämförelse med radioaktivt sönderfall inom fysiken. Man kan inte i förväg fastställa när ett radioaktivt ämne sönderfaller. Sönderfallet kan registreras och fastställas efteråt, d v s sönderfallet sker slumpmässigt inom vissa tidsramar. Det är bara med hjälp av statistik vi har fått fram olika sönderfallstider.

Som synes finns det olika uppfattningar om upprepbarhet inom parapsykologin och i samband därmed också om fenomenens natur. Den dominerande uppfattningen är fortfarande att det upprepbara experimentet är eftersträvarsvärt — men hur avgörande det vore som bevis för psi-fenomenens existens är därmed inte klart.

Vetenskaplig studie av upplevelser i dödens närhet

Av Göran Grip

År 1975 utgav dr Raymond Moody sin bok *Life after Life* (I dödens gränsland, Natur och Kultur) med redogörelser för nära-döden-upplevelser. Boken väckte stor uppmärksamhet, och bland reaktionerna återfinns hela spektret av åsikter från att Moody själv har hittat på alltsammans till att hans bok är ett bevis för att det finns ett liv efter döden. I USA exploaterades detta intresse i sedvanlig ångvålsstil: jag-var-där-reportage och "dokumentär"-filmer från "dödsriket", tävlingar med kontantpriser för "veckans bästa utanför-kroppen-upplevelse" och annat sådant.

De medicinska kommentarerna i både USA och Sverige var återhållsamma och skeptiska. Man påpekade att Moody med sina anekdotiska berättelser inte hade *bevisat* någonting (vilket Moody själv mycket nogsamt framhåller), och man förmodade att de fenomen han beskriver beror på antingen cerebral anoxi eller hallucinationer eller fantasier.

En av dem som inte alls trodde på Moody var kardiologen Michael B. Sabom vid *University of Florida*. Han hade ingenting till övers för vande andas och flummiga "bevis" för ett liv efter döden. Då han 1976 motvilligt låtit sig övertalas att sitta med i en panel som skulle diskutera Moodys bok, sökte han först upp några av sina egna återupplivade patienter för att få bekräftat att sådana upplevelser inte förekommer.

Men redan hans tredje patient berättade till hans stora bestörtning en fullfjädrad "Moody-upplevelse". Och vad som gjorde verkligt djupt intryck på honom var patientens stora allvar och den djupa personliga innebörd som hennes upplevelse innebar för henne.

Uppläggning

Sabom beslöt att göra en vetenskaplig studie över nära-döden-upplevelsen. Precis som så många andra reagerade han mot att Moodys material är så anekdotiskt, och han ställde sig samma frågor som många andra gjort och som han ville söka svar på i sin studie:

1) har patienterna verkligen dessa upplevelser;

2) finns det andra nära-döden-upplevelser förutom dem som Moody har beskrivit;

3) hur vanlig är nära-döden-upplevelsen;

4) finns det något samband mellan typen av nära-döden-upplevelse och de medicinska omständigheterna kring nära-döden-händelsen;

5) finns det något samband mellan en persons nära-döden-upplevelse och hans utbildning och religiösa bakgrund;

6) beror minskning av dödsängesten på nära-döden-upplevelsen som sådan, eller beror den enbart på att patienten varit nära att dö, men klarat sig?

Sist och slutligen: många som varit nära att dö har efteråt kunnat berätta att de varit åskådare till sin egen återupplivning, och somliga har kunnat berätta mycket detaljerat om hur den gått till. Sabom planerade att jämföra dessa "autoskopiska" upplevelser med journaler och med intervjuer av andra personer som varit med vid just den återupplivningen. Skulle det finnas någon överensstämmelse mellan patientens berättelse och andra mer pålitliga beskrivningar av vad som hänt? Eller skulle det visa sig att patienten bara gjort en intelligent gissning av hur en återupplivning går till,

eller att han enbart hade haft en hallucination?

Material

Resultatet av de fem första årens studier föreligger nu i boken *Recollections of Death* (Vi upplevde döden, Natur och Kultur 1985). Sabom redovisar 116 patienter varav 79 ingår i själva studien. Denna grupp består av patienter som utvalts för att de varit fysiskt nära att dö och i samband med det varit medvetslösa, och undersökningen omfattar samtliga patienter på två sjukhus under fem år som har uppfyllt ovanstående kriterium. Av dem har 40 procent haft en nära-döden-upplevelse, vilket stämmer med siffror på 15-60 procent i andra liknande material. Även de andra frågorna ovan får sitt svar, men i all sin saklighet och noggrannhet ställer undersökningen samtidigt nya frågor om detta för sjukvården så okända fenomen.

Sabom håller sig i god vetenskaplig anda till att strikt beskriva fakta: patienternas, journalernas och övrigas berättelser. Trots vad som står på omslaget till den amerikanska pocketutgåvan gör han inga som helst försök att bevisa att det finns ett liv efter döden. Boken är kemiskt fri från flummiga spekulationer och spektakulära inslag.

Den vetenskapliga uppläggnings tynger inte framställningen. Stilen är enkel och levande. En stor mängd fallbeskrivningar och intervjureferat gör att boken är direkt spännande. Den kan läsas av lekmän. Medicinska fackuttryck förklaras i ordlista och ofta också i löpande text.

Nära-döden-upplevelser kan inte bortförklaras som hallucinationer eller fantasier. Men vi kan heller inte förstå dem ännu.

Resultaten

Många av de intervjuade kunde bara ge en mycket allmän beskrivning av de återupplivningsåtgärder som de blivit vittnen till, eftersom de varit så uppfyllda av den underbara känslan av frid och lätthet i den oväntade och märkliga situation som de då befunnit sig i. Dessa beskrivningar stämde väl med hur en återupplivning i *allmänhet* brukar gå till, men var inte tillräckligt detaljerade för att tillåta några slutsatser.

Men sex personer hade speciellt inresserat sig för själva återupplivningen under sin nära-döden-upplevelse och kunde ge mycket detaljerade skildringar av vad de "sett" från sin utsiktspunkt uppe under taket. Det visade sig att *samtliga* de detaljer som gick att jämföra, stämde med journaler och ögonvittnesskildringar! Ingen av dessa sex personer (eller någon av de andra med autoskopisk upplevelse) ger *någon enda* uppgift som motsägs av journaler eller ögonvittnen.

Men många av dessa patienter hade lång sjukhuserfarenhet vid tiden för sin autoskopiska nära-döden-upplevelse, och det ligger nära till hands att tro att de fått material till den från till exempel återupplivningen av någon annan patient på samma sal eller från TV-serier i stil med *Larmet går*.

För att i någon mån få en uppfattning om detta lät Sabom 25 patienter med motsvarande sjukdomar (inklusive hjärtstillestånd, sjukhuserfarenhet (inklusive elektiv defibrillering av förmaksflimmer) och bakgrundsvariabler — men *utan* att ha haft någon nära-döden-upplevelse — beskriva hur de trodde att en återupplivning på sjukhus går till.

Alla utom en gjorde minst ett grovt fel i sin beskrivning. Det vanligaste felet var tron att man ger konstgjord andning med mun-till-mun-metoden. Andra fel rörde till exempel defibrillatorns funktion ("den drivs med tryckluft") och hur man skapar fri luftväg ("med en träspatel [i munnen]").

Förklaringar

I och med detta kan man inte längre bortförklara nära-döden-upplevelsen som till exempel en hallucination eller ett påhitt. Men lika uppenbart är det

att man med dagens kunskap inte heller kan *förklara* den. Tack vare det stora och unika materialet kan Sabom visa att de förklaringar som hittills framkastats, inte räcker till.

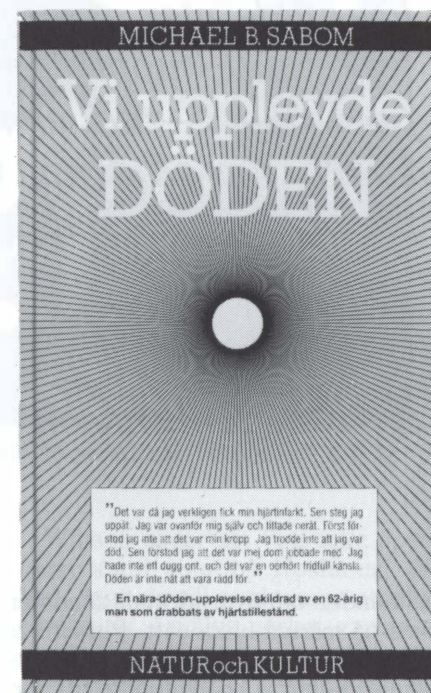
Nästan okänt fenomen inom sjukvården

Vad skulle den här boken kunna ha för betydelse för oss som arbetar inom sjukvården? Sabom noterar att samtliga patienter han intervjuat på ett eller annat sätt har uttryckt sin djupa tacksamhet över att de fått berättat för en människa som lyssnat utan att förkasta eller förringa deras upplevelse och som inte ansett att de varit "tokiga". Många hade inte vågat berätta för någon människa tidigare av rädsla för att bli inspärrade, och några som *hade* berättat, hade blivit skickade på psykiatrisk undersökning.

Nära-döden-fenomenen är mycket lite kända inom sjukvården. Ytterst få läroböcker nämner deras existens, och så när som på en viss undervisning för sjuksköterskeelever förekommer de inte i den medicinska undervisningen. Det finns därför en stor — och fullt naturlig — brist på förståelse från sjukvårdspersonalens sida, när det gäller nära-döden-upplevelser. Detta kommer till tydligt uttryck i följande utdrag ur en längre berättelse. En patient som haft ventrikelflimmer berättade efteråt för sin läkare hur han sett denne lägga en subklaviakateter på honom:

"Jag berättade för honom [läkaren] hur han gick fram och ställde sig vid min högra armhåla och hur han ångrade sig och gick över till andra sidan. Han sa att det var omöjligt och att jag absolut inte kunde ha sett det, och att jag var juridiskt död just då. Han bara skakade på huvudet. Han kunde helt enkelt inte fatta det. Och jag frågade: 'Har jag rätt?' Han sa: 'Ja, du har rätt!' Han bara skakade på huvudet och gick sin väg."

Trots att nära-döden-upplevelsen för de flesta patienterna innebar en känsla av utesäglig frid och klarhet, fanns det bland några av dem en oro över att den var början till en sinnes-

sjukdom och att de var ensamma om att ha haft en sådan upplevelse. Sabom märkte att hans intervjuer fick mycket djupare betydelse än enbart att samla data till undersökningen. Många blev lättade över att höra att deras upplevelse delades av många andra normala patienter. Och i och med att han gav dem tillfälle att dela med sig av en djup och viktig upplevelse i deras liv, förbättrade och fördjupade han sin kontakt med dem.

Det är kanske just här som *Vi upplevde döden* kan ha mest att ge till oss som jobbar inom sjukvården: att vi blir medvetna om att nära-döden-upplevelser förekommer och att vi — oberoende av vilka förklaringar dessa fenomen kan komma att få — gör oss beredda att lyssna med öppenhet och förståelse till våra patienters berättelser om sådana upplevelser. Saboms bok pekar på att både patienterna och vi har någonting att vinna på det.

Anm. Göran Grip är överläkare vid Anestesi- och intensivvårdsavdelningen, Lasarettet, Lidköping. Hans artikel har i en nästan likalydande version tidigare varit införd i Läkartidningen nr 36, 1985.

Göran Grip har till svenska översatt *Recollections of Death*.

Den hundrade apan

En av de mer anmärkningsvärda New Age-teserna — ett "spontant" uppträdande av potatistvättningsbeteende hos en flock apor — håller inte vid närmare granskning. Sättet på vilket tron på denna tes växte är ett exempel på pseudovetenskapens metodologi.

Av Ron Amundson

Påståenden om övernormala fenomen stöds på många olika sätt. Personliga rapporter ("jag blev kidnappad av utomjordingar"), hänvisning till förbryllande vardagsupplevelser ("har du någonsin fått ett telefonsamtal från någon som du just drömt om?") och åberopande av "urgammal vishet" är några exempel på detta.

I den mån man anför faktiska vetenskapliga resultat, så begränsar man sig vanligen till ESP-experiment och några försök att ytterligare mystifiera den moderna fysikens redan bisarra upptäckter. Men den nya tidsaldern är över oss (får vi veta), och New Age-författare som Rupert Sheldrake (1981) och Lyall Watson (1979) stöder sin nya syn på verkligheten med vetenskaplig dokumentation. Sheldrake har en bibliografi med 200 titlar, och Watson förtecknar exakt 600 källor.

De källor som anförs är huvudsakligen respektabla akademiska och vetenskapliga publikationer. "Vetenskapsmän säger" (inga namn!) och "En dag, när Fred Jones tog en promenad i skogen för sig själv..." tillhör en förgången tid — eller gör de det?

Jag undervisar på college i epistemologi och vetenskapsfilosofi, och i pseudovetenskap och ockultism. Eleverna på mina kurser anför helt naturligt exempel på anmärkningsvärda och övernormala påståenden.

Under de senaste åren har ett sådant blivit särskilt populärt, nämligen "fenomenet med den hundrade apan". Den som gav detta namn åt fenomenet var Lyall Watson, som för att dokumentera fallet hänvisar till fem mycket respektabla artiklar av

japanska primatforskare (Imanishi 1963, Kawai 1963 och 1965, Kawamura 1963 och Tsumori 1967).

Watsons behandling av detta fenomen omfattar mindre än två sidor (där jag inte anger något annat syftar alla hänvisningar till Watson på s. 147 och 148), men denna korta rapport har väckt stor uppmärksamhet. I Watsons kölvatten har en bok (Keyes 1982), en tidskriftsartikel (*Brain/Mind Bulletin* 1982) och en film (Hartley 1983) fått titeln "Den hundrade apan".

Dessutom hittar vi en tidskriftsartikel med titeln "The 'Hundredth Monkey' and Humanity's Quest for Survival" (Stein 1983) och en artikel med titeln "The Quantum Monkey" i en populärvetenskaplig tidskrift (*Science Digest* 1981). Var och en bygger på Watson som den enda informationskällan rörande detta anmärkningsvärda och övernormala beteende hos primater.

Apora i fråga är verkligen anmärkningsvärda. De är japanska makaker (*Macaca fuscata*) som levde vilt i flockar på flera öar i Japan. De har observerats i många år. 1952 och 1953 började primatforskarna förse flockarna med "proviant" i form av till exempel sötpotatis och vete. Då behövde aporna inte plundra bondgårdarna, och dessutom blev de lättare att observera. maten lades på öppna platser, ofta stränder.

Som resultat av denna nya ekonomi utvecklade aporna flera nya beteendemönster. Ett sådant beteende lanserades 1953 av en arton månader gammal hona som observatörerna gav namnet Imo. Imo var medlem av

flocken på ön Koshima. Hon upptäckte att hon kunde få bort sand och grus från sötpotatisen genom att tvätta den i en bäck eller i havet.

Imos lekkamrater och hennes mor lärde sig knepet av Imo, och snart spred det sig till flockens övriga medlemmar. Till skillnad från de flesta matvanorna var detta en nyhet som de äldre aporna lärde sig av de yngre. Annars är det för det mesta ungarna som lär sig av föräldrarna.

Vanan att tvätta sötpotatisarna spred sig, enligt Watson, långsamt fram till 1958, men på hösten det året hände det någonting anmärkningsvärt på Koshima, nämligen det fenomen som kom att kallas "fenomenet med den hundrade apan".

Undret på Koshima

Enligt Watson tvättade alla ungarna på Koshima sina potatisar i början av 1958, men de enda vuxna apor som gjorde det var de som hade lärt sig det av sina ungar. På hösten 1958 hände någonting häpnadsväckande. Den exakta arten av det inträffade är oklar. Watson säger:

"...Resten av historien måste man samla ihop från personliga anekdoter och folkloristik hos primatforskarna, för de flesta är fortfarande inte riktigt säkra på vad det var som hände, och de som faktiskt anar sanningen vill inte gärna säga det offentligt eftersom de är rädda att de skall bli till åtlöje.

Jag tvingas därför improvisera detaljerna, men så vitt jag vet tycks detta ha hänt: På hösten detta år höll

ett icke specificerat antal apor på Koshima på att tvätta sötpotatis i havet... Låt oss för enkelhetens skull anta att de var nittionio stycken, och att klockan elva en tisdag förmiddag ytterligare en apa anslöt sig till potatistvättarnas skara på det vanliga sättet.

Men nu verkar det som om denna hundrade apa gjorde att antalet apor överskred något slags tröskel och kom att bilda ett slags kritisk massa, för på kvällen samma dag tvättade nästan alla aporna potatis. Och inte bara det, vanan tycks också ha spritt sig över de normala barriärerna och uppträtt spontant, som glycerinkrystaller i förseglade provrör, i kolonier på andra öar och på fastlandet hos en flock i Takasakyama."

Ett slags gruppmedvetande hade utvecklats bland aporna, säger Watson. Det hade utvecklats plötsligt, som resultat av att den sista apan hade lärt sig tvätta potatis på konventionell väg. Att resten av Koshima-flocken plötsligt lärde sig göra det kunde inte tillskrivas de tidigare årens normala metod med en apa åt gången.

Det nya gruppmedvetandefenomenet förklarade inte bara att aporna på Koshima plötsligt lärde sig, utan också att apor på andra sidan havet lika plötsligt lade sig till med vanan. Watson medger att han tvingades "improvisera" en del av detaljerna — tidpunkten på dygnet, veckodagen och det exakta antalet apor som bildade en "kritisk massa" uppgavs inte i den vetenskapliga litteraturen.

Men på kvällen (eller i varje fall mycket snart) hade nästan alla (eller i varje fall ett stort antal av de återstående aporna) i kolonin plötsligt lagt sig till med vanan. Detta är anmärkningsvärt dels med tanke på den långsamma och gradvisa tillvänjning som hade skett de första fem åren efter Imos nya påhitt, dels och i än högre grad därför att undret på Koshima tydligen plötsligt bröt igenom naturliga barriärer.

Dokumentation

I detta avsnitt undersöker jag förhållandet mellan Watsons beskrivning av fenomenet med den hundrade apan och de vetenskapliga källor han använder för att verifiera det.

Visserligen får vi inte lov att vänta oss särskilt mycket av källorna. Watson har varnat oss att hela historien inte framkommer där, och att han blivit tvungen att "improvisera detaljerna".

Däremot borde vi kunna vänta oss att hitta vissa indicier på det mystiska i det som hände på Koshima 1958.

En av aporna tvättar en potatis. Foto från Masao Kawai, "Primates", 6:1-30, 1965.

Framför allt borde vi kunna vänta oss att hitta en episod av snabb inläring inom flocken vid denna tidpunkt (fast kanske inte på en enda eftermiddag) och tecken på att vanan att tvätta sötpotatis plötsligt dykt upp hos andra flockar strax efter det som hände på Koshima.

Vi har också negativa förväntningar i fråga om litteraturen. Den skall *inte* innehålla vissa viktiga detaljer. Vi väntar oss inte att den skall tala om för oss exakt hur många apor som tvättade potatis före eller efter det som hände 1958, eller att den skall ge oss en förklaring av på vilket sätt de apor på Koshima som lärt sig tvätta potatis efter det som hände förvärvade sitt vetande. Watson påstår ju trots allt att det som hände på Koshima gav upphov till en *övernormal* inläring av sötpotatistvätt.

Dessa tre förväntningar kommer att provas mot källorna. Hände någonting helt plötsligt på Koshima? Följde inläringen i andra kolonier tätt på det som hände på Koshima? Improviserar Watson faktiskt detaljer bara när de anförda källorna inte ger tillräcklig information? De anmärkningar som följer kommer att begränsas till den litteratur om makaker som Watson faktiskt anför.

Nästan all information om flocken på Koshima finns i en tidskriftsartikel av Masao Kawai (1965). De andra åberopade artiklarna är av sekundär natur i detta sammanhang.

Kawais artikel ger en anmärkningsvärt detaljerad beskrivning av det som hände på Koshima. Flocken innehöll 20 apor 1952, ett antal som 1962 hade stigit till 59. (Ingen apa på Koshima kunde alltså vara "den hundrade apan" bokstavligt talat.)

Watson säger att "ett icke specificerat antal apor på Koshima" 1958 hade lagt sig till med vanan att tvätta sötpotatis. I själva verket var antalet mycket specificerat.

Kawais uppgifter ger läsaren både tidpunkten för potatistvättinläringen, födelsedatum och släkterelationer för varje apa i Koshimaflocken från 1949 till 1962 (fig. 1, s. 2-3 och på andra ställen i uppsatsen).

I mars 1958 hade exakt 2 av 11 apor över sju års ålder lärt sig tvätta sötpotatis, medan exakt 15 av 19 apor mellan två och sju års ålder hade lagt sig till med vanan (s. 3). Totala siffran blir alltså 17 av 30 apor över två års ålder.

Varken i denna uppsats eller i någon annan sägs ett enda ord om att någon plötslig inläring skulle ha ägt rum på hösten 1958. Däremot noteras att 1962 var det 36 av de 49 aporna som hade lagt sig till med vanan.

Både populationen och antalet potatistvättare hade alltså ökat med 19 under denna fyraårsperiod. Kanske är det detta som Watson menar med att någonting plötsligt hände på hösten 1958. Och kanske (men det är bara en gissning) stärktes denna tanke hos Watson av följande mening hos Kawai:

"Förvärvet av detta beteende kan delas upp i två perioder: före respektive efter 1958." (s. 5)

Kawai uppger alltså varken datum, veckodag eller ens årstid för någon plötslig händelse 1958, men han nämner åtminstone året. Nå, förbryllas då Kawai av skillnaden mellan inläringen före och efter 1958? Är han "inte riktigt säker på vad det var som hände"? Är han motvillig att publicera några detaljer därför att han "är

rädd att bli till åtlöje”?

Nej. Han publicerar hela historien, in i minsta detalj. Det enda anmärkningsvärda med inlärningsperioden efter 1958 var att den var så normal. Perioden 1953-1958 hade kännetecknats av någonting nytt och spännande. Flocken hittade nya matförråd, och ungarna hittade på nya sätt att handskas med denna nya mat.

Men 1958 hade den revolutionära ungdomen blivit stadgad och medelålders — makaker mognar snabbare än människor. Det ovanliga inlärningsmönstret från ungar till vuxna återgick till det normala sättet där ungarna lärde sig av sina föräldrar.

Imos första unge, en hane som hette Ika, föddes 1957 (s. 5 och 7). Imo och hennes tidigare lekkamrater uppfostrade sina ungar till goda små potatistvättare. Man kan bara hoppas att Ika blev till mindre besvär för sin mamma än Imo hade varit för sin.

Kawai talar om den innovativa perioden 1953-1958 som ”individuell spridning” (s. 5) och perioden efter 1958 som ”förkulturell spridning” (s. 8). (Den sistnämnda termen antyder ingenting ovanligt hos apor. Flockerna har under normala omständigheter vissa karakteristiska beteenden och vanor som förs vidare inom flocken med ”förkulturella” medel. Uttrycket antyder bara en motvilja mot att använda ordet ”kultur” i samband med apor.)

Ingenting förtegs alltså i Kawai beskrivning. Ingenting mystiskt, eller ens plötsligt, hände 1958. 1958 och 1959 var de år då en grupp påhittiga ungdomar mognade. Människovärldens hippies från sextioalet vet hur det känns.

I själva verket var 1958 ett ovanligt dåligt år i fråga om nya vanor på Koshima. Det var bara två apor som lärde sig tvätta sötpotatis under året, nämligen två unga honor som hette Zaban och Nogi. Under de fem föregående åren hade det genomsnittliga antalet apor som lagt sig till med vanan varit tre (tabell 1, s. 4). Ingenting tyder på att Zaban och Nogi var telepater eller ovanliga på något annat sätt.

Låt oss försöka ta Watson på allvar ett tag till. Eftersom bara två apor lärde sig tvätta sötpotatis under 1958 (enligt Watsons egen källa) så måste en av dem ha varit den ”hundrade apan”. Watson säger att det inte är ”specificerat” vem av dem det var, varför jag ”tvingas improvisera”, så ”låt oss för enkelhetens skull anta” att det var Zaban. Det betyder i så fall att ”nästan alla aporna” i kolonin som, enligt Watson, plötsligt och såsom genom ett under började tvätta sin sötpotatis denna hösteftermiddag bara var Nogi, stackars liten.

Watson hävdar att vanan att tvätta sötpotatis ”spontan” bröt igenom naturliga barriärer. Finns det någonting som tyder på det? Tja, två källor rapporterar att beteendet hade observerats utanför Koshima, i minst fem olika kolonier (Kawai 1965, 23; Tsumori 1967, 219).

Dessa rapporter säger uttryckligen att beteendet observerades endast hos några enskilda apor, och att det inte hade spridits till en hel koloni. Det finns ingen rapport om när dessa beteenden ägde rum. De måste ha observerats någon gång mellan 1953 och 1967, men det finns ingenting som tyder på att de följde tätt på något underverk på Koshima hösten 1958, eller att de ägde rum plötsligt vid någon annan tidpunkt, eller att de var anmärkningsvärda på något annat sätt.

Faktum är att det inte finns någon som helst anledning att tro på 1958 års under på Koshima. Det finns all anledning att förneka det. Watsons beskrivning av det som hände vederläggs *in i minsta detalj* av just de källor han själv anför för att verifiera sina ståndpunkter. Tvärt emot Watsons påståenden om ett plötsligt och oförklarligt skeende tycks sådana beteendemönster ”överförs friktionsfritt mellan individer inom flocken och föras vidare till nästa generation” (Tsumori 1967, 207).

Pseudovetenskapens metodologi

Här är vi färdiga med sakfrågan. Watsons tes om ”fenomenet med den hundrade apan” vederläggs en gång för alla av just de källor han själv anför för att stödja den. Antingen har han inte förstått den information som finns i dessa vetenskapliga artiklar, eller också har han avsiktligt förfalskat den.

Watsons eget sätt att resonera och rapportera, liksom den reaktion han har väckt inom populärlitteraturen, förtjänar dock att uppmärksammas. Det är goda exempel på den pseudovetenskapliga traditionen. Tänk på följande:

1. Dolda informationskällor: Watson talar om för oss att de vetenskapliga rapporterna lämnar viktiga uppgifter ”ospecificerade”. Det är helt enkelt inte sant.

På ett mer subtilt plan säger han oss att de flesta forskarna fortfarande är osäkra på vad det var som hände, och att ”de som faktiskt anar sanningen vill inte gärna säga det offentligt eftersom de är rädda att de skall bli till åtlöje”.

Med ett enda genialiskt drag lyckas

Watson få sig själv att framstå som modig, förklarar varför ingen annan har vågat rapportera om detta mirakulösa fenomen och avskräcker oss från att titta efter i de anförda källorna om de bekräftar hans uppgifter eller inte.

Watson fick veta sanningen genom ”personliga anekdoter och folkloristik hos primatforskarna...” De av oss som inte frotterar sig med så fint folk måste tro på Watson. Tekniken var effektiv. Av de kommentarer jag har hittat om fenomenet med den hundrade apan tyder inte en enda på att upphovsmannen har kollat någon av de vetenskapliga källor som Watson anför. Ändå framställer de alla Watsons fantasier som vetenskapligt bekräftade fakta.

Inte heller finns det någon ytterligare information att få från Watson. Jag har skrivit både till Watson och till hans förläggare och bett om sådan information, men jag har inte fått något svar.

2. Motvilja mot naturliga förklaringar: Faktum är att potatistvättandet observerades på flera öar. Watson drar slutsatsen att beteendet på något övernormalt sätt hade färdats från den ena platsen till den andra. Precis som andra entusiaster för det övernormala bortser Watson från två rimliga förklaringar av att beteendet uppträder samtidigt på flera platser. För det första skulle flera apor mycket väl ha kunnat komma på samma lösning på samma problem oberoende av varandra.

Denna möjlighet är tabu för pseudovetenskapare. Mellanamerikas indianer kunde helt enkelt inte ha upfunnit pyramiden oberoende av egyptierna — de var helt enkelt inte tillräckligt klyftiga för det. I mer extrema fall (till exempel von Däniken) är en *människa* helt enkelt för korkad för att ha kunnat komma på vissa kloka saker, så det måste utomjordingar ha gjort.

Watson antar att Imo var den enda apan som kunde begripa det vettiga i att tvätta sötpotatis. Imo var, med hans ord, ett ”apgeni”, och potatistvättandet ”kan nästan jämföras med uppfinnandet av hjulet”. Apor på andra öar var för korkade för att kunna komma på sådana nyheter.

Men tänk på att de här aporna aldrig hade sett en sötpotatis, än mindre haft tillfälle att tvätta en, före 1952 eller 1953 när maten började läggas ut. 1962 hade apor på minst fem platser lärt sig tvätta sötpotatis. Det tycker jag tyder på att apor är ganska kloka djur. Watson tycker det tyder på att en enda apa var klok, och att det övernormala skötte resten.

En annan försummad förklaring är naturlig spridning, och Kawai rappor-

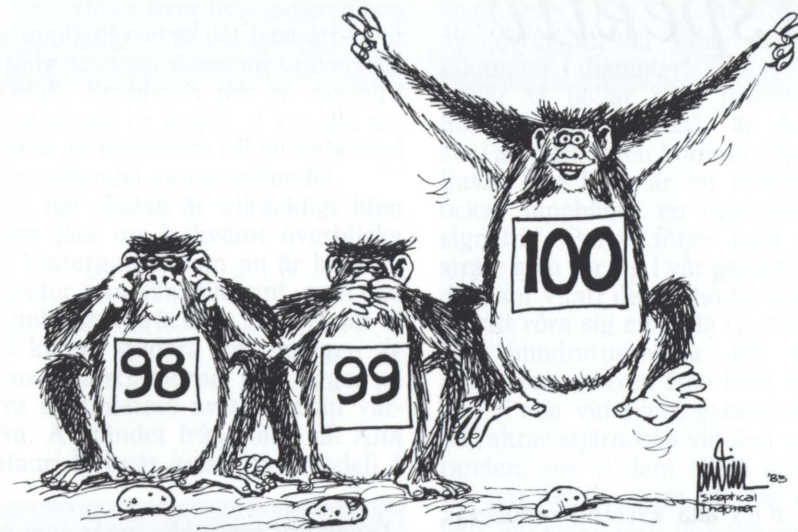

Illustration från *Skeptical Inquirer*, nr 4, 1985.

terar faktiskt att en potatistvättare som hette Jugo 1960 simmade från Koshima till den ö där Takasakiyamaflocken lever. Jugo återvände 1964 (Kawai 1965, 17). Det nämner inte Watson.

De japanska aporna är kända för att vara både kloka och rörliga, och båda egenskaperna skulle kunna förklara hur potatistvättandet spreds mellan öarna. Watson bortser från båda förklaringarna, och föredrar att uppfinna en ny övernormal kraft.

3. Mytinflation: När myter förs vidare bättrar alla på dem litet. Följande två exempel kommer från andrahandskommentarer som i stor utsträckning citerar Watson. Ändå började redan Watson själv breda på en smula.

För det första hade primatforskarnas rapporter bara nämnt att några isolerade fall av potatistvätt hade observerats utanför Koshima. Watson får detta till att vanan ”uppträtt spontan... i kolonier på andra öar”.

Det kan man inte direkt stämpla som osanning, eftersom de fåtaliga individerna faktiskt tillhörde andra kolonier (även om det bara var enskilda individer som lade sig till med beteendet och inte hela kolonier).

I spåren på Watson rapporterar Ken Keyes att efter den hundrade apan på Koshima ”började apkolonier på andra öar... tvätta sina sötpotatisar”! (Keyes 1982, s. 16) Av Keyes’ formulering får man bilden av spontana massorgier i pluggsköljning.

Ännu ett exempel: Rörande primatforskarnas attityd till det som hände 1958 rapporterar Watson bara att ”de flesta är fortfarande inte riktigt säkra på vad det var som hände”, men primatforskarnas förvirring blir snabbt värre, för *Science Digest* (1981) rapporterar ”ett mysterium som har förbryllat vetenskapen i nästan ett kvarts se-

kel”.

I just dessa båda fall är Watsons egna uttalanden åtminstone någorlunda blygsamma. De är inte vad man skulle kunna kalla noggranna, men de är inte heller iögonfallande falska.

I andra generationen finner vi att ”inte riktigt säkra på vad det var som hände” har blivit ”ett mysterium som har förbryllat vetenskapen i nästan ett kvarts sekel”, och vanan som uppträdde hos *individer* i apkolonier blir en vana hos dessa *apkolonier*. Kom ihåg att andra generationen hämtar *all* sin information från Watson, och till och med Watsons egen inte särskilt noggranna rapport har förvrängts ytterligare. Det säger sig självt att detta inte ökar noggrannheten.

4. Det övernormala bekräftar det övernormala: Det giltiga i en övernormal rapport styrks av att den stämmer överens med andra sådana rapporter. Watsons kommentatorer visar hur detta går till.

Keyes stöder fenomenet med den hundrade apan med att det stämmer överens med J. B. Rhines arbete på Duke, där han ”påvisade” telepati mellan enskilda människor.

”Vi vet nu att styrkan i denna extrasensoriska kommunikation kan förstärkas till en mycket effektiv nivå när den ’hundrade människans’ medvetande kommer till” (Keyes 1982, 18).

Elda Hartleys film ”Den hundrade apan” återoppar Edgar Cayce, och som ett anmärkningsvärt exempel på gruppmedvetande kan nämnas att *fyra av fem* sekundära källor betonar likheten mellan den hundrade apan hos Watson och Rupert Sheldrakes föreställning om det ”morfogenetiska fältet”.

Det spontana igenkännandet av likheterna mellan Watson och Shel-

drake tycks ha brutit igenom de naturliga gränserna mellan de fyra publikationerna! *Det* kan man verkligen kalla ett under. (För inte kan man väl förklara ett sådant sammanträffande med att flera personer kommit på det oberoende av varandra, eller med naturlig spridning?)

Slutsatser

Jag måste erkänna att jag sympatiserar med en del av de sekundära källorna till fenomenet med den hundrade apan. Det gör jag på grund av det syfte i vilket man anför fenomenet.

Ken Keyes’ bok tar upp fenomenet som ett sidoämne, men huvudämnet är kärnvapenedrustningen. Arthur Steins artikel och (i mindre utsträckning) Hartleys film inspireras av Keyes’ hopp om att fenomenet med den hundrade apan kanske kan hjälpa till att förebygga ett kärnvapenkrig. Budskapet är att ”du är kanske den hundrade apan” vars bidrag till det kollektiva medvetandet styr bort världen från kärnvapenkatastrofen.

Det är svårt att hitta något fel i det motivet. Av samma skäl kan man inte hitta något fel i motivet hos ett barn som skriver till jultomten och ber att få en världsomfattande kärnvapenedrustning i julklapp. Vi kan bara hoppas att jultomten och den hundrade apan inte är de bästa chanserna vi har att undvika ett kärnvapenkrig.

Det Watson främst är ute efter är inte att förebygga krig utan att uttrycka sin beundran av det övernormala. Hans bok börjar med en beskrivning av ett barn som, inför Watsons egna ögon och med ett ”kort, implosivt ljud, mycket mjukt, som när en kork dras in i mörkret” fysiskt vände en tennisboll ut och in — så att den luddiga sidan kom inåt och gummit utåt — utan att lufttrycket minskade (s. 18).

Alldeles efter diskussionen om den hundrade apan gör Watson en avslöjande anmärkning. Han citerar gillande ett uttalande som tillskrivs Lawrence Blair:

”När en myt delas av ett stort antal människor blir den verklighet” (s. 148).

En sådan relativistisk epistemologi är inte ovanlig i New Age-tänkandet. Jag skulle vilja uttrycka Blairs tanke litet annorlunda:

”Övertyga tillräckligt många människor om en lögn, så blir den sanning.”

Jag skulle vilja påstå att den som accepterar en sådan syn på sanningen inte är särskilt trovärdig som kunskapskälla. Däremot kan han givetvis

Forts. på sidan 43

Galaktiskt perspektiv

Av Nils Mustelin

Astronomiska avstånd, astronomiska mängder, astronomiskt stora tal... Vi använder ofta ordet »astronomisk» för att beteckna det ofattbart stora, det som överskrider all mänsklig föreställningsförmåga.

Men nänniskotanken kan anpassa sig. I radions och jetflygets tidevarv bollar vi ogenerat med tusentals och tiotusentals kilometer, som för medeltidens människa var svindlande avstånd. En resa jorden runt, 40 000 km längs ekvatorn, kan med vanliga kommunikationsmedel göras på ett par tre dygn — och av en konstgjord satellit på halvannan timme. Månen är inte längre ofattbart avlägsen — en distans om knappt tio varv jorden runt. Ett astronomiskt avstånd har förvandlats till en sträcka som människan kan tillryggalägga på några dagar.

Avståndet mellan planeterna i solsystemet känns dock betydligt mindre handgripliga — tanken ryggar tillbaka inför dessa miljoner och tusen miljoner kilometer. För att inte tala om avstånden mellan stjärnorna! Biljoner och triljoner och kvadriljoner kilometer — ljusår och miljoner ljusår... Inför dylika psykologiska barriärer ligger det nära till hands att kapitulera. Vår rumsuppfattning kan inte tänjas ut hur långt som helst. De astronomiska avstånden är kort och gott — astronomiska!

Ändå finns det ett gammalt och välkänt sätt att bilda sig en intuitiv uppfattning om det mycket stora. Var och en som har använt en karta eller hanterat en jordglob känner till det: man gör en förminskad avbildning av det man vill överblicka. En modell — verklig eller bara tänkt.

Astronomiskt modellbygge

Hur mycket skall vi förminska solsystemet för att få en lagom stor »tanke-modell»? Förslagsvis i skalan *ett till en*

miljard, *d v s* alla avstånd reduceras till en miljarddel av de verkliga avstånden.

I denna skala blir solen ett lysande klot med diametern 130 cm. Och för att få med hela solsystemet, ända ut till Pluto, kan vi placera denna märkliga solglob mitt på ett runt fält med genomskärningen 15 km.

Merkurius är i vår modell en liten ärt, knappt en halv centimeter i diameter, som kretsar kring solen på medelavståndet 58 meter. Jorden är ett litet körsbär, drygt en centimeter i diameter, som med sin måne på 40 cm avstånd kretsar 150 meter från solen. Jupiter är stor som en grapefrukt, 14 cm i genomskärning, nästan 800 meter från solen — och Pluto snuddar vid skogsbrynet, 7,5 km från solen i fältets mittpunkt.

Vi skall nu placera in detta miniatyrsolsystem i dess rätta sammanhang i världsrymden, till att börja med utan att ändra på modellens skala.

Utgående från vetenskapen att stjärnorna är av samma slag som solen spejar vi efter andra lysande klot med någon meters diameter. Vi får leta länge — den närmaste stjärnan utanför solsystemet, Alfa Centauri, ligger i vår modell inte mindre än 40 000 km från solen, ett nära nog »astronomiskt» avstånd trots förminskningen med faktorn en miljard.

Så enorma är alltså de interstellära avstånden, vidderna som skiljer stjärna från stjärna, i jämförelse med de interplanetära avstånden inom solsystemet. Det är inte utan att man förstår de motståndare till de kopernikanska idéerna, som vågade att acceptera sådana djup av tomhet bortom solsystemets redan i och för sig ofattbara avgrunder!

För att få en överblick över stjärnrymderna måste vi tydligen gå till modeller i långt mindre skala. Låt oss till att börja med göra en tusenfaldig förminskning av vår hittills använda modell! Solen krymper samman till ett lysande knappnålshuvud, drygt en

Galaktiskt perspektiv ingår som ett kapitel i Nils Mustelins bok *Liv bland miljarder stjärnor*, som utkom på Natur och Kultur 1978. En andra upplaga utkom 1980; den realiseras nu i bokhandeln och kan alltså erhållas till fördelaktigt pris.

I boken, som diskuterar om det finns liv ute i universum, ställs sådana frågor som: Har intelligenta varelser byggt upp mäktiga civilisationer bland stjärnmiljarderna i Vintergatan, eller har de dukat under för kriser liknande dem som i dag hotar mänskligheten? Är vi omgivna av välvilliga och ofattbart försigkomna grannar bland stjärnorna — och vilka möjligheter har vi i så fall att komma i kontakt med dem och få del av deras kunskaper och visdom?

Boken ger en god inblick i den moderna astronomin världsbild, i livets kemiska grundvalar och i den biologiska evolutionens fascinerande växelspel. Den presenterar också rymdforskningens senaste rön, fram till mitten av år 1980.

millimeter i diameter, jorden blir ett mikroskopiskt stoftgrand, 15 cm från solen, och hela systemets diameter blir 15 meter. Grannstjärnan Alfa Centauri ligger nu på 40 km avstånd.

Modellen är fortfarande alldeles för stor — vi gör en ny tusenfaldig förminskning. Solen är nu en mikroskopiskt gnista, hela solsystemet är bara 1,5 cm i diameter och avståndet till Alfa Centauri är 40 meter. Vi ser stjärna vid stjärna på några tiotal meters avstånd från varandra — uppskattningsvis 200 miljarder lysande gnistor samlade till ett cirkelrunt, avplattat stjärnmoln med en genomskärning om ungefär 1 000 km. Vår galax — Vintergatan!*

Om vi huvudsakligen är intresserade av de allra närmaste stjärnornas placering i rymden kring vårt sol-

system, är denna modell (i skalan ett till tusen biljoner) lagom stor och överskådlig. Men eftersom vi här vill ha en överblick över hela galaxen och dess uppbyggnad är det bäst att ännu en gång krympa samman universum tusenfalt. Resultatet blir en modell i skalan *ett till en triljon*, *d v s* alla avstånd är förminskade till en miljarddel av en miljarddel av en miljarddel.

Den här skalan är tillräckligt liten för att låta oss bekvämt överblicka hela Vintergatan, som nu är bara en kilometer från kant till kant, men den är samtidigt tillräckligt stor för att vi skall kunna studera fördelningen av de enskilda stjärnorna, som ligger på några centimeters avstånd från varandra. Avståndet från solen till Alfa Centauri är i vår galaktiska modell 4 cm.

Ljusårens ocean

Innan vi närmare ser på hur stjärnorna är fördelade i vår galax skall vi ställa avstånden i den nya modellen i relation till de verkliga avstånden i den oförminskade rymden.

Skalan ett till en triljon betyder att en centimeter i modellen motsvarar en triljon centimeter (10^{18} cm) i verkligheten. Eller, om man så vill, tio biljoner kilometer (10^{13} km) eller en biljon mil.

I praktiken uttrycker man dock sällan interstellära avstånd i centimeter, kilometer eller mil. I stället använder man ofta ljusets rörelse som ett slags måttstock. Man anger alltså längden av en sträcka genom att tala om hur lång tid en ljusstråle behöver för att tillryggalägga sträckan i fråga.

Den här metoden kan naturligtvis tillämpas också på de relativt små avstånden inom solsystemet. Ljuset rör sig i tomma rymden med hastigheten 300 000 km/s, och behöver därför drygt en sekund för att färdas från jorden till månen (385 000 km i medeltal). Avståndet från jorden till månen är därför en dryg *ljussekund*. Och planeternas solavstånd är av storleksordningen *ljusminuter* eller *ljustimmar*.

Hur långt är då ett *ljusår*? Genom att multiplicera den sträcka ljuset rör sig på en sekund, 300 000 km, med antalet sekunder på ett år finner man att ett ljusår är i det närmaste tio biljoner kilometer (mera exakt: $9,46 \times 10^{12}$ km). Alltså just den sträcka som i vår modell av Vintergatan motsvaras av en centimeter!

Med hjälp av detta enkla samband kan vi nu konstatera att avståndet från solen till Alfa Centauri måste vara cirka fyra ljusår (4 cm i modellen). Och hela Vintergatans genomskärning, 1 km eller 100 000 cm i modellen, är uppenbarligen cirka hundra tusen ljusår.

Därmed förlorar ljusårens ocean kanske något av sin skrämmande ofattbarhet — ett ljusår är ju bara en centimeter i den förminskade modell av universum där Vintergatan är en kilometer i diameter!

När vi bollar med tusentals och hundratusentals ljusår är det dock skäl att hela tiden komma ihåg att ett ljusår inte bara är en sträcka utan också innehåller en upplysning om signaltid. Om vi följer med en ljusstråle som rör sig i vår galaktiska modell, ser vi att den behöver ett helt år för att röra sig en enda centimeter — och hundratusen år för att genomkorsa galaxen från kant till kant. Om vi står vid Vintergatans rand och betraktar stjärnorna vid den motsatta randen, ser vi dem alltså sådana de var när det ljus som når oss nu startade sin långa färd mot oss för hundra tusen år sedan. Att blicka ut i galaxen är inte bara att skåda ut över enorma vidder av rymd, det är också att se långt in i förhistorisk tid.

Vintergatans byggnad

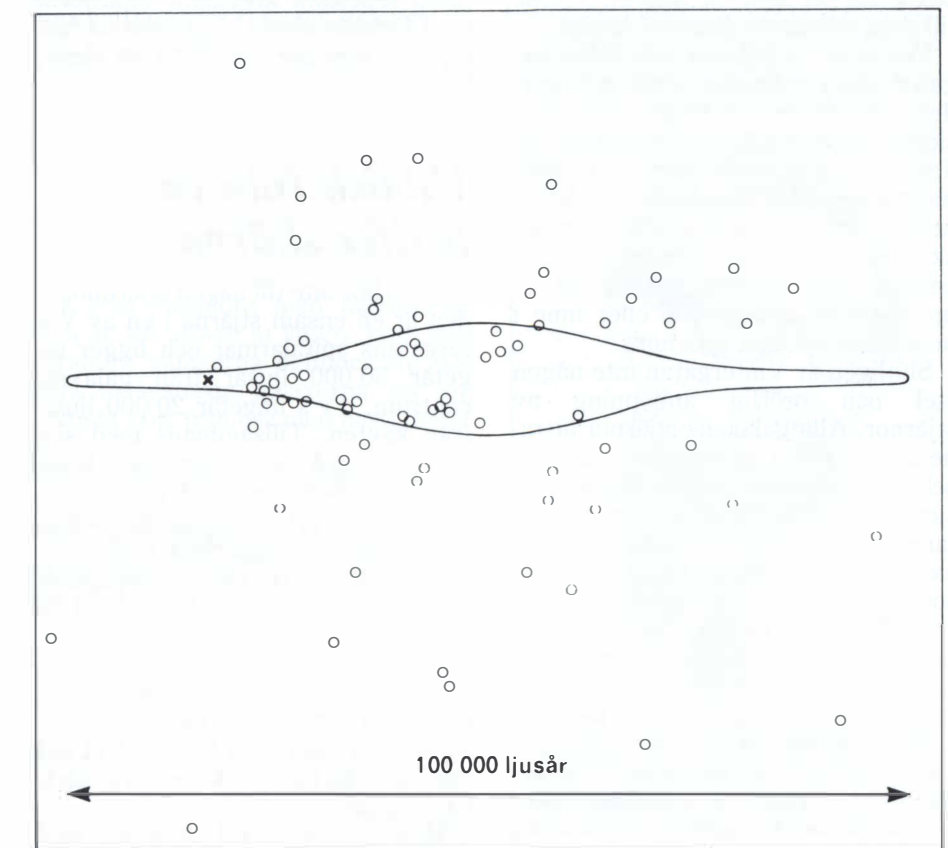
Vår galax brukar ibland förliknas vid en diskus. Detta är riktigt i så måtto att den är något så när cirkelrund,

skivformig, tjockast i mitten och tunnare mot kanterna. Proportionsvis är galaxen dock betydligt tunnare än en diskus. Bortsett från en utbuktning i mitten, galaxens så kallade *kärna*, är skivans tjocklek bara några få tusen ljusår (några tiotal meter i modellen).

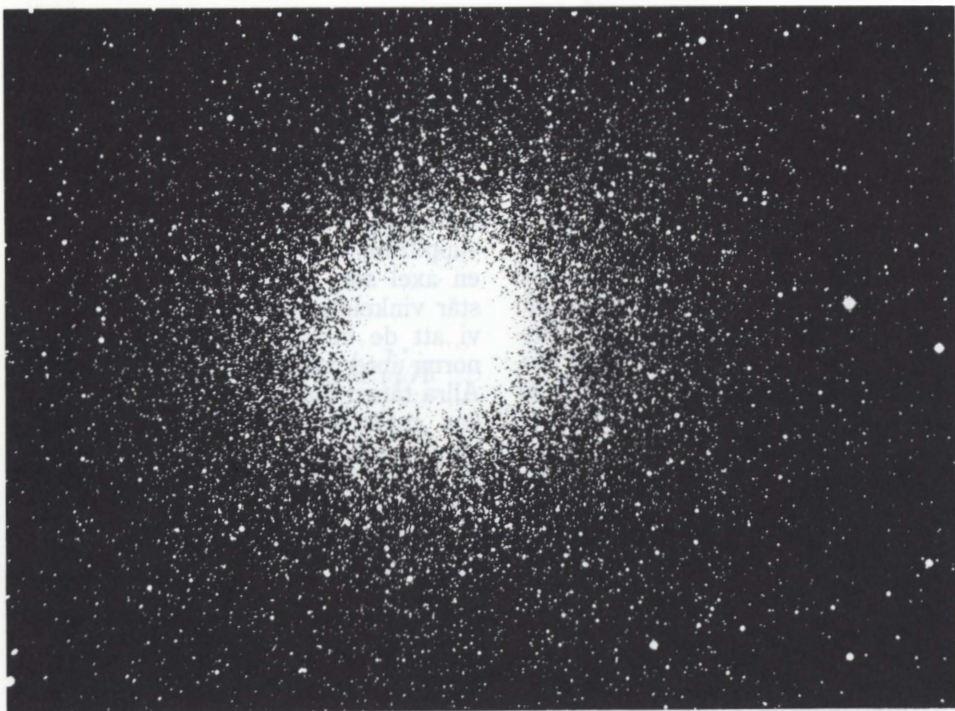
Om vi betraktar Vintergatans skiva »uppifrån», från en punkt belägen på en axel som går genom mitten och står vinkelrätt mot skivans plan, ser vi att de cirka 200 miljarder stjärnorna inte alls är jämnt fördelade. Allra tätast ligger stjärnorna i galaxens mäktiga kärna, för att småningom glesna när man rör sig ut mot skivans rand. Här och där finns dock lokala förtätningar, och ibland ligger några hundra eller tusen stjärnor så tätt samlade att man talar om en *öppen stjärnhop*. Bäst känd är Plejaderna, som uppskattas bestå av cirka 750 stjärnor.

Från galaxens inre regioner utgår ett antal armar som innehåller proportionsvis större mängder mycket ljusstarka stjärnor än kringliggande områden och som spiralformigt vindlar sig ut mot skivans periferi. Vintergatan är en *spiralgalax*.

Utanför den egentliga skivan finns en vidsträckt region, den så kallade *halon*, som bland annat innehåller ytterst glest utströdda enskilda stjärnor. Men framför allt innehåller halon ett

Vintergatan sedd från sidan. Krysset anger solens ungefärliga plats i skivan. De små cirkelarna är några av de observerade klotformiga stjärnhoparna. (Dessa stjärnhopar antas ha en sfäriskt symmetrisk fördelning kring Vintergatans medelpunkt, men de som ligger nära mittplanet bortom kärnan är skymda för våra blickar och finns därför inte med i figuren.)

Den klotformiga stjärnhopen M13 i stjärnbilden Herkules. Denna stjärnhop uppskattas innehålla 300 000 stjärnor och befinner sig på 24 000 ljusårs avstånd från vårt solsystem, långt ute i Vintergatans halo (Hale Observatories).

stort antal klotformiga stjärnhopar, var och en bestående av upp till hundratusentals eller till och med miljoner stjärnor, som kan ligga så nära varandra att ljuset bara behöver några dagar för att röra sig från en stjärna till dess närmaste granne i hopen.

Vid sidan av stjärnor innehåller vår galax stora mängder stoft och gas, dels utbrett som ett töcken över hela skivan med stark koncentration till dess mittplan, dels samlat i stora moln som kallas nebulosor. En del av nebulosorna är mörka och ogenomskinliga, så att de skymmer undan bakom liggande stjärnor, andra är upplysta av närliggande eller inne i nebulosan belägna stjärnor.

Slutligen är Vintergatan inte någon stel och orörlig anhopning av stjärnor. Alla galaxens stjärnor attraherar varandra genom den universella gravitationen, och hela systemet skulle därför kollapsa om det inte befann sig i långsam rotation kring en axel genom centrum. På samma sätt som solsystemets inre planeter kretsar kring solen med kortare omloppstid än de yttre planeterna vrider sig också vår galax på ett sådant sätt, att stjärnorna närmare navet behöver kortare tid för att fullborda ett varv än stjärnorna ute i periferin. I Vintergatans yttre regioner är omloppstiden av storleksordningen flera hundra miljoner år.

Utöver denna kollektiva vridning av hela galaxen kring dess nav har många stjärnor individuella rörelser i förhållande till sina grannar. En klass för sig bildar stjärnorna i halon som —

i likhet med kometerna i solsystemet — rör sig längs banor som i allmänhet korsar den förhärskande plana virvelrörelsen under branta vinklar. De kommer härigenom att passera de mera sedesamt kretsande stjärnorna med förhållandevis höga relativa hastigheter som gör dem lätta att identifiera.

Utblick från en perifer stjärna

Vår sol hör inte till någon stjärnhop — den är en ensam stjärna i en av Vintergatans spiralarmar och ligger ungefär 30 000 ljusår från galaxens centrum, d v s ungefär 20 000 ljusår från kanten. Tillsammans med sina planeter och sina grannar bland stjärnorna behöver den drygt 230 miljoner år för att fullborda ett omlopp kring galaxens gigantiska vridscen.

Från denna perifer utsiktspunkt kan vi överblicka en relativt liten del av galaxen.

Om inga stoftmassor skymde utsikten skulle stjärnorna i galaxens mittplan flyta samman till en intensivt lysande ring runt hela himlavalvet och den jordiska natten skulle vara märkbart ljusare.

Men i själva verket skymmer stoft och töcken det allra mesta av galaxen för våra blickar. När vi skådar ut i rymden i galaxens plan ser vi därför bara det diffusa och oregelbundna bälte av stjärnljus som har gett galaxen dess namn, Vintergatan. I andra

riktningar är sikten friare — vi kan obehindrat blicka ut i rymden vinkelrätt mot skivans plan och se de relativt närbelägna stjärnorna i vår egen spiralarm avteckna sig mot den intergalaktiska avgrundens kolsvarta sammet.

Under idealiska förhållanden kan man med blotta ögat se upp till 3 000 individuella stjärnor på natthimlen och alltså på hela himlasfären omkring 6 000. Sedan urminnes tider har den mänskliga fantasin i myllret av stjärnor tyckt sig ana konturerna av människor, djur och mytologiska gestalter. Och på grundval av dessa fantasiskapelser har man indelat himlavalvet i stjärnbilder eller konstellationer. Stjärnbildsnamn som Andromeda, Orion, Perseus och Pegasus bär än i dag vittnesbörd om de antika stjärnskådarnas livfulla fantasi. Stjärnorna kring södra himmelsporten, osynliga från antikens kulturländer, har av sentida västerländska astronomer sammanförts till konstellationer med mera modernt klingande namn, såsom Mikroskopet, Teleskopet, Pendeluret och Sextanten.

De stjärnor som bildar en stjärnbild behöver naturligtvis inte ha något annat gemensamt än att de råkar ligga i ungefär samma riktning i rymden, sedda från vårt solsystem. En stjärnbild består av både relativt närbelägna och mycket avlägsna stjärnor, som bara i vårt alldeles speciella perspektiv händelsevis ser ut att ligga nära varandra på himlen.

Så länge vi bara kan studera stjärnorna från utsiktspunkter i vårt solsystem är det för alla praktiska ändamål tillräckligt att ange deras lägen genom deras riktningar, d v s genom deras vinkelkoordinater på det jordiska himlavalvet, och då är de konventionella stjärnbilderna ett användbart stöd för minnet. Men om det en dag blir möjligt att färdas omkring i galaxen måste stjärnornas lägen i rymden anges tredimensionellt, och därmed kommer stjärnbilderna att få en mera relativ innebörd.

Ett systematiskt sätt att beteckna de enskilda stjärnorna infördes i början av 1600-talet och är fortfarande i bruk. Man använder härvid det grekiska alfabetets bokstäver, så att den skenbart ljusstarkaste stjärnan i en viss stjärnbild kallas Alfa (α), den näststarkaste Beta (β) o s v. Efter den grekiska bokstaven följer stjärnbildens namn — på latin och i genitiv. . .

Några exempel på detta. Den starkast lysande stjärnan i konstellationen Centauren betecknas Alfa Centauri (vår närmaste stjärngranne), den näst starkaste i Orion kallas Beta Orionis, och den tredje i ljusstyrka i Stora Björnen (som på latin heter Ursa Major) betecknas Gamma Ursae Majoris. Den som förskräckes av de latinska genitivändelserna kan

finna en viss tröst i att astronomiska tabeller i regel förkortar stjärnbildernas namn till tre bokstäver, så att exempelvis de tre nämnda stjärnorna kommer att betecknas α Cen, β Ori och γ UMa.

När det grekiska alfabetet tar slut fortsätter man med siffror och bokstäver (t ex 61 Cygni och RR Lyrae) enligt ett komplicerat och föga konsekvent system. Till förvirringen bidrar ytterligare att man speciellt för de stjärnor som inte är synliga för blotta ögat ofta frångår beteckningen med stjärnbilder och i stället anger stjärnans nummer i någon av de många stjärnkataloger som har sammanställts med teleskopets hjälp (t ex Lande 21185, Ross 248 och BD +5° 1688).

Sedan antiken har dessutom hundratal av de för blotta ögat synliga stjärnorna alldeles egna namn, ofta av arabiskt ursprung, t ex Aldebaran (= Alfa Tauri), Rigel (= Beta Orionis), Sirius (= Alfa Canis Majoris) och Vega (= Alfa Lyrae). Och i modern tid har i vissa fall en stjärna med intressanta egenskaper uppkallats efter den astronom som har upptäckt den eller studerat den — t ex Barnards stjärna och van Maanens stjärna.

Och slutligen: om en stjärna vid närmare studium visar sig bestå av två stjärnor i kretslopp kring varandra, ett så kallat *dubbelstjärnsystem*, särskiljer man de två komponenterna genom att kalla den ljusstarkare A och den ljussvagare B. Denna bokstav fogas till stjärnnamnet, så att exempelvis de två stjärnor som tillsammans bildar 61 Cygni betecknas 61 Cygni A och 61 Cygni B. För de tre stjärnorna i ett *trippelsystem* använder man analogt bokstäverna A, B och C — och så vidare. Vår granne Alfa Centauri är ett trippelsystem, och då den ljussvagaste komponenten Alfa Centauri C för närvarande ligger närmare oss än komponenterna A och B kallas den vanligen Proxima Centauri (det latinska ordet *proxima* betyder »den närmaste«).

Bortom Vintergatan

Vintergatan är inte den enda galaxen i universum. Tre av våra närmaste grannagalaxer är t o m synliga för blotta ögat på jordens natthimmel, nämligen de två Magellanska molnen nära södra himmelspolen och den stora spiralgalaxen M31 i stjärnbilden Andromeda.

De Magellanska molnen är två relativt små och oregelbundet formade galaxer, möjligen med en antydning till spiralstruktur. De är belägna cirka 200 000 ljusår från oss — vid pass två kilometer i vår galaktiska modell —

och kan betraktas som ett slags satellit till Vintergatan. Det mindre Magellanska molnet innehåller bara två å tre miljarder stjärnor, det större kanske fem å tio miljarder.

Galaxen M31 (där bokstaven M syftar på den franske 1700-talsastronomen Charles Messiers katalog över nebulosor, stjärnhopar och galaxer) kallas ofta Andromedagalaxen och ligger på drygt två miljoner ljusårs avstånd (20 km i modellen). Den liknar med sin utpräglade spiralstruktur i hög grad vår egen galax men är avsevärt större och innehåller kanske två eller tre gånger så många stjärnor.

Galaxerna är sinsemellan ytterst olika till form, storlek och stjärnrikedom. Det finns dvärggalaxer, långt mindre än de Magellanska molnen, och även om Vintergatan och Andromedagalaxen brukar betecknas som jättegalexer känner man galaxer som är många gånger så stora, med uppskattningsvis upp till 3 000 miljarder eller tre biljoner stjärnor.

Ofta är galaxerna samlade i hopar — Vintergatan är tillsammans med de Magellanska molnen, Andromedagalaxen och dess satellitgalaxer medlemmar av den så kallade »lokala gruppen», som innehåller ett tjugotal kända galaxer. En av de största kända galaxhoparna ligger på cirka 400 miljoner ljusårs avstånd i stjärnbilden Berenices hår. Den innehåller uppskattningsvis tiotusen galaxer.

Allt som allt räknar man med att det inom den »kända» delen av universum, ut till ett avstånd om tio miljarder ljusår (10 000 km i modellen!), finns i runt tal tio miljarder galaxer.

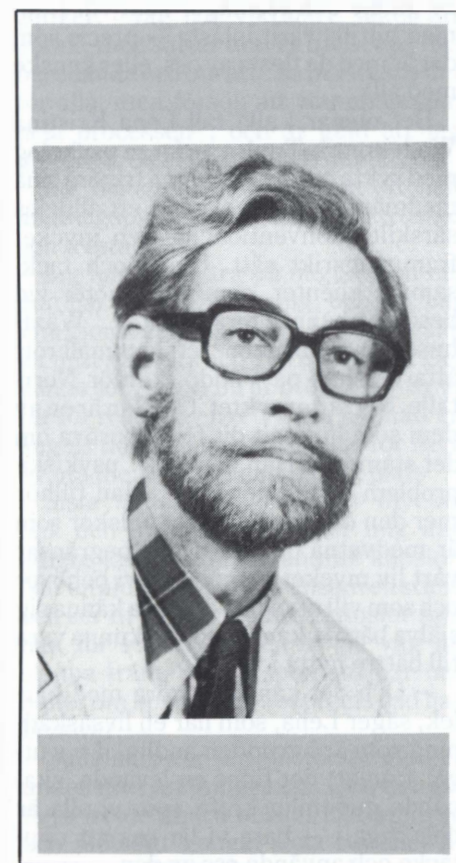
Om man studerar galaxernas rörelser finner man, vid sidan av osystematiska individuella rörelser, en allmän trend som innebär att galaxerna flyr från varandra med hastigheter som är allt större ju längre bort från varandra galaxerna befinner sig. De allra avlägsnaste galaxerna rör sig faktiskt bort från oss med hastigheter som närmar sig ljusets. Hela det kända universum förefaller att utvidga sig explosionsartat — och olika slags beräkningar ger vid handen att denna utvidgning kan ha tagit sin början för 15 eller 20 miljarder år sedan i form av en ofattbar superexplosion, som ofta med ett färgstarkt engelskt uttryck kallas »the Big Bang», den stora smällen.

Här anmäler sig stora och ännu olösta kosmologiska frågor. Blev all materia till i skapelseögonblickets Big Bang — eller hade materien redan existerat i form av ett »kosmiskt ägg», vars tidlösa jämvikt bringades ur balans till följd av någon sållsam instabilitet? Kommer den nuvarande utvidgningen att fortgå i oändlighet medan rymden allt mera glesnar mel-

lan galaxerna? Eller kommer den småningom att avstanna och övergå i en sammandragning som i tidens fullbordan leder till att all materia återmöts i en punkt — kanske för att förintaskas definitivt i en antiskapelse, kanske för att pånyttfödas och slungas ut i ny gestalt och ofattbara dimensioner?

Frågan om universums skapelse och förintelse, om dess ändlighet eller oändlighet i rum och tid, om dess fundamentala struktur i olika dimensioner är djupt fascinerande men ligger helt utanför ramen för denna bok. Vi skall i det följande huvudsakligen hålla oss till vår egen galax och till tidsperspektiv om några få miljarder år. De 200 miljarder stjärnorna i Vintergatan bildar ett tillräckligt stort statistiskt underlag för de flesta av de överväganden vi i dag kan göra om livets utbredning i universum.

*) Den här anförda uppskattningen av antalet stjärnor i Vintergatan (200 miljarder) är utomordentligt osäker. Utgående från Vintergatans rotation kring sin axel kan man visserligen göra en något så när tillförlitlig beräkning av galaxens totala massa, men därefter är man hänvisad till spekulativa och omstridda antaganden om de relativa mängderna stjärnor med olika massor. Med denna reservation skall vi dock i det följande räkna med att Vintergatan innehåller cirka 200 miljarder stjärnor. — Motsvarande reservation gäller även de stjärnantal som anges för andra galaxer än vår egen.

Nils Mustelin är fil.dr i teoretisk fysik. Han har verkat som universitetslärare i Åbo och Helsingfors och är sedan 1970 chef för NORDFORSKs sekretariat i Helsingfors.

Att andas hos Lena: Gråt blev skratt på en vecka

Av Åsa Freij

Han är litet nervös, för han ska "andas" för första gången. Jan ligger på en madrass på golvet. Han är lång och smal med intelligenta och varma ögon, en välanpassad tjänsteman med ett äktenskap som betraktas som lyckligt av vänner och bekanta. Men det är mycket mycket mer som döljer sig bakom Jans yta, av känslor, av problem, av mönster präglade sedan barndomen, av frågor som ännu inte fått något svar, av glädje och förmågor som vill fram men hittills varit inlåsta — precis som det är med de flesta av oss, eller kanske med alla.

Det menar i alla fall Lena Kristina Wadenmark-Tuulse, erfaren psykolog med rykte om sig att kunna frigöra sina medmänniskor själsligt på ett alldeles särskilt okonventionellt men mycket framgångsrikt sätt. Glada och tack samma klienter, som man möter vid besök på hennes terapicenter, "Wäxthuset för människor", ett gammalt rött åttarumshus på Vaddö utanför Norrtälje, bekräftar ryktet. Och Jan är en av dem som kommit dit för att prova om det stämmer. Han har inga "psykiska problem", som det heter. Han tillhör mer den ökande skara människor som är medvetna om att vi alla begränsar vårt liv mycket mer än vad vi behöver och som vill utveckla och lära känna sig själva bättre, kanske för att kunna vara till bättre nytta i världen.

— Och det kan man göra med kärlek, säger Lena, som har en livsåskådning som är i grunden andlig, d v s utgår från att det finns en levande, skapande gudomlig kraft, som vi alla är delaktiga i — bara vi lär oss att upptäcka och använda oss av den.

För Lena är kärlek arbetsverktyget och målet för arbetet med människor. Medan hon berättar, kramar hon handen på Ulf Algulin, sin ledarkompanjon för den kurs som just ska börja och

som jag är deltagare i. Kursen heter *frigörande andning*, den terapimetod som ligger henne allra närmast om hjärtat.

— Jag har provat mycket, men frigörande andning var det som verkligen visade mig vägen till min själ, säger hon, faktiskt gav den mig en upplevelse av Gud. Och hon säger till sina nykomna kursdeltagare att det de nu ska lära sig är inte att bli färdiga med sina problem en gång för alla. Att gå på en kurs är inte någon patentlösning, men det kan ändå innebära en definitiv vändpunkt. Det kan vara att byta sida för gott, från den gamla rädda, defensiva och negativa till den livsbejakande, positiva och kreativa.

— Frigörande andning är en teknik att andas djupt och utan paus mellan in- och utandning. Kroppen blir kraftigt syresatt, och nästan mekaniskt pumpas spänningar och därmed känslor loss. Men andningen har också ett direkt samband med den själsliga sidan hos människan, förklarar Lena. Hon förbereder deltagarna på att man kan uppleva tillstånd som av kramp, men att det då gäller att bara fortsätta att andas sig igenom dem.

— De flesta upplever en stor lättnad efter en andningssejour, säger hon vidare, en del tycker sig t o m gå igenom en ny födelse. Därav kommer också det engelska namnet "rebirthing", som, sedan metoden lanserades av Leonard Orr i USA, blivit ett välkänt begrepp.

— Det är absolut ingenting farligt, lugnar hon och partnern Ulf bl a Jan, som ligger framför undertecknad reporter och fortfarande är litet skeptisk. Nu hänger det också på mig om hans känna den trygghet som vi alla behöver och som övningen också är till för att ge oss en känsla av. Jag är hans bisittare. Hos alla de andra sitter också en hjäl-

pande kamrat. Senare ska vi byta plats.

— Var med den du sitter hos hela tiden! Var där, var fullt närvarande! manar Ulf.

Det är inte så lätt. Vi är fortfarande litet främmande för varandra. Dessutom är vi som de flesta människor i vårt samhälle ovana vid och rädda för att vara riktigt nära någon.

När Jan börjar andas, håller jag litet tafatt handen på hans bröstorg och kan inte låta bli att se mig omkring hur de andra gör och att ofta tänka på något annat. Det tar lång tid och rastlösheten kryper i mig. Ändå känns det bra att sitta där.

Efter ett tag börjar Jan gråta. Jag lägger min hand så varmt jag kan runt hans axel. Samtidigt vill jag inte störa. Jag känner att han känner det. Plötsligt slår han armarna omkring mig och kramar mig. Hastigt. Så fortsätter han att andas. Jag vet inte vad jag ska göra, och gör ingenting. Jag känner mig fortfarande tafatt och osäker på min roll.

Det är fler som gråter. Någon skriker. Det får man göra här, har Lena och Ulf sagt, och de går nu runt och stöder och uppmuntrar dem som börjar släppa sina känslor lösa.

En rulle hushållspapper cirkulerar. Gråtpappret! ropar någon.

Jan andas på bra och får beröm av Lena. När hans andetag ibland blir för lugna, så att det verkar som om han skulle somna, lutar jag mig fram och viskar "andas!", så som vi instruerats. Och Jan tar i igen, rytmiskt. Jag torkar med "gråtpappret" några tårar som rinner ner mot hans öra.

Efter en dryg timme börjar han kisa med ögonen och säger att han känner sig färdig. Men han ligger kvar och vilar sig. Han ser glad ut och säger att han kände sådan tacksamhet över att jag satt där, att någon ville vara med honom. Det var därför han slagit armarna

Vår reporter har varit på kurs i frigörande andning, där spänningar och känslor pumpas loss.

Lena på Wäxthuset för människor instruerar om inre frigörelse. Foto Åsa Freij.

om mig.

Jag blir glad själv, men känner samtidigt hur svårt det är att ta till sig att man betyder något.

Senare berättar alla som vill om sina upplevelser under andningen och om sitt liv över huvud taget, om vad som smärtar dem, om vad de har svårt att glömma och förlåta, inte minst hos sig själva. Det mesta har sina rötter långt tillbaka i barndomen. Tydligt är det ingen psykologisk schablon att föräldrarna och tidiga erfarenheter präglar oss starkt för hela livet.

Vi rörs av varandras levnadshistorier. Vi känner igen oss hos varandra, och några snyftar igen.

Det handlar ofta om att inte ha blivit sedd, att inte ha blivit älskad, att inte ha nått fram till föräldrar som själva upplevt sig osedda, oälskade och utan möjlighet att nå fram.

Och det är tydligt att varje historia färgar de senare upplevelserna eller har gett oss olika "glasögon" genom vilka vi ser på omvärlden och oss själva idag.

— Men det förflutna är ingen ursäkt för oss att agera efter hämmande mönster, sedan vi börjat bli medvetna om att de finns och hur de verkar, understryker Lena.

I min egen andnings-session tänker och känner jag nästan ingenting, jag som annars både tänker och känner alldeles för mycket hela tiden. Jag bara upplever en fysisk spänning som liksom vandrar upp genom kroppen, sätter sig i händerna som ställer sig som stelnade klor ut från kroppen, vandrar upp över ansiktet, så att munnen blir hopsnörpt, och jag tänker att jag ser dum ut, och slutligen vandrar ut genom huvudet. Det är dock övervägande skönt och andningen som i början var jobbig och långtråkig går av sig själv.

Under en senare samling förtydligar Lena genom att spela ett band sitt påpekande att vi inte får hindra oss själva att leva genom att sitta fast i det förflutnas smärtor. Bandet är en inspelning från en predikan, eller ett brandtal, av

en dynamisk svart präst i en ekumenisk kyrka i USA — en av Lenas favoriter. Han talar om "att förlåta och att glömma" på ett så tydligt och medryckande och medkännande sätt att det är svårt att glömma, inte minst för att hans medkänsla är skoningslös och humoristisk. Han sätter fingret direkt på våra svagheter och ger oss en befriande distans till dem.

— Du har blivit sviken i kärlek i din egen ungdom och sedan svurit att aldrig älska igen! Och vid Gud har du hållit ditt löfte! Men vad har det gett dig! dunderar han.

Och han går till rätta med skuldskanlan. "Den för aldrig något gott med sig. Förlåt dig själv och gå vidare! När någon tycker att Gud inte kan förlåta honom, så kan vi vara säkra på att han inte förlåtit sig själv!"

På eftermiddagarna arbetar vi alla en timme i köket, i trädgården eller med veden. Det är "karma yoga", träning i att vara helt närvarande i det praktiska handlandet. Inte heller det är lätt.

Alla pass börjar med en samling där vi tar varandra i hand i en stor ring, leker något och sjunger. Det känns fånigt först, men allt meningsfullare och lättare för varje dag.

Morgongymnastik till musik hjälper oss också att släppa loss. När motståndet allt mer släpper, kommer glädjen, tills vi alla mer och mer börjar likna Lena, ständigt strålade med hela ansiktet och snara till att krama varandra och säga ärligt menade uppmuntrande ord.

Ändå går vi upp och ned i humöret, ut och in i olika känslor. Någon kommer inte över sin utanförkänsla och åker hem. Själv är jag på väg flera gånger. "Jag har viktigare saker att göra", men sätter min lit till Lenas förberedande ord om att "så här känns det för alla, men försök att stanna genom hela processen", och är glad att jag gjort det, då sista dagen kommer.

Jag har gråtit mig igenom ett helt andningspass, och jag har blivit tröstad och tröstat.

Jag har blivit arg på någon, och någon har blivit arg på mig, och det har inte gjort någon skillnad. Jag har avslöjat mitt innersta och gjort bort mig. Det känns som om vi nu är bröder och systor för resten av livet. Lena har haft en ängels tålmod och förståelse för flera av oss men också "satt oss på plats".

Sista andningssejouren är mycket olik den första. Jag känner mig inte längre tafatt inför de andras känslor. Nären äldre man ligger ensam en stund och ser ut att kämpa med känslor som han för första gången är på väg att släppa fram, är jag spontan där och håller om honom och vet precis vad han behöver.

Själv skrattar jag för första gången under mitt andningspass. Och det gör flera av de andra också. Det smittar, och plötsligt gungar hela rummet av frisläppt glädje. Rullen med hushållspapper cirkulerar fortfarande. Men nu ropar någon, så att glädjevågorna tar ny fart:

— Skrattpappret! Fort! Ge mig skrattpappret!

Vad kan vi lära av Buddha?

*Vad kan Buddha betyda för en västerlänning idag?
Vilken visdom, vilken sanning kan vi hämta från Buddha?*

Buddha

Han hette Siddhartha Gotama och levde 500 år före vår tideräknings början. Buddha, som betyder den Upplyste, är en hederstitel. Denne man, en furstes son som blev kringvandrande tiggarmunk, är centralgestalten i en av världsreligionerna i vår tid.

Vad kan vi lära av Buddha idag —vi vanliga västerlänningar som kanske inte kan tänka oss att bli buddhister

men som gärna tar vara på vishet, där den finns. Kan Buddha betyda något för "Svensson i folkhemmet"?

Buddhas tänkande utvecklades som ett svar på en tillvaro fylld av plågor. Överallt såg han lidande: sjukdomar, åldrande och död, fattigdom och otillfredsställda begär.

Kan denne Buddha, hemmahörande i en helt annan tid, en helt annan kultur än vår, lära oss något väsentligt om vad det är att vara människor?

Ja, ty tillvaron präglas alltjämt av lidande. Åldrande och död är fortfarande villkor som vi lever under. Sjukdomar drabbar även oss i vår tid. Missräkningar och otillfredsställelse är realiteter även idag.

Så, Buddha är en lärare för vår tid.

Allt är obeständigt

Buddha lär oss att inget är bestående, att allt lyder under förändringens lag.

Även den enskilda människan förändras ständigt, både i inre och yttre avseende. Någon bestående "själ" existerar sålunda inte, utan vad som finns är en ström av mentala processer.

Eftersom allt är obeständigt, är det ovist att binda sin lycka vid det som i morgon kanske är annorlunda eller helt har upphört att existera. Man bör vara glad åt sina ägodelar, sin familj, sitt arbete, sin hälsa o s v, men vara klar över att man när som helst kan mista det man har och därför inte bygga sitt liv på det som är förgängligt. I annat fall drabbas man av besvikelser. Lyckans grund i en värld utan trygghet måste vara en bestående inre frid, som råder oavsett livets växlingar.

Och — märk väl: det ligger även något positivt i detta att allt förändras. Ty det betyder att vi kan förändra vårt eget liv. Vi sitter inte fast som i en rävsax. Vi kan förändras från okunnighet till insikt, upplysning.

Icke-jag

I Buddhas observation att inget är beständigt låg en väsentlig del av hans "upplysning". Han såg att det pågår en ständig rörelse, där delarna oavbrutet blandas till nya sammanhang. Allt har tillblivelse, uppgång, nedgång och till slut förintelse. Inget är varaktigt. Även sinnet är något obeständigt. Det utgörs av psykiska processer utan någon sammanbindande, oföränderlig identitet. Genom minnet av gångna händelser ges vi illusionen att vårt individuella väsen är samma "personlighet" under en följd av minuter, timmar, dagar, månader och år. Men psyket är bara en oavbruten ström av mentala processer, utan fast kärna, där endast växlingen är det beständiga.

Sinnet är ett hav av mentala föreställningar och upplevelser. Men något "jag" existerar inte bakom dessa företeelser. Sinnet är bara sitt innehåll. Utom innehållet finns inget. "Något" som innehåller det existerar inte. Tänk bort sinnets innehåll, och inget av dig själv finns kvar!

Vad de kristna kallar "själ" existerar alltså inte enligt buddhistisk uppfattning, allra minst någon odödlig själ. Något att "frälsa" finns inte. Människans uppgift är i stället att vara god mot allt levande, undvika att skada något och arbeta på att utbilda sina egna goda egenskaper, så att hon blir till glädje för andra.

Insikten om icke-jaget kan nås i meditation. Buddha lärde ut en meditationsmetod som syftar till djup insikt och avslöjar jagets illusoriska natur. När det avslöjandet har skett, kan vi handla spontant och kärleksfullt gentemot andra varelser, ty insikten om icke-jaget gör slut på egois-

men. Eftersom det inte finns något bestående ego att värna om, eftersom "jag" bara är en ström av mentala processer, kan vi släppa all egoism och i kärlek verka för alla varelsers bästa. Och det blir meningslöst att tala om "mitt": mitt liv, min kropp, mina ägodelar. Illusionen om jaget skapar lidande och stör sinnets lugn. Om någon egenskap hos oss klandras, tänker vi: *jag* klandras, och sinneslugnet är stort. Om något vi gjort har misslyckats, tänker vi: *mitt* arbete har misslyckats, och sinneslugnet är stort. Om vårt välbefinnande går förlorat, tänker vi: det som är *mitt* är borta, och sinneslugnet är stort.

Så snart vi inser jagets illusoriska natur, beskriver vi inte längre något som "mitt" — och lugn uppstår i vårt sinne.

Läran om icke-jaget är en buddhistisk ledstjärna på vägen till befrielse och inre lugn.

Meditation

I Buddhas lära finns ingen tro på en Gud. Därför förekommer inte bön i buddhismen. Istället har man meditation, som leder till insikt, självkontroll och självutveckling.

Den buddhistiska meditationen är en insiktsträning. Man mediterar över sig själv, sina egna funktioner. Enligt en metod koncentrerar man sig främst på andningen, men riktar också uppmärksamheten på hela kroppen, sättet att gå, stå, ligga o s v — alltså samtliga livsfunktioner. Och man följer tankarna, iakttar dem när de kommer, vad de innehåller; och man iakttar sina känslor. Denna meditationsmetod ger en djup självkännedom och en inre disciplin. Man blir herre över sitt eget inre, där tankarna eljest hoppar omkring planlöst som apor, så att vi blir förvirrade och olyckliga. Metoden ger också upphov till en inre kamp mellan gott och ont, egoism och altruism, vilja och lättja.

Den buddhistiska meditationen ger väsentliga insikter i livets natur. Dessa insikter kommer direkt och intuitivt utan filosofiska resonemang. Men det finns också en resonerande buddhistisk meditation. Den bästa formen därav är meditation på allkärleken. Man sänder då ut tankar av allomfattande välvilja, vilket verkar förädlande på personligheten. En god övning är att rikta allkärlek först mot en vän, sedan mot en person som man varken tycker särskilt bra eller särskilt illa om, och till sist mot någon som är fiendligt inställd. Om man mediterar uthålligt på allkärlek, kan man nå dithän att det blir omöjligt att tänka en illvillig tanke. Om sådan meditation vore allmän bland människorna, skulle sann och varaktig fred kunna skapas.

Buddhismen är genomsyrad av en anda av fri undersökning och fullständig tolerans. Den är det öppna sinnets och det medlidsamma hjärtats lära, som lyser upp och värmer hela universum med sina båda strålar, vishet och medlidande, och som sprider sitt milda ljus över varje varelse som kämpar i födelsens och dödens ocean.

Narada Maha Thera

Lidandets orsak: begären

Alla människor söker girigt efter lycka. Men de gör det i allmänhet på ett okunnigt sätt. De har otillfredsställda begär, som de vill tillfredsställa. Så var det på Buddhas tid, och så är det idag. Människorna strävar efter rikedom, anseende, vackra saker, god mat, sex och nöjen — sådant som de i grunden inte behöver, och det är denna ständiga strävan efter vad som är förgängligt som är roten till vårt inre lidande.

Buddha lär oss att känslor av tillfredsställelse och otillfredsställelse helt och hållet är skapade av tanken. I vårt inre kan vi ha fullständig frid och lycka — om vi blott tar bort begären, släcker "livstörsten" och uppnår nirvanas frid, som är en frihet från all längtan, blott ett accepterande av det som är.

Buddha hade uppnått fullständig inre frihet. Alla behov och lidelser hade han utrotat ur sitt sinne. Han var inte fäst vid något föränderligt och flyktigt, inte ens vid detta att vara människa. Han såg att allt var förgängligt och otillfredsställande beskaffat. Med den insikten som grund disciplinerade han sina tankar, så att de präglades av visdom och godhet, och det gjorde honom oberoende av sinnevärldens flyktiga företeelser.

Så uppnådde han nirvanas frid.

Medkänsla

Buddha visar oss att hela världen lider. En oavbruten ström av tårar flödar genom livet. Rop av sorg hörs oupphörligt. Buddha lär oss att öppna vårt hjärta för medkänsla. Genom medkänsla blir lidandet en levande verklighet för oss. Vi lämnar självskhetens fängelse och engagerar oss för att minska bördan av världens lidande.

Buddha lär oss att i medkänsla omfatta *allt* levande med kärlek. En sådan inställning är en mycket gynnsam grund att stå på, när man vill skapa den goda familjen, den goda arbets-

Om människor överallt i världen kunde förmås att ägna en halvtimme om dagen åt meditation på allkärleken, skulle vi få se större framsteg i riktning mot världsfreden än internationella överenskommelser någonsin kommer att ge oss.

Francis Story

platsen och det goda samhället.

Medkänsla gör att vi vet, förstår och är redo att hjälpa.

Vår medkänsla bör även omfatta dem som handlar med ett ont och förvillat sinne, såsom brottslingar, följare och torterare.

Medkänsla ger styrka, och är styrka.

Medkänsla med andra försonar oss också med vårt eget öde genom att ge oss djup kännedom om andras liv, som ofta är mycket hårdare än vårt.

Allomfattande godhet

Buddhas *Metta Sutta*, Talet om allkärleken, utgör för buddhisterna den etiska grunden för alla moraliska och sociala framsteg och frambringar den tolerans som är kännetecknande för buddhister. Alla sanna buddhister är genomsyrade av denna anda av allomfattande godhet, som innebär förståelse och aktning för allt liv och bland annat tar sig uttryck i utomordentlig generositet och välvilja.

Godhet, som Buddha lärde det, bygger på en öskan att allt levande, utan undantag, skall kunna leva i glädje, fritt från sorg och smärta.

Godheten grundas i insikten: som jag är, så är *de andra* — som *de andra* är, så är *jag*. Så kan man identifiera sig med allt som lever, och som en följd därav kan man inte skada eller döda någon levande varelse.

Godhet mot djur blir en naturlig följd av att acceptera Buddhas allomfattande godhet.

Tolerans

Buddhistnunnan Amita Nisatta säger följande:

På grund av dogmatism och intolerans har världen lidit oändligt. Jorden och floderna i många länder är idag fulla av blod som offrats på olika samhällens altare — lika mycket som tidigare rikens himlar fylldes av röken från brända martyrer av olika trosriktningar.

När det gäller religion såväl som politik har människor velat påtvinga sin omgivning sina egna uppfattningar och sitt eget sätt att leva, och de har kämpat hårt mot dem som opponerat sig. I stället för att ta del av

Syster Amita. Foto Rein Vålme.

och berikas av andras sätt att leva har de krävt att andra skulle rätta sig efter dem.

I vår tid med dess stora framsteg på många områden har människor samtidigt med grymhet förstört miljoner andra jordens barn genom våldshandlingar av olika slag.

Var finns toleransen?

Vad har vi gjort med det lilla klot vi kallar världen? Varje tum av dess mylla är genomdränkt med minnen av krig! Är vi människor totalt oförmögna att leva sida vid sida i fred och harmoni?

Många talar idag om religion, men få är intresserade av att följa religionernas bud. Om de kristna skulle leva efter bergspredikan, om buddhisterna skulle leva efter den åttafaldiga vägen, om muslimerna skulle följa profetens undervisning och om hinduerna skulle skapa sitt liv efter sin religions heliga läror, då skulle det råda fred och harmoni i världen!

Buddha återgäldade alltid ont med gott, hat med kärlek. Han visade alltid medkänsla med andra varelser. Han sa: "Om någon gör mig illa på grund av dumhet, så skall jag skydda honom genom gränslös välvilja och kärlek. Ju mer ont som kommer från honom, desto mer gott skall komma från mig! Jag vill alltid ge ifrån mig doften av godhet."

Buddhas råd till dem som predikar antagonismens lära är att hat inte upphör genom hat, utan endast genom kärlek.

Sade syster Amita.

Verklighetssinne

Buddhismen förkastar tron på en Gud och på gudomliga uppenbarelser. Den säger nej till tanken att sanningen skulle kunna uppenbaras av en gud eller en ängel, för någon särskilt utvald person eller genom någon helig bok. Buddhismen anser att mänskligheten aldrig mottagit någon uppenbarelse annat än genom visa människors mun, alltså genom människor som själva höjt sig till insikt och hög etik.

Enligt buddhismen kan ingen annan ge en människa lycka eller frälsning. Det ankommer på envar att själv ta ansvar för sitt liv och uppnå sinnesro och glädje.

Buddhismen förkastar tron på en evig himmel och ett evigt helvete. Men den talar om himmelska och helvetiska sinnestillstånd, och om de helveten vi själva skapar.

Buddha uttalade sig aldrig i metafysiska frågor, alltså aldrig om det ovetbara. Han gav endast råd om livsställning, hur en människa bör leva så bra som möjligt i en otrygg, föränderlig värld, där man inte kan hoppas på någon varaktig lycka, om lyckan binds vid sinnevärldens ting.

Buddhismens uppfattning om kosmos stämmer väl med den moderna naturvetenskapens uppfattning. Därigenom framstår buddhismen som den mest vetenskapsorienterade av nutidens stora religioner, och tillika den från vetenskaplig synpunkt mest godtagbara.

Buddhistcentrum i Malmö
meditation retreat studier skriv till:

D. Schultz
Falsterbogatan 23
214 36 Malmö

Dharma-Center
SAKYA CHANGCHUB CHÖLING

Björkhult, 740 30 Björklinge
Tel. 018-37 77 65
Center för buddhistiska studier och Vajrayana-meditation.

BUDDHISTISKA SKRIFTER

i svensk översättning
Boklista sändes mot svarsporto.
Förlaget
BUDDHIST PUBLIKATION
c/o Malmqvist
Kattsundsgatan 16
211 26 Malmö

För mig är Buddha oändligt litet och oändligt mycket.

Oändligt litet därför att han inte gör någonting i vårt ställe — det var inte han som skapade världen, så han är inte ansvarig för att den är felkonstruerad och har ingen makt att hindra att våra handlingar får sina konsekvenser.

Oändligt litet därför att han är helt maktlös. Allsmäktig kan ingen varelse vara, tack och lov (för om en enda varelse hade all makt skulle alla andra varelser rent logiskt sett inte ha någon makt alls, som Michail Bakunin så riktigt påpekade i "Gud och staten", ingen möjlighet att påverka sitt eget liv och alltså inget ansvar för någonting), men Buddha avstod även från den makt han hade kunnat få. Han uppfostrades till att bli en dålig politiker som inte visste någonting om hur folket hade det, men han vägrade att ställa upp på maktens villkor. Under sin lärarverksamhet hade han en naturlig auktoritet, men ingen makt — han varken kunde eller ville tillgripa några repressalier mot dem som inte gjorde som han ville. Enligt Mahaparinibbanasutta avstod han från att leva så länge som han hade kunnat, och avstod från sin sista möjlighet att öva makt över andra genom att utse en persolog efterträdare.

Oändligt mycket också genom sin

Gunnar Gällmo. Foto Rein Vålme.

För mig är Buddha . . .

Av Gunnar Gällmo

maktlöshet. Makt korrumpierar, allmakt skulle allkorrumpera. Genom att avstå från all makt höll han sig okorrumpierad.

Oändligt mycket som föredöme. Han lärde oss att böja oss för visheten och medkänslan men hålla ryggen rak inför makten, vare sig denna kallar sig mänsklig eller gudomlig. Han lärde oss att insikt inte är möjlig utan medkänsla och att medkänslan inte kan uträtta mycket utan insikt. Han lärde oss att söka frigörelse, inte inflytande. Han lärde oss att den som vill frigöra sig inte har råd att kompromissa med våldet — något som kristenheten ännu inte har lärt sig, när den tillåter att dess präster är reservofficerare och när den hänger fast vid nattvardens blodsoffersymbolik. Han lärde oss vad solidaritet innebär — att älska och hjälpa de förtryckta och ha medkänsla med förtryckarna medan man försöker hindra deras brott. Han lärde oss att ingen människa kan älska och hata samtidigt, och att hatet inte är någon hållbar grund för konstruktivt arbete.

Oändligt mycket genom sin historiska betydelse. Den dokumenterade världshistorien börjar med Buddha. Före honom fanns bara stam- och nationshistoria, och ännu det jag i skolan fick lära mig att kalla världshistoria var varken världs- eller historia, utan en krönika över hur de europeiska makterna slogs och roffade åt sig i en ond cirkel som bromsade historien i stället för att föra den framåt. Den egentliga världshistorien är först och främst det internationella tänkandets historia, från Buddha till esperantorörelsen och FN.

Oändligt mycket genom sin vägran att acceptera nationalism och stamtänkande, krig och militarism. Oändligt litet genom att hans budskap kunnat förfalskas dithän att i Sri Lanka president Jayawardhana och andra röttagg kan kalla sig buddhister när de mördar tamiler, och få den internationella pressen — och allra värst tamilerna — att gå på det; dithän att militärdiktaturen i Thailand kan påstå sig försvara buddhismen när den tvingar unga män — inklusive munkar — att delta i ett lotteri där förlorarna tvingas kränka den buddhistiska ickevåldsetiken, ansluta sig till krigsmak-

ten och marschera ut som kanonföda, bli skjutna av och skjuta på andra buddhister som kommenderats ut av andra potentater i Hanoi och Pnom Penh, potentater om vilka det enda goda som kan sägas är att de åtminstone inte påstår sig bygga på buddhismen.

Oändligt mycket genom att den som studerar Buddhas tal snart märker att de inte på något sätt stöder president Jayawardhanas och kung Bhumibols brott. Oändligt mycket genom klarheten och konsekvensen i Buddhas undervisning enligt de äldsta källorna, även om denna klarhet och konsekvens senare grumlats av makthavare som förstått att tankeklarhet är ett hot mot deras troner. Oändligt mycket genom den möjlighet han ger oss att själva öva oss i tankeklarhet, att vägra acceptera etiska eller logiska inkonsekvenser, att vägra satsa på oss själva och att på så vis nå fram till den största frihet en människa kan nå.

Anm. Gunnar Gällmo är översättare.

VATTUMANNEN
Bokhandel Informationscenter

Allt du läst om här har vi böcker om! Böcker som kan bidra till att du blir en helare människa! Hos oss hittar du också vacker, mjuk New Age-musik, avslappnings- och meditationskassetter och skivor.

Vi gör även ditt personliga horoskop på vår data!
Valkommen till vår butik på Drottninggatan 83
(vid Strindbergsmuseet, T Rådmanngatan)
Postadr.: Box 45096, S-104 30 Stockholm
Telefon butik 08-10 96 15, kontor 08-10 69 15

Namn
Adress
Postadress
☐ Jag vill vara med i Vattumannens kundregister
☐ Jag är speciellt intresserad av Talongen sändes till Vattumannens Bokhandel, Box 45096, 104 30 Stockholm

Buddhismens betydelse i vår tid

Av Jan Bärmark

Vetenskapen och människan

Vetenskapen har i vår kultur alltmer trängt undan religionen. De vetenskapliga framstegen har inneburit en fortgående degradering av människan. Före Copernicus var jorden hela solsystemets centrum. Människan var skapelsens krona. Hos henne fanns förnuftet. Hon hade förmågan att tänka och handla rationellt. Copernicus De revolutionibus orbium coelestium innebar att jorden degraderades till en bland flera planeter som snurrade runt solen. Människan blev en varelse på en planet bland många planeter i många solsystem. Med Darwins On the origins of species (Om arternas uppkomst) degraderades människan ytterligare och blev en djurart bland flera djurarter. Freud slutligen visade att människan styrs av irrationella faktorer till betydligt större del än vi tidigare insett.

Men de upptäckter som för kristendomen inneburit en degradering av människan och hennes plats i kosmos, har inte på samma sätt påverkat buddhismens människosyn. Enligt buddhismen är inte människans värdighet beroende av att hon skapats av en Gud, som gett henne en betydelsefull plats i världens mitt. Buddhismen har aldrig haft någon tanke på vår planet som speciellt gynnad. Jorden och människorna är för buddhismen bara en livsform bland många i universum.

Enligt buddhismen är människans värdighet en följd av hennes inneboende möjligheter till insikt, det faktum att alla levande varelser har buddhanaturen, dvs förmågan att en gång nå upplysning. Det är varje varelse möjlighet att genom inkarnationernas rad slutligen nå visdom och medkänsla genom att övervinna den egna illviljan, begären, egoismen och okunnigheten.

Men för att utveckla buddhanaturen behöver vi hjälp. Vi behöver kunskap och en metod. Buddhanaturen ligger inte i öppen dager. Den kan liknas vid oljan i ett sesamfrö. Den finns där, dold, vi kan inte omedelbart se den. Det krävs kunskap för att vi skall kunna förverkliga buddhanaturen. Buddhismen har både kunskapen

och den effektiva metoden för detta. Genom den andliga vännen, dvs laman, som i sig förkroppsligar Buddha, Dharma och Sangha får vi instruktioner med vars hjälp vi kan förverkliga vår buddhanatur.

Inom buddhismen har det utvecklats metoder för att vi skall förstå och förändra vårt sinne. Eftersom metoder som passar några inte passar alla, har det vuxit fram många vägar och metoder. Alla Buddhas läror kan ses som goda råd, personligen riktade till oss. Var vi än befinner oss i vår utveckling, finns det konkreta och klara råd för hur vi skall gå vidare. Dessa metoder är inte mindre utvecklade än de metoder som tagits fram inom olika västerländska vetenskaper. På de två benen visdom och medkänsla kan vi gå vägen till upplysning, men för att den vägen skall bära verklig frukt måste vi hela tiden ha en vilja att praktisera framför allt tålmod, generositet och entusiastisk strävan för att kunna hjälpa alla levande varelser.

Medan den västerländska psykologin huvudsakligen bygger sin människosyn på teoretiska abstraktioner, möter vi i buddhismens psykologi en annan typ av kunskap om människan. Den bygger på direkterfarenhet av sinnets natur. Genom ett par tusen års meditativa erfarenheter har den insikt om sinnets natur som Buddha undervisade om, förts vidare till vår tid. Många västerländska psykologer, från Carl Gustav Jung fram till dagens psykologer, har sett denna rika källa till kunskap om sinnets djupaste natur och intresserat sig för buddhismen. På många håll studerar idag psykologer buddhismens psykologi. Och dessa studier innebär naturligtvis inte bara studier av böcker. De innebär först och främst att man lyssnar, reflekterar och mediterar. Vi måste först lyssna till den andliga vännen, laman, höra hans undervisning, sedan reflektera över innehållet och därefter i handling omsätta kunskapen. Utan den egna meditationen blir all undervisning i buddhismens psykologi tom. Att lyssna och läsa utan att meditera är som att plöja utan att så. Ingenting växer fram. Enbart intellektuella studier av buddhismen är lika litet verkningsfulla som

att klia sig på foten med skon på.

Den vetenskapliga kunskapen om människor är i vår kultur ofta utvändigt och ytlig. Den finns i böcker och datorer. Den finns oberoende av oss. Vi kan ta fram den som man tar fram verktyg ur en låda. Buddhismens kunskap däremot är ett med vårt sinne. Den är ett resultat av vår egen ansträngning, och därför förändrar den oss på djupet.

Meditation

Meditation sågs länge av västerländska vetenskapsmän som ett slags självsuggestion. Idag forskar flera psykologiska institutioner i västerlandet kring meditation. Det brukar kallas studier av förändrade medvetenhetstillstånd. Några amerikanska psykologer har under flera år arbetat tillsammans med buddhistiska lärare från Sri Lanka, Thailand, Japan och Tibet.

Studierna av buddhismens psykologi har inte bara gett oss i väst nya och viktiga kunskaper om sinnet. Vi har också fått kunskap om olika vägar till mental hälsa. Arthur Deikman har i sin bok The observing self skrivit om de grundläggande insikter som finns i buddhismen om förhållandena mellan motivation, perception och kognition. Så länge vår motivation genomsyras av de tre psykiska gifterna illvilja (som ger aversion) egoism (som ger begär) och okunnighet (som ger förvirring) kommer allt vi ser och tänker att präglas av detta. Om vår motivation däremot präglas av ödmjukhet, generositet, välvilja, tålmod och visdom, då kommer vi att leva i harmoni och välbefinnande. Vårt sinne kommer att öppna sig mot andra, och vi kan leva mer helt och fullt. Om vi har ödmjukhet kommer vi att se varje situation och varje människa som vår lärare. En människa kan lära oss tålmod, en annan generositet. Inte minst är våra fiender, människor som vi tycker illa om, våra lärare. Utan dem skulle vi aldrig få tillfälle att praktisera medkänsla och visdom.

Anm. Jan Bärmark är docent i vetenskapsteori.

Buddha är inte så stor

Av Annakarin Svedberg

På frågan om en västerlänning idag kan lära något av Buddha, dvs munken Gautama, som anses ha levat för cirka 2.500 år sedan, måste jag svara: inte mycket — i varje fall inte av Buddha så som han framtonar i t ex Pali Canon och Tri-pi-takan, som buddhister alltid hänvisar till som sina grundskrifter. Där är han nämligen ingenting annat än en auktoritär maktmänniska som hämningslöst hivade ur sig det ena förtryckande påståendet efter det andra, uppblandat med vad som nog måste betraktas som ganska pretentiösa påståenden om tillvaron och livets natur — pretentiösa, eftersom han hela tiden gör anspråk på att ha genomskådat allt, en minst sagt uppblåst "inga-ord-efter-mig-attityd". Detta visar sig också helt följdriktigt hos hans efterföljare, som är auktoritetsbundna, högfärdiga och sekteristiska och alltför ofta ger intryck av att sakna förmåga till självständigt tänkande.

För snart sexton år sedan blev jag buddhist — och förblev under många år en mycket entusiastisk sådan. Om en fråga om buddhismens värde då ställdes mig, besvarade jag den på ett helt annat sätt än jag gör idag, och jag propagerade aktivt för den sk Buddhas lära i skrifter och föredrag. Jag lärde mig också att meditera.

Men sedan jag kommit i kontakt med såväl västerländska som asiatiska buddhister, gjort resor i Asien, bevistat buddhistiska kloster och deltagit i buddhistiska konferenser, har jag tvingats ändra uppfattning om denna religion och dess grundare. Buddhismen främjar inte den tankefrihet som den ger sig ut för att främja och underlätta inte umgänge mellan människor så som den ger sig ut för att göra. Den främjar inte ens den etik den själv lär ut, dvs sanningssenlighet, fredlighet och anspråkslöshet. Istället fordrar den underkastelse under dogmen, traditionen och Buddhas patriarkala gestalt. Den försvårar umgänge mellan människor genom att den främjar hyckleri, är kvinnoförtryckande och sekteristisk.

Nu skulle det kanske gå att resonera som så att vi måste skilja mellan Buddha å ena sidan och buddhismen eller den buddhistiska traditionen å andra sidan. Men jag tror inte alls att

det går. Det är traditionen och efterföljarna som förmedlar Buddha, både legenderna kring honom och de rent historiska fakta som är förknippade med honom. Dessutom hänvisar de hela tiden till "Buddhas ord", dvs grundskrifterna, och det är just dessa ord som är så bedrövliga. — Jag skulle vilja säga att det faktum att buddhister inte har något annat att hänvisa till än Buddhas ord, det är sannerligen ett fattigdomsbevis!

Däremot har jag funnit meditation vara hälsobringande och läkande. Men det är med den som med hälsofrämjande föda eller naturläkemedel: den är på intet sätt bunden vid någon "grundare" som har levat på en särskild plats under en särskild tid, utan den förmedlas genom varsamt omhändertagande och klok eftertanke mellan människor med intresse och läggning för densamma.

Meditation och liknande metoder finns ju över hela jorden inom många kulturer, och har funnits under flera tusen år. Västerlänningens intresse för allt detta kan tyckas ganska nytt och yrvaket; ändå finns det spår av sådana traditioner över hela Europa. Den auktoritära kristna kyrkan har emellertid — i namn av en annan, lika dubiös sk religionsstiftare som munken Gautama, alltså Jesus — förtryckt människor och förhindrat upprätthållandet av den sunda och enkla vana som meditation utgör. Att buddhismen uppmuntrar vanan att meditera — åtminstone skenbart — innebär inte att den är mindre förtryckande och auktoritär. Tvärtom har den så att säga rest klostermurar kring vanan att meditera — inte minst mentala murar — och försett det hela med en stämpel och oåtkomlighet och mystik: endast för invigda, dvs de trogna, efterföljarna, som kastar sig på knä framför Buddhas fötter och stöter pannan mot marken.

Det har utbildats en alienerande tradition kring begreppet "lärare" — eller guru — och "elev", dvs eleven tilläts inte att själv avgöra vad meditationen faktiskt innebär för honom eller henne, utan befinner sig hela tiden i händerna på en eller annan auktoritetsperson, som mycket väl kan vara en klåpare.

I själva verket misstänker jag att Buddha och buddhismen hämtat sina

begrepp från en sundare ur-inställning som den senare förvanskats efter behag för att kunna kontrollera andra människor och motivera kvinnoförtrycket med hjälp av vackra och bindande men till intet förpliktande fraser om sanning och fred och kärlek och samförstånd. För detta senare anser jag att vi behöver varken munken Gautama eller hans pretentiösa ord. Det kan sökas hos var och en av oss där vi är just nu — eller ingenstans.

Anm. Annakarin Svedberg är bl a författare.

*Din karma
dina möjligheter
och din framtid
kan belysas av TAROT-läsningar.*

Ring Annakarin Svedberg
Tel. 08-715 82 34

Också kurser, seminarier och föredrag.
Se även Café PANs program!

Andlig konsultation, avläsning
och healing.

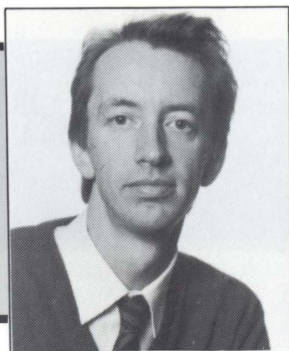
Kurser och utbildning
i andlig healing
och tjänande.

Center för Helhetssyn
och Healing

Box 117, 391 21 Kalmar

Håkan Blomqvist

På UFO-fronten

Helgefallet. Del 1.

I Sökaren nr. 3, 1966, kunde man läsa en liten notis med rubriken "Tefatsfolk hjälper sjuk svensk arbetare". I all korthet beskrev den hur en bergsprängare blivit botad från njursten av varelser som kom från ett landat flygande tefat.

Ingenting mer skrevs om denna märkliga händelse med undantag av ett kort omnämnande i Bjarne Håkansson's bok "UFO-gåtan" från 1973 (1). Däremot cirkulerade en ofantlig mängd rykten om vad som senare inträffat med mannen. Tyvärr försökte ingen dokumentera fallet, utan det stannade vid lösa rykten och obehäftade uppgifter.

Hösten 1972 hade jag turen att bli bekant med ett par som var goda vänner med kontaktmannen, "Helge", som han kom att kallas, och dennes fru, och jag fick därmed en närmare inblick i fallet. Det inspirerade mig att, så noggrant som möjligt, försöka undersöka och dokumentera alla händelser och personer som på något vis varit inblandade. Men det visade sig lättare sagt än gjort. Flera vittnen ville inte ha med saken att göra. Och man varnade mig för att forska vidare. Det var negativa och farliga varelser som Helge haft kontakt med påstod man tämligen unisont.

Obekymrad om de välvilliga varningarna fortsatte jag dokumentationsarbetet, och med åren växte antalet vittnen till att omfatta ett femtontal personer. Helge avled av hjärtinfarkt den 23 oktober 1977. Därmed blev huvudvittnena öppnare, och jag fick så småningom även tillfälle att intervjua hans änka, "Anna".

Om jag bara haft Helges egna uppgifter att gå efter, skulle jag ha ställt mig mycket tveksam till det här fallet. Våra psykiatriska kliniker är fyllda av människor som, med en oerhörd inlevelse, kan väva de mest fantastiska historier utan verklighetsförankring. Företeelsen kallas som bekant mytomani och är ofta kopplad

till paranoidea föreställningar.

Även om jag är tveksam till åtminstone en del uppgifter i fallet, så har jag ingen anledning att betvivla ärligheten hos Anna och de närmaste vittnena som jag lärt känna mycket väl. Med dessa förklaringar och förbehåll vill jag försöka ge en komprimerad bild av detta oerhört komplicerade kontaktfall.

I december 1965 var Helge och Anna bosatta i Uddevalla. Helge arbetade som bergsprängare, men var sjukskriven för njursten och ett dåligt knä. Han var då 52 år och helt ointresserad av flygande tefat.

Torsdagen den 9 december, några dagar innan han skulle genomgå en njuroperation, tog han hunden och for ut till Grindsjön. Den är belägen cirka 8 kilometer öster om Uddevalla, på vägen mot Vänersborg. (2) Helge promenerade ut på den isbelagda sjön. Plötsligt började hunden att springa omkring som galen i cirklar, så han var tvungen att koppla den. Strax hördes också ett vinande ljud som när en artilleripjäs far genom luften.

När han tittade upp, fick han syn på en rund farkost, ungefär 5 meter i diameter och 3 meter hög. Den var halvt genomskinlig och innanför skymtade fyra varelser. Själva farkosten verkade bestå av två skal, varav det yttre roterade. Den var mycket spartanskt inredd. Det enda Helge kunde uppfatta var tre lysande spiralfjädrar inuti farkosten. Hans första tanke var att det kunde röra sig om ryska kosmonauter som nödländade.

Farkosten sänkte sig sakta i spiralform och stannade innan den nått isen. Ett svart rör med cirka en meters diameter fälldes ut undertill. Ur öppningen strömmade varm luft. Materialet i röret verkade vara av tyg för det veckade sig i vinden.

Ur denna öppning följde så i tur och ordning fyra varelser, vilka flöt ner med fötterna först, som i ett slags osynlig hiss. Helge fick uppfatt-

ningen att det var två pojkar, en flicka samt en äldre man. Men när de kom närmare, stod det klart att det inte var vanliga människor.

Varelserna var av medellängd med stora, mörka, lite sneda ögon. Tänderna var perfekta och likaså hyn. Märkligast var öronen. Hörselgången var förstörad, som på en katt. Helge tyckte han kunde se långt in i deras huvuden. Dessutom var öronen spetsiga upptill.

De var alla klädda i glasklara, genomskinliga dräkter som verkade uppblåsta inifrån. Under var de helt nakna. Helge kunde notera att de var helt hårlösa och även saknade köns-hår. Varelserna gick inte direkt på isen utan som på ett osynligt skikt ovanför snön. På vänstra handleden hade alla ett brett, svart armband med en gul knapp.

Helge blev inte rädd när de kom fram till honom. Han tyckte snarast att de utstrålade värme och vänskap. En konversation i form av tecken-språk och teckningar i snön utspann sig snart. Varelserna blev mycket förundrade över att han hade hår på huvudet. Helge fick ta av sig sin mössa flera gånger för att visa sitt hår.

Ganska snart kom han underfund med att de inte ville bli berörda. När han försökte ta på deras dräkter gick de undan. Innan de själva vidrörde någonting, sprayades stället noga. Sprayen kom från ett föremål, stort som ett cigarettpaket och svart till färgen. Doften var ganska skarp och påminde om hyacint. De sprayade även hunden som inte blev särskilt förtjust i behandlingen.

Under konversationen lekte flickan hela tiden med hunden som tycktes ha helt förtroende för henne. Den lade sig ner i snön, rullade runt och lät sig klias, trots att den normalt var aggressiv mot främlingar. Helge märkte att när flickan böjde knä på isen lutade hon sig mot samma osynliga skikt som när de promenerade.

Helge fick intryck av att de unga männen aldrig varit här förut. Den äldre mannen kommunicerade på något sätt med de andra, men Helge kunde inte uppfatta något ljud. En av männen pekade på ett harspår i snön, och Helge försökte förklara hur djuret såg ut och att man jagade och åt upp det.

Efter en stunds konversation gick den äldre mannen tillbaka till farkosten och hämtade ett avlångt föremål, som påminde om en mikrofon eller liten cylinder. Han ställde sig bakom Helge som fick böja sig lätt framåt medan mannen satte ett knä mot ryggen. Instrumentet strök han sedan utefter ryggraden. Helge kände en vibration och värme, och nästan omedelbart försvann smärtan i njurarna, som om de bytts ut på ett ögonblick. Han hade lidit av dåliga njurar under 15 år. Efter cirka en vecka försvann även det onda i benet.

Medan behandlingen pågick stod de andra och konverserade utan att visa något större intresse för vad som skedde. Efteråt visade den äldre mannen med sina fingrar talet tolv, och så pekade han uppåt. Helge förstod inte vad det betydde. I efterhand kan man notera att Helge hade ganska exakt tolv år kvar att leva efter första kontakten, då han dog hösten 1977.

Vidare förklarade mannen att det skulle komma hela armador av farkoster med tiden. Helge undrade då om de skulle invadera jorden. Men för att visa sina vänliga avsikter tog de varandra i händerna och ställde sig i en ring kring Helge, som för att visa att de istället ville skydda oss.

Helge fick inte klart för sig varifrån de kom, men han fattade det som om det fanns stora hav på deras planet. Över huvud taget verkade de mycket mänskliga och varma. Vid ett tillfälle skrattade den unga flickan så mycket att tårarna rann utefter hennes kinder.

Kommunikationen pågick drygt en timme, och när det började mörkna på eftermiddagen såg Helge att farkosten var omgiven av ett blått, fosforescerande ljus. De fyra varelserna återvände till farkosten och flöt upp i hålet i mitten precis som de kommit ner. Strax därefter lyfte skeppet, och då växlade skenet från blått till orange. Det försvann sedan i skyn med en enorm hastighet.

Det tog några dagar innan Helge vågade berätta för Anna vad som hänt. Han hade själv skrattat åt tefat tidigare. Anna berättar att en gång kom han i diskussion med en person som trodde på tefat. Helge hade då ansett att det där var så dumt att det inte var värt att prata om.

Eftersom han snart skulle opereras för njursten, röntgade han sig redan dagen efter på Uddevalla lasarett. Läkaren kunde bara förvånad konsta-

tera att njurstenen var borta. Senare kollades dessa plåtar av dr E. från Stockholm, som beställde upp ett tjugotal plåtar från Uddevalla. Han studerade röntgenbilderna tagna före och efter händelsen. Dr E. anser att stenen möjligtvis kan ha lämnat kroppen på naturlig väg, men håller det inte för sannolikt (3).

Cirka tio månader senare, onsdagen den 24 augusti 1966, sov Helge mycket oroligt på natten. Kl. 03.30 steg han upp. En mycket stark impuls närmast tvingade honom att bege sig till samma sjö utanför Uddevalla. Impulsen var oerhört stark, som om någon nästan körde bilen åt honom.

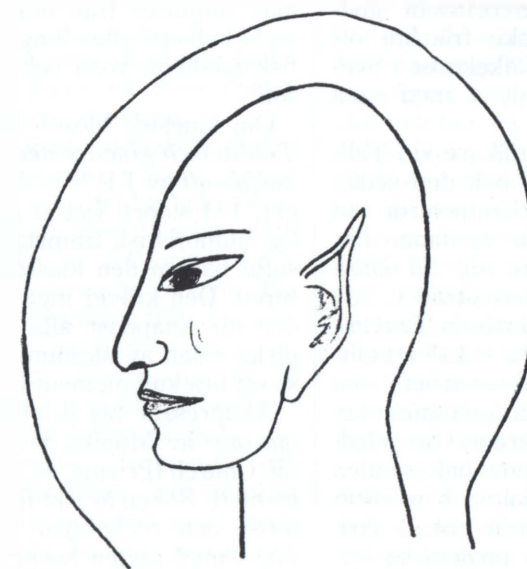
När han kom fram till sjön fick han se samma farkost sväva strax ovanför vattenytan en liten bit ut på sjön. Bredvid farkosten — mitt i luften — stod den äldre mannen från förra kontakten. Helge fann en eka vid stran-

över situationen. Han beslutade sig så småningom för att åka trots allt.

Vid den här tidpunkten hade Helge blivit god vän med Gösta Johansson från Stockholm, som då var kassör i Ifologiska Sällskapet. Han blev sedermera den som kom att stå Helge närmast. Några dagar efter den andra kontakten fick Gösta ett telefonsamtal från Helge där han sa: "Jag offerar mig nu för dom har botat mig. Jag tycker jag är skyldig dom det." (4)

Men Anna var definitivt inte intresserad av att resa eller eventuellt flytta till Bahamas. "Jag lämnar inte mitt hem och allt vi har byggt upp", protesterade hon. Men Helge förklarade att det var en order. Han måste dit, även om han skulle få åka ensam. Till sist gav Anna med sig, och de började planera för att ge sig av.

De tvingades avliva hunden eftersom de inte visste hur länge resan

Teckning gjord av Gösta Johansson efter skiss av Helge.

den och rodde ut genom en mängd vass innan han kom fram. Denna gång pratade mannen svenska, men ljudet var inte synkroniserat med läpprörelserna, utan kom strax efteråt inifrån farkosten.

Mannen från farkosten gav Helge en metallplatta med några hieroglyfiska tecken på. Plattan skulle han alltid bära med sig. Mannen förklarade också att världsfreden var hotad. Sovjet och USA tänkte starta krig mot Kina. Han sade också till honom att resa till Bahamaöarna för ett mycket speciellt arbete i samband med rymdbesökarna. Men Helge försökte förklara att han bara var en vanlig arbetare och dessutom inte kunnig i engelska. Men mannen från skeppet var bestämd och gav inte med sig. Efter kontakten grävde Helge ner plattan vid sjön och åkte hem för att tänka

skulle vara. "Det är bara han och jag som har sett dom där varelserna. Det är nästan mord men jag måste göra det", beklagade sig Helge för Gösta Johansson.

Paret sålde sin insatslägenhet och det mesta av vad de ägde för att kunna betala resan och uppehälle på Bahamas. Den 5 mars 1967 gav de sig av till ön Little Exuma, en av Bahamaöarna.

(Forts. i nästa nummer.)

1. Bjarne Håkansson: UFO-gåtan. Larsons förlag, 1973, s. 83-84.
2. Fakta om den första kontakten är i huvudsak hämtade från Ernst Linders undersökningar, vilka han redovisade som föredrag i Ifologiska Sällskapet 27/1, 1966 samt 5/5, 1966.
3. Intervju med dr E. 1985-01-07.
4. Intervju med Gösta Johansson 1980-02-13.

Nils-Olof Jacobson

Hälsosam bokvandring

Det finns en liten grupp svenska läkare som vågar gå utanför allfarvägarna och utöva läkekonst efter andra teorier än de officiellt godkända. De två kanske främsta utövarna av alternativ läkekonst i Sverige har 1985 kommit ut med egna böcker.

Karl-Otto Aly, överläkare vid Tallmogårdens hälsohem och den sedan många år ledande förkämper för vad som kallas biologisk medicin, har skrivit *Tallmogårdens väg till hälsa* (ICA-förlaget & Hälsokostrådet, 254 sidor). Den har undertiteln *Praktisk biologisk medicin* och är också ett alltigenom praktiskt inriktat arbete som beskriver hur ett 70-tal sjukdomar behandlas på Tallmogården. En inledning ger den allmänna bakgrunden och förklarar vad biologisk medicin egentligen är. Boken är enkelt skriven och kräver inga medicinska förkunskaper. Den är en förträfflig uppslagsbok för den som vill ändra sin livsstil i mer hälsosam riktning. Aly är försiktigt diplomatisk i sina omdömen om skolmedicinen, men så är han också respekterad även i det lägret.

En mer kontroversiell riktning inom alternativ medicin företräds av Wilhelm Jülke, som har ridit ut många stormar i strid med det medicinska etablissemangen. Hans bok heter *Hälsa, bot och bättring — med akupunktur, akupressur och kost*. Den är också utgiven av Hälsokostrådet och har 195 sidor. Jülke har varit en av de svenska pionjärerna för akupunktur, och en stor del av boken ägnas denna läkekonst. Han ger också en fyllig beskrivning av den urgamla filosofi som ligger till grund för akupunkturen, och av de viktigaste meridianerna. De delarna av boken är ganska tekniska och inte helt lättillgängliga. Ca 50 sidor ägnas "hjälp till självhjälp". Här beskrivs i ord och bild akupressur för behandling av allehanda sjukdomar och besvär, och råd ges om diet och

naturläkemedel. Här är boken användbar som en praktisk uppslagsbok. Jülke har på ett spännande sätt smält samman impulser från olika håll till en sorts helhetsbehandling — antroposofisk medicin, yoga och kinesisk filosofi.

Om kinesisk filosofi handlar också *Traditionell kinesisk akupunktur — en livsfilosofi* av J R Worsley (ICA-förlaget, 121 sidor). Det är en lättillgänglig, humoristisk framställning av filosofin bakom den klassiska akupunkturen. Den kräver inga förkunskaper och tar knappast alls upp den tekniska sidan av akupunkturen, och är så ett bra komplement till Jülkes bok.

Akupressur tas också upp i *Själv-massage* av Monika Struna och Connie Church (Prisma, 127 sidor i större format). Boken är rikt illustrerad med foton och teckningar, som tillsammans med texten beskriver hur man kan gå igenom hela kroppen med självmassage och akupressur. Om man har möjlighet är det dock mycket skönare att dela massagen med någon annan — både att få och att ge. Flera olika massagetekniker beskrivs i *Massage och andra kroppsterapier* av Baloti Lawrence och Lewis Harrison (W&W, 154 sidor). Det är en ambitiös bok, som förutom noggranna beskrivningar av massage också har kapitel om andra kroppsterapier, fysisk träning, näringslära och vattenbehandling.

Somliga specialiserar sig på massage av fötterna. Så gör MajLis Hagenmalm, som har skrivit *Zonterapi och örtmedicin* (ICA-förlaget, 159 sidor). Den allmänna tekniken vid massage av "reflexzonerna" på fötterna beskrivs ganska kort. Huvuddelen av boken upptas av en beskrivning av hur ca 150 olika sjukdomar och besvär behandlas med zonterapi; i flera fall nämns också homeopatiska medel som komplement. Förf. är själv praktiserande zonterapeut och mycket entusiastisk över behandlingen. I några

"praktikfall" beskriver hon de förbluffande förbättringar och läkningar som hon har upplevt även av svårare sjukdomar; hon nämner dock ingenting om eventuell annan behandling som patienten kan ha fått samtidigt. Hon menar också att "gamla sjukdomar blir som nya med zonterapi, d v s de blossar upp en sista gång innan de så småningom försvinner för gott". Ack, om det vore så enkelt! Boken är dock en av de bättre jag har sett om hur zonterapi utövas i praktiken, med många tydliga bilder.

ICA-förlaget har också gett ut *Hälsokostlexikon med grundrecept*, sammanställt av Gunila Boman (232 sidor). Den innehåller närmare 1.000 uppslagsord över bl a en stor del av de produkter som finns i en hälsokostbutik samt de flesta naturläkemedel som hade hunnit godkännas 1.8.84. Dessutom finns bilder och ca 130 "grundrecept" över hur man lagar till såd, grönsaker m m. Det är en användbar bok för den som vill veta mer om vad som kan rymmas under begreppet "hälsokost".

Metoder att påverka både själen och kroppen beskrivs i *Självhypnos för hälsa och avspänning* av Richard Shames och Chuck Sterin, läkare resp. psykolog (ICA-förlaget, 183 sidor). Boken beskriver teori, teknik och användningsområden för självhypnos. Jag tycker den i allt väsentligt är saklig och vettig. Det är dock inte så lätt att försätta sig i självhypnos enbart med hjälp av en bok. En bandspelare är ett nästan oundgängligt hjälpmedel om man inte har kontakt med någon hypnoskunnig person.

Den som inte vill fördjupa sig i självhypnos utan prova olika metoder, kan ha mycket nöje av Eleanor Rowes *Medan du väntar* (Forum, 136 sidor). Boken har undertiteln "Hur du blir frisk och vacker, rik och sexig medan du väntar". Den beskriver ett hundratal övningar för kropp och själ, som bygger på yoga, meditation, iso-

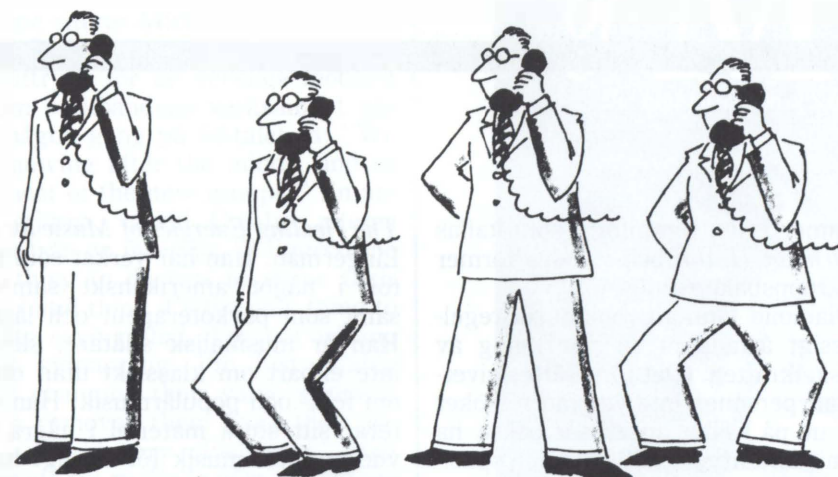

Illustration ur "Medan du väntar".

metrisk träning och olika system för mental träning. Alla övningarna har gemensamt att man kan göra dem medan man väntar på något annat — i någons väntrum, i postkön, på bussen eller i bilen vid trafikstockning. Det finns övningar för t ex när man står i kö, när man ska träffa någon, kristillstånd, tv-tittarens gymnastikprogram och "väntan i allmänhet". Man behöver inte ta övningarna på så blodigt allvar utan kan gärna leka med dem. Många av övningarna tycker jag dock är riktigt bra. Boken har en lättsam ton, som understryks av de lustiga teckningarna.

Borgens förlag, Köpenhamn, har gett ut ett halvdussin böcker av den flitige Swami Deva Satyarthi. Senast skrev jag om hans böcker i nr 3/85. Nu har han kommit med två små böcker som inleder en serie, *Förnyeliga kroppsovelser* (64 sidor) och *Förnyeliga bevidsthedsövelser — meditation i min vardag* (80 sidor). Den första beskriver ett enkelt program för morgongymnastik, med övningar hämtade bl a från yoga och japanska kroppsövningssystem. Det finns ett kort och ett längre program. De flesta övningarna beskrivs lättfattligt, några är lite knepiga i början. Den andra boken beskriver ca 70 övningar i att leva vardagslivet meditativt, d v s med full koncentration och uppmärksamhet. Det finns också övningar i att bearbeta vanor och begär, tankar, känslor och kroppsliga obehag. Satyarthi är lärjunge till Rajneesh, men begränsar sig inte bara till honom utan hämtar övningarna från flera olika traditioner. Jag tycker båda böckerna är små pärlor, som vore väl värda att komma ut på svenska. I väntan på det kan man gott läsa dem på danska. Satyarthi skriver

klart och enkelt, och något mer hjälpmedel än möjligen en liten dansksvensk ordlista behövs inte.

Från ett annat utländskt förlag (Wilhelm Ennsthaler i Steyr, Österrike) kommer en märklig bok, *Hälsa ur Guds apotek* av Maria Treben. Den har 100 sidor i A4-format; den svenska översättaren är anonym. Boken kan bl a beställas från Summit Lighthouse, Grävlingsvägen 44, 161 37 Bromma. Den upptar ca 30 läkeörter, vilkas användning beskrivs enligt den gamla folkmedicinska traditionen. De visas i teckningar och färgbilder. Sedan följer "råd vid olika sjukdomar", där örternas användning anges vid både banala besvär och elakartade tumörer. Förf. har obegränsad tilltro till läkeörternas förmåga att bota vilka sjukdomar som helst. Hon betonar dock att sjukdomsförlopp och tillfrisknande bör kontrolleras av läkare, som man bör konsultera vid misstanke om allvarlig sjukdom.

Hon ger recept på en rad olika teer och örtblandningar. Det märkligaste är *Schwedenbitter* eller "svenskdroppar", efter ett recept som enligt traditionen "hittades bland skrifterna efter den berömda svenske läkaren Med Dr Rektor Samst, som förolyckades vid ridning 104 år gammal". Receptet är ett utdrag i brännvin av aloe, myrra, saffran, sennablad, kamfer, sittverrot (?), manna, spåstistelrot och angelikarot. Dessutom ingår en sällsam ingrediens, *Theriak venezian*. Hon ger en mängd exempel på dessa droppars underbara verkan och framhåller att "det knappast finns en sjukdom som inte kan läkas med svenskdropparna".

Jag skulle gärna göra mig en sats och prova — men var får man tag i te-

riak anno 1985? I Det Bästas stora bok *Örtmedicin och växtmagi* från 1982 kan man läsa att teriak har anor från Mithridates Eupator, kung i Pontus under århundradet f. Kr. Enligt sägnen prövade han gifter och motgifter på krigsfångar för att skydda sig mot förgiftningsförsök från sina många fiender. Han beredde motgifter, som han själv intog dagligen och blev på så sätt immun. "Det berättas att när hans här besegrats av den romerska fältherren Pompeius och han insåg vilket öde som väntade honom, sökte han beröva sig livet genom att ta in gift, men utan resultat eftersom han var immun."

Under första århundradet efter Kr. hade kejsar Nero en livläkare som hette Andromachus. Han bearbetade Mithriades giftblandning och lade till ytterligare växt- och djurdroger. Till slut fick han en blandning med 60 ingredienser. Han utgick ifrån att "hjälp inte den ena så hjälpte kanske den andra". Läkemedlet kallades *Theriaca Andromachi* "och kom att under mer än 1500 år spela en enorm roll i Europa som ett oöverträffat universalläkemedel". Bl a ormkött ingick, vilket ledde till stor efterfrågan på huggormar. Ormjägarna var på sina håll ett särskilt skrä under medeltiden. Beredningen av teriaken var ytterst omständlig. "Venedig och Nürnberg var kända för sin ypperliga teriak som under braskande former såldes runtom i Europa av kringresande krämare. Oftast var det emellertid förfälskningar som salufördes åt en godtrogen allmänhet."

I Sveriges första farmakopé från 1686 finns en teriak med 66 ingredienser. En giftstadga 1876 förbjöd användningen av opium vid teriakberedning. Detta ledde till att bruket i Sverige minskade, och helt upphörde kring sekelskiftet.

Med dessa fakta i minnet är det förbluffande att finna en bok tryckt 1985 som på fullaste allvar rekommenderar ett recept med teriak. Tydligt finns den fortfarande att köpa i Österrike? Men jag får nog förbli i ovisshet, eftersom Maria Treben uttryckligen förbjuder läsarna att skriva till henne. (Jag kan förstå om hon har hunnit bli trött på brev, då hennes bok sägs ha sålts i mer än två miljoner ex. på tyska!) Då återstår bara att instämma med skalden Erik Axel Karlfeldt, som i dikten "Till en apotekare" i en diktsamling 1918 skriver

*Tänk ut en tidens teriak
ett rafflande stätt-upp-och-gack
för detta lytta släkte.*

ORD OM TONER

"Tycke och smak ska man inte diskutera", sägs det. Det gäller kanske också musik. Men är det bara en fråga om "tycke och smak" vilken musik man föredrar och vilken man undviker? Eller finns det månne rent objektivt mätbara egenskaper hos olika sorters musik, som gör att man kan tala om i djupare mening "bra" eller "dålig" musik?

Ett sätt att undersöka musikens verkan på sig själv eller andra är att göra en enkel muskeltest, som har beskrivits bl a av den amerikanske psykiatern John Diamond:

"Gör följande test med en vän.

1. Låt personen stå upprätt med höger arm hängande avspänd men vänster arm utsträckt parallellt med golvet, med armen rak.

2. Stå mitt emot personen och lägg din vänstra hand på hans högra axel för att stadga honom. Lägg sedan din högra hand på personens utsträckta arm just ovanför handleden.

3. Säg till personen att du ska försöka pressa ner hans arm medan han gör motstånd med hela sin kraft.

4. Pressa ner hans arm snabbt och bestämt. Tanken är att pressa just tillräckligt hårt för att testa spänsten och motståndet i armen, inte så hårt att muskeln tröttnas ut. Frågan är inte vem som är starkast, utan om muskeln kan låsa axelleden mot trycket.

Kunde han motstå trycket? I nästan varje fall kan han det; armen förblir utsträckt.

Gör om provet igen medan personen gör något av följande:

- * Åter vitt socker
- * Lyssnar på hårdrock eller liknande musik
- * Ser på ett fluorescerande ljus (lysrör)
- * Tänker på något obehagligt.

Resultatet blir dramatiskt. I nästan varje försök kommer personen inte att kunna motstå trycket. Hans arm går lätt ner . . . Trots att du använde samma tryck som förut har armen plötsligt blivit svag . . . Tydligt har det han gjorde åstadkommit någon störning i kroppens energiomsättning."

Dr Diamond är en av pionjärerna för denna metod att enkelt testa en persons energinivå. Metoderna har sedan utvecklats av andra och före-

kommer i den terapiform som kallas *Touch for Health* och i andra former av kroppsbalansering.

Diamond fann att rockmusik regelmässigt åstadkom en minskning av muskelkraften. (Det förutsätter givetvis att personen inte vet vad försöket går ut på.) Han anser sig också ha funnit förklaringen till det i den specifika rytmen som förekommer i mycken popmusik, den så kallade *anapestic beat*, som kan skrivas ta — ta — TAM — paus. Motsatsen är valstempot: TAM — ta — ta — paus. Diamond påstår att registrering av pulsen i kroppens stora artärer ger en valsliknande karaktär och att också hjärtats naturliga rytmen har liknande karaktär som valstempot fast tredje tonen är tyst. (Lyssna själv på någon närståendes hjärta!) Det skulle alltså finnas rent biologiska förklaringar till rockmusikkens försvagande verkan.

En amerikansk kvinna, Dorothy Retallack, gjorde på 60-talet en serie försök med växters reaktion på musik. Hon lät olika växter stå i en sluten kammare, där de under standardiserade förhållanden utsattes för olika typer av musik. De klaraste reaktionerna fick hon med tre sorters musik: å ena sidan Bachs *Orgelbüchlein* och Ravi Shankars *Sound of India*, å andra sidan hårdrock av Vanilla Fudge, Led Zeppelin och Jimi Hendrix. Betingelserna för växterna i kammarna gjordes så likartade som möjligt — den väsentliga skillnaden var vilken musik de utsattes för. Det visade sig att växterna i Bach-Shankar-kammaren hade en tendens att växa *mot* högtalarna, medan växterna i rockkammaren vände sig *från* högtalarna. Såväl friska som torkade plantor i Bach-kammaren hade också högre vikt än de som fick "lyssna" till hårdrock. Dessa vägde *mindre* än kontrollplantorna som hade vuxit i en tyst kammare, medan Bachplantorna vägde mer.

Ur vetenskaplig synpunkt finns mycket att invända mot hennes försök, som inte kan kallas mer än preliminära. Såvitt jag vet har dock ingen fortsatt på denna fascinerande forskningslinje.

Diamonds och Retallacks arbeten citeras flitigt i böcker om musikens verkan på själen och kroppen. En är

The Healing Energies of Music av Hal Lingerman. Han har verkat som pastor i något amerikanskt samfund samt som psykoterapeut och lärare. Han är musikalisk allätare, skriver inte enbart om klassiskt utan också om folk- och populärmusik. Han sorterar sitt stora material i några huvudgrupper: musik för dagligt bruk, för "hemmet och familjen", naturinspirerad musik, ängla-inspirerad musik och musik "till Gud och Kristus". Han har också esoteriska synpunkter på musikens djupare mysterier. Boken är ändå främst praktiskt inriktad och ger hundratals förslag hur man kan välja musik för olika syften. Ett fint förslag är att föra en *musikdagbok*: anteckna sina musikaliska upplevelser, både angenäma och obehagliga. Boken är lättläst och anspråkslöst skriven.

Steven Halpern, själv en av "New Age"-musikens förgrundsgestalter, har skrivit *Sound Health*. Den ger grundläggande fakta om hörsel, ljud och buller och diskuterar i korthet musikens verkan och möjligheter ur många olika aspekter. Han ger också en mängd praktiska förslag till hur man kan använda och skapa musik. Sista kapitlet ägnar han det som kommer efter musiken — tystnaden, så sällsynt i vår bullriga värld. "I tystnaden är själen mest redo att lyssna."

En mer anspråksfull bok är *The Secret Power of Music — The transformation of Self and Society through musical energy* av David Tame. Han försöker överblicka hela den västerländska musikhistorien tillsammans med den musikaliska traditionen i Kina och Indien, på jakt efter musikens själ. En av hans huvudtankar är att musiken inte endast formas av samhället — den bidrar också själv till att forma samhället. Musikens degenerering kommer *före* samhällets sönderfall och är en av orsakerna till det — inte en följd av det. Som degenererad uppfattar han det mesta av 1900-talets musik fränsett några stora tonsättare som finner sin egen personliga väg inom den klassiska traditionen.

Tame ser rockmusiken som en av de stora farorna för vår tid: "Rock, properly understood, is music warfare waged upon an unsuspecting society by guitar-gunners who are fre-

quently fully aware of what they are about. — I adamantly believe that rock in *all* of its forms is a critical problem which our civilization *must* get to grips with in some genuinely effective way, and without delay, if it wishes long to survive" (p. 204).

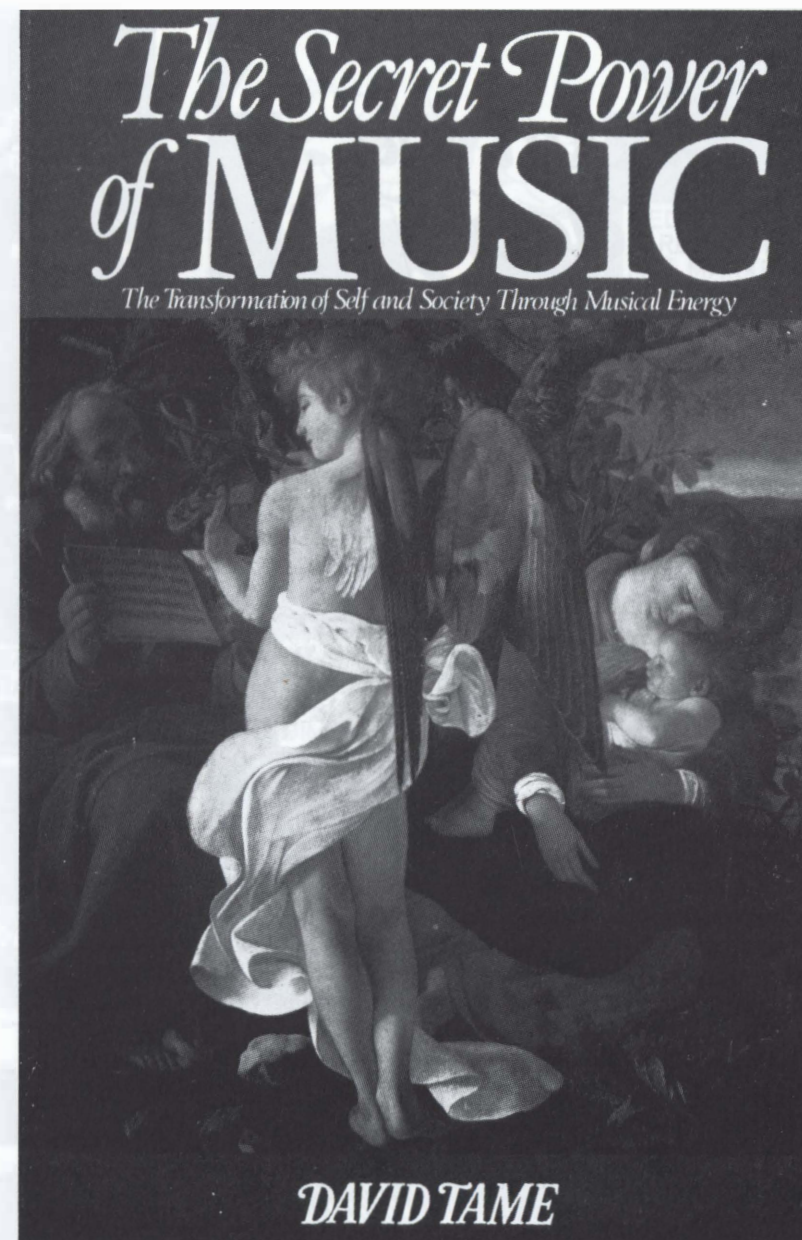
Tame citerar Mick Jagger, stjärnan i *The Rolling Stones*, som han menar gav uttryck för de verkliga motiven bakom rockbandens verksamhet när han någon gång på 60-talet sa: "We are mowing after the minds, and so are most of the new groups." En annan stjärna, David Crosby, citeras också från en intervju: "I figured the only thing to do was to swipe their kids. I still think it's the only thing to do. By saying that, I'm not talking about kidnapping. I'm just talking about changing their value systems, which removes them from their parent's world very effectively." (Jag antog att det vi skulle göra var att sno deras barn. Jag tror fortfarande att det är det vi ska göra. Jag talar inte om kidnappning. Jag talar om att ändra deras värdesystem, vilket mycket effektivt avlägsnar dem från deras föräldrars värld.)

Tame berättar att det vid en rockfestival 1969 blev upplopp i publiken medan Rolling Stones spelade sin låt *Sympathy for the Devil*, varvid några i publiken skadades svårt och to m dödligt. Mick Jagger verkade inte alltför tagen av detta, utan kommenterade: "Något i den stilen händer varje gång jag spelar den låten."

Halpern och Diamond betonar att musik kan leda till tillväxning, en sorts beroende. Det verkar i särskilt hög grad gälla för rocken, vilket mången tonårsförälder har egen erfarenhet av. Tillväxningen går numera längre ner i åldrarna. Jag känner en femåring, vanligen gladlynt och aktiv, som när han får tag i ett P3-program med rockmusik blir som förbyt: passivt vaggande, frånvarande i blicken men med plötsliga aggressiva utbrott, står han intill radion hur länge som helst och får nästan med våld slitas därifrån, vilt skrikande.

Tame har dock hopp om framtiden. Även i vår tid skapas musik med den särskilda "lyftande" kvaliteten, menar han. Det mesta av "New Age"-musiken avfärdar han som billiga försök med elektronisk avslappning, men hos en amerikansk musiker, Norman Thomas Miller, finner han "a unique and scorching spirituality", särskilt i tondikten *The Call of Camelot*.

Det var alltså med stor förväntan jag lyssnade på denna och annan musik av Miller. Men tydligen är mitt värdesystem alltför mycket skilt från hans (Miller tillhör rörelsen *Summit Lighthouse*). Både inspelning och framförande är av hög klass, med förnämligt ljud. Gruppen *Excelsior*, som

framför hans musik, innehåller uppenbarligen högt kompetenta sångare och musiker. Men det mesta av själva musiken i *The Call of Camelot* låter i mina öron alltför "vackert" och polerat, nästan banalt, i långa stycken som typisk musik till en amerikansk kärleksfilm. Även om jag inte här kan dela Tames uppskattning, har det varit oerhört stimulerande att läsa hans bok. Den väcker många tankar och känslor, lockar till både instämman och protester.

Tame skriver också om det talade ordets makt — en urgammal tradition i olika kulturers tempel. Utifrån en tydlig teosofisk orientering berättar han om det Vita Brödraskapet och om Cyril Scott, den engelske kompositören som skrev *The Influence of Music on History and Morals*. Men Scott var också mystiker och var den anonyme författaren till de tre berömda böckerna om *The Initiate* (den invigde). Den esoteriska kunskapen om det talade ordets makt upprätthålls numera främst inom Summit

Lighthouse, menar Tame och hänvisar till Mark & Elisabeth Prophets bok *The Science of the Spoken Word*, som just har kommit i svensk översättning.

Boken handlar om hur man "ger dynamiska dekret". Det är en sorts långa affirmationer eller bekräftelser (någon skulle kanske säga besvärjelser) för att uppnå bestämda fysiska eller andliga resultat. Bland författarna uppräknas också några "uppstigna mästare": Saint Germain, Kuthumi, El Morya och andra. (Om Kuthumi nämns i en not att han tidigare varit inkarnerad som den helige Francisus, som den indiske kejsare som byggde Taj Mahal och som en av de tre vise männen. Han "bistod El Morya i grundandet av Teosofiska Samfundet 1875".)

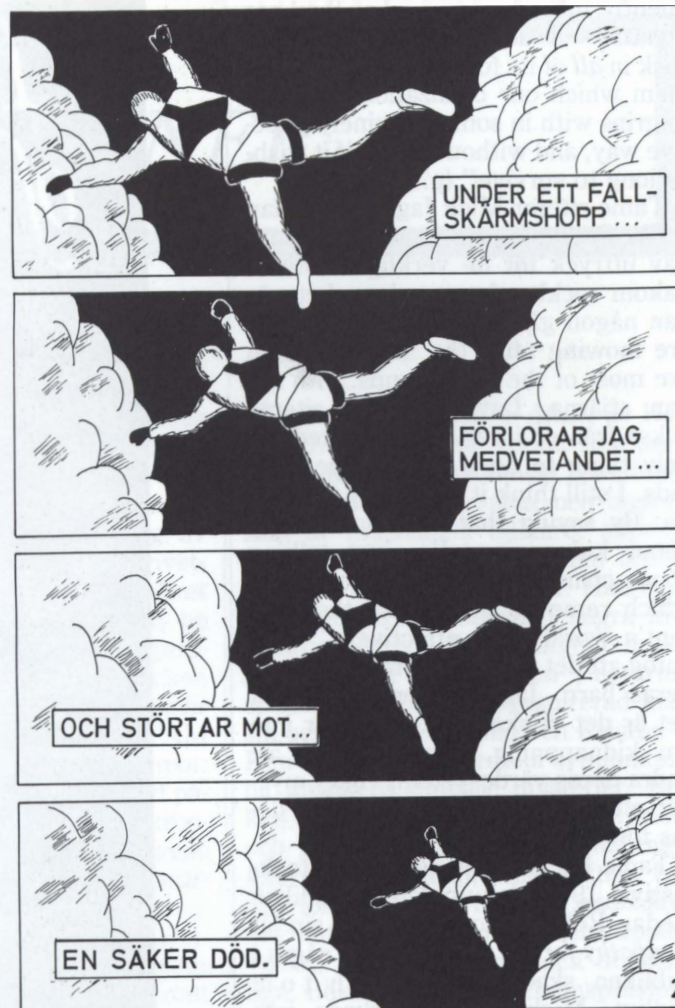
Ett stort antal dekret för olika ändamål ges i boken, på svenska och engelska, vilket är det språk som "har utvalts av Brödraskapet för deras lärjungars undervisning i den nya tidsålder."

Forts. på sidan 43

Dagen jag dog

1

2

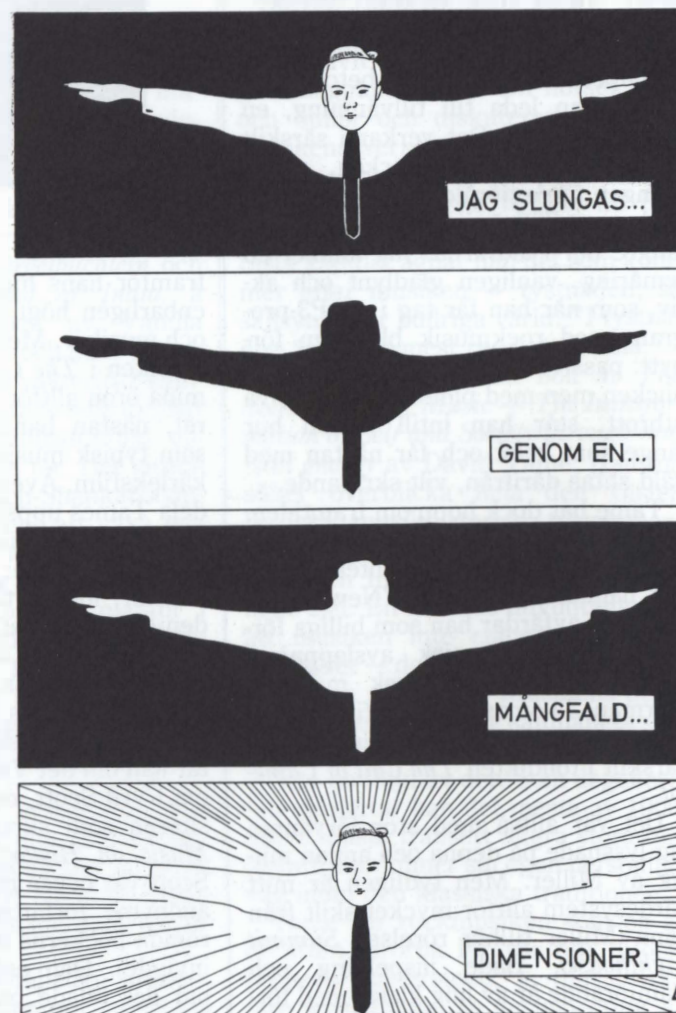

I EN KASKAD AV FÄRGER FINNER JAG MIG PLÖTSLIGT BEFRIAD FRÅN MIN JORDISKA KROPP.

BESTÅR AV EN NY GESTALT SOM KAN RÖRA SIG FRITT I RYMDEN.

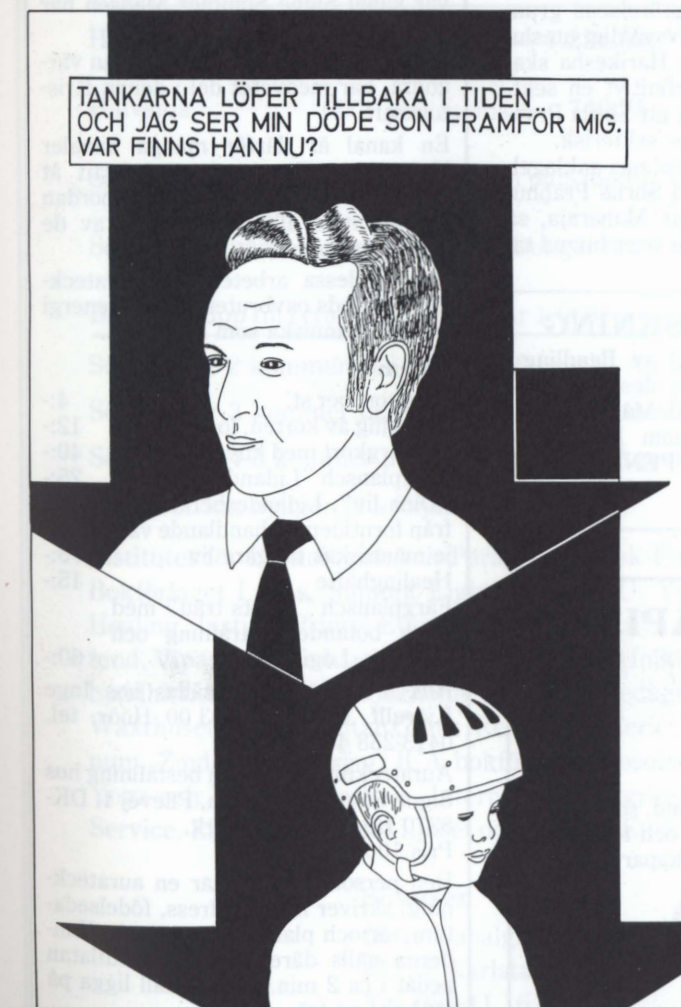
3

4

5

7

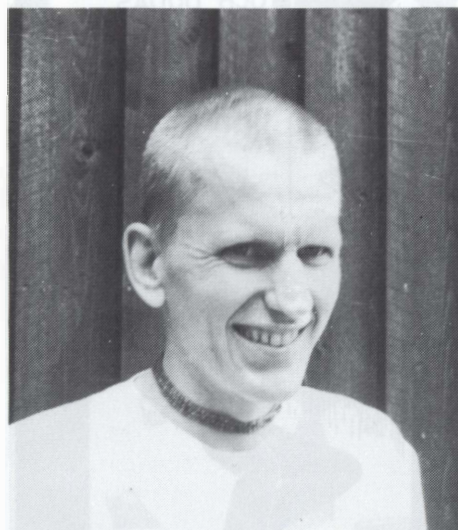

6

SLUT.

Genmäle till ISKCON från Ajit das

Ajit das

Det finns något i Smita Krishnas inlägg (Sökaren 8/85) i debatten rörande "uteslutningen" av mig ur Krishnarörelsen (ISKCON) som jag kan instämma i. Det är de citerade orden från Sanjaya i Bhagavad-gita: "Varhelst Krishna alla mystikers mästare och varhelst Arjuna den suveräne bågskytten finns, där finns förvisso också majestät, seger, sällsynt makt och moral." Jag vill emellertid upplysa om att exiltiden ännu inte är slut och att striden inte börjat, för att föra parallellen till eposet Mahabharata vidare.

Det viktigaste i sammanhanget är att göra klart att Harikesha Swamis uteslutande av mig ur Krishnarörelsen är en lokal affär. Jag deltog nyligen i ett möte med ISKCON i USA där jag definitivt accepterades som fullvärdig lärjunge till Shrila Prabhupada och medlem av ISKCON. Vid slutet av detta möte såg sig Harikesha tvingad att häva sin "bannbulla". I skrivande stund har detta emellertid inte skett i praktiken.

Mötet i USA fastställde också en gång för alla att Shrila Prabhupada aldrig utsåg

några efterträdare, några acharyer att leda rörelsen efter hans bortgång. Hans önskan var att GBC (världsrådet) som en enhetlig kropp skulle vara den högsta auktoriteten i ISKCON.

Problemet här i Sverige är att Harikesha Swami som är GBC-representant för denna del av världen framställer sig själv som en suverän acharya, icke ansvarig för GBC-rådet som helhet. Varje person som tvivlar på denna hans ställning måste följaktligen uteslutas. Det är inte så som Smita Krishna skriver, att jag utesluts för att jag inte velat bli korrigerad av GBC-representanten. Jag har överhuvud taget aldrig korrigerats av Harikesha. Jag har gjort det som har ålagts mig, tills jag inte längre fick göra det.

Det är alltså inte jag utan Harikesha som gått emot världsrådet i detta fall, eftersom ett sådant här uteslutande inte kan ske utan de övriga rådsmedlemmarnas medgivande. Och de överträdelse som föranleder ett uteslutande måste vara synnerligen allvarliga.

När Harikesha, helt emot Shrila Prabhupadas vilja, utropar sig själv till acharya och efterträdare och i praktiken ersätter till Shrila Prabhupada, då är det han som bryter med Krishnarörelsens grunder, inte de som han självsvåldigt utesluter. Den personkult som Harikesha skapat kring sig själv är definitivt en sekt, men jag har aldrig hävdad att Shrila Prabhupadas Krishnarörelse är sektisk.

Vad beträffar Smita Krishnas anklagelser om mitt samröre med Shrila Prabhupadas gudbroder Shridhar Maharaja, så är det en ren lögn. Jag har över huvud ta-

get aldrig träffat denna gudbroder till min guru. Jag är Shrila Prabhupadas lärjunge och tänker inte ersätta honom med vare sig Harikesha eller Shridhar Maharaja.

Ajit das

En människa lär sig åka skridskor genom att vackla omkring och göra sig löjlig. I själva verket beror hennes framsteg inom alla områden på om hon vågar ta risken att göra sig löjlig.

G. B. Shaw

Salemarbeten är framställda med Kristuskraft

Salem är namnet på den förbindelse vår kanal Signe Sommer Madsen har med Kristus.

Alla som vet att alla är intet utan varandra, har medvetet del i denna Kristuskraft.

En kanal är därför många kanaler idag, som tillsammans ger kraft åt tanken att kärlek är lagens fullbordan och att man alltid skall hålla av de människor man möter.

Genom dessa arbeten och aurateckningar sänds oavbrutet botande energi till den människa som äger dem.

Salem

Färgkort per st.	4:-
Tolkning av korten, logik I	12:-
8 st färgkort med kuvert	40:-
Färgplansch "Lidandets dal"	25:-
"Dina liv". Lidandesberättelser från forntiden, behandlande varje människas tidigare liv	75:-
Healinghäfte	15:-
Färgplansch "Livets träd" med stark botande utstrålning och tolkning. Logik II	60:-

Alla arbeten kan beställas hos Inge Kjærullf, Parkg 3, 243 00 Höör, tel. 0413-238 44.

Aurateckning utförs på beställning hos Signe Sommer Madsen, Pilevej 1, DK-8370 Hadsten, Danmark. Pris 100:-.

Den person som önskar en aurateckning, skriver namn, adress, födelsedatum, -år och plats på ett A4-ark. Händerna hålls därefter med handflatan nedåt i ca 2 min. Arket skall ligga på ett bord av trä.

INSTITUTET FÖR NYBESLUTSTERAPI, gbg

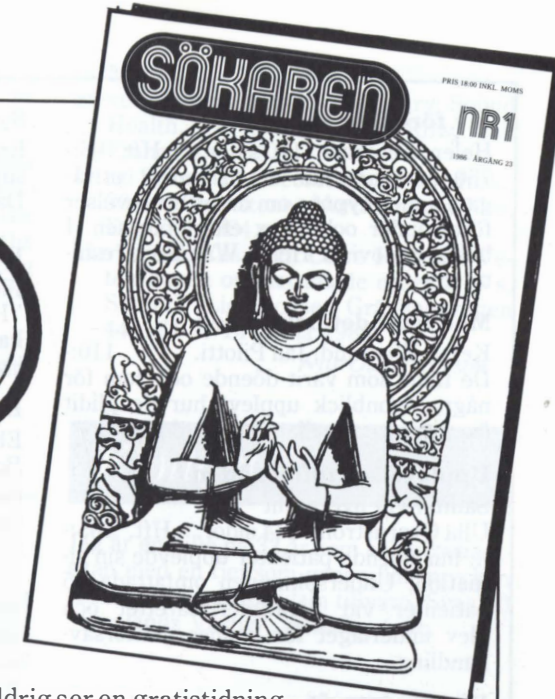
- erbjuder:
- Gruppterapi
- Individualterapi
- Familjeterapi enligt TA/Gestalt

Transaktionsanalys/Gestaltterapi är en metod på existentiell grund, som samtidigt riktar sig till tanke, känsla och beteende. Genom att upptäcka och förstå ditt LIVSMANUSKRIPT, och ge utlopp för de känslor du undertryckt, skapar du förutsättningar för nya konstruktiva livsmönster.

För information, ring:

Tord Magnusson, förest. psykoterapeut 031-12 76 21
Ingela Kihlberg, socionom, psykoterapeut
Stefan Sandström, psykolog, psykoterapeut

Annonsera i

Några goda skäl att annonsera i Sökaren:

Eftersom det kostar att få tidningen, blir den verkligen läst — även annonserna.

Sökaren är ingen gratis annonstidning. Här drunknar inte annonsören i annonser. Han syns.

Sökaren når ut även till landsorten och småorter, där man exempelvis aldrig ser en gratistidning.

Genom annons i Sökaren stöder annonsören en tidning som på ett positivt intresserat sätt regelbundet behandlar New Age-tankar, levnadskonst, nyandlighet, parapsykologi.

Sökaren trycks i 3.600 ex. och säljs i ca 3.000 ex. (Överexemplaren går ut som prov.)

Sökaren finns i ca 100 bibliotek och skolor.

Spridning: hela landet. Exempel Värmland: Karlstad 32, Karlskoga 7, Kristinehamn 7, Hagfors 4, Filipstad 4, Arvika 3, Kil 3, Årjäng 3, Säffle 3 samt 1 i Likenäs, Torsby, Koppom, Åmotfors, Vålberg, Sysseleback, Charlottenberg, Sunne, Forshaga, Råda och Granbergsdal — summa 77 prenumererande hushåll i Värmland.

Ca 175 prenumeranter bor utanför Sverige.

Annonspriser:

Helsida 1.000:- plus moms = **1.234:60.**

Halvsida 600:- plus moms = **740:75**

Småannonser 20:- per spalt-cm plus moms = **24:70**, men minst 60:- plus moms.

Sökaren kräver inte annonsoriginal. Det går bra med manus.

Bilaga på upp till fyra A 4-sidor kostar 1.000:- plus moms = **1.234:60.**

Sökaren nr 2 kommer ut i slutet av februari. Annonsmaterial senast **20 januari.**

Sökaren nr 3 kommer ut i slutet av mars. Annonsmaterial senast **14 februari.**

Sökaren nr 4-5 kommer ut i slutet av april. Annonsmaterial senast **14 mars.**

I Sökaren har nyligen bl a följande annonserat:

Institutet för Psykologisk och Parapsykologisk Forskning, Hälsans Förlag, Buddhasanasanaförlaget, Nexus, Bokförlaget Logos, Summit Lighthouse, N. U. Yoga Ashrama, Vattumannen, Center för Helhetssyn och Healing, Institut Primal Europeen, Babajis Kriya Yoga, Näckrosen Bokhandel, Stiftelsen Tibetanens Bokfond, Vipassana Meditationsläger, Marieborgs folkhögskola, Hälsohemmet Igelkotten, Cheop Institutet, Zenbuddhistiskt Center i Stockholm, Stiftelsen Pedagogisk Utveckling, Kursgården Lindsberg, Studieförlaget, Wäxthuset Kaprifol, Utan Gräns, Re-Kreativ Ferie, Livskraft förlag, Bokförlaget Åsak, Lectorium Rosicrucianum, Zindermans förlag, ICA bokförlag, Teosofiska Bokhandeln Studio, H-gården, Edista, Skandinavisk Yoga och Meditationsskola, International Pilgrimage, Västerboa Gästhem (Ambres), Psi-cirkeln, Vedanta Service, Livets skola, Mot Ljuset och Human-Etiska Förbundet.

Sökaren

Östra Kanalvägen 18
652 20 Karlstad
Tel. 054-11 16 89

Liv före livet

Helen Wambach. 190 sidor. Hft. 98:-
750 personer har vetenskapligt utfrågats under hypnos om deras upplevelser före, under och strax efter födelser. I boken redovisar Helen Wambach resultaten.

Medvetandet och döden

Kersti Wistrand, Jan Pilotti. 110:-
De finns som varit döende och som för några ögonblick upplevt hur de glidit över gränsen mellan liv och död.

Upplevelser inför döden

Samtal vid livets slut
Ulla Qvarnström. 144 sidor. Hft. 105:-
... hur döende patienter upplevde sin situation. Undersökningen omfattade 15 patienter vid Serafimerlasarettet och blev underlaget för hennes doktorsavhandling.

Du kan inte dö

Ian Currie. Inb. 135:-
Utanför kroppen-upplevelser, dödsbäddsvisioner, reinkarnationer, parapsykologiska medier m m.

Tag min hand

Evertz Arnesson. Inb. 125:-
Redan under förarbetet med dess utgivning, har den starkt påverkat alla som kommit i beröring med den.

Frågor vi alla göra

G. de Purucker. 274 sid. Inb. 45:-
Vem är du? Var är du? En själs bestämelse. Ockultism och psykologi.

Synen

En skakande profetia om ändens tid, som har börjat gå i uppfyllelse.
David Wilkerson. 124 sid. Hft. 50:-

Hur man spelar livets spel

Florence Shinn. Hft. 77 sid. 33:-
"Hjälp dig själv, så hjälper dig Gud", kan kanske stå som motto för denna bok i positivt tänkande.

Ingen död

Ebba Richert. Förlagsb. 135 sid. 74:-
Boken tar upp det för människan centrala problemet om döden och tillvaron därefter.

Om andarnas värld och människans tillstånd efter döden, enligt vad jag sett och hört.

Emanuel Swedenborg. 150 sid. Hft. 55:-
Efter döden-upplevelser tilldrar sig alltmer vetenskapsmännens och allmänhetens intresse.

Här en skildring av **livet på andra sidan**, skriven redan på 1700-talet, baserad på egen erfarenhet...

FÖRLAGET MOT LJUSET

Box 28, 197 00 Bro
Tel. 0758-475 08

Vår prislista innehåller c:a 180 böcker och skrifter. Du får den GRATIS och PORTOFRITT!

Mysterielängtan i vår tid, del 1

Lisbeth Gustafsson. 48 sid. Hft. 25:-
Intresset för mystik, andliga övningar och klosterliv har tilltagit. Ett flertal författare medverkar.

Mysterielängtan i vår tid, del 2

Lisbeth Gustafsson. 64 sid. Hft. 29:-
... behandlar bl a de nyandliga rörelserna och kristendomen, döden och vår tids evighetslängtan...

Möten med Ambres

Sture Johansson. 95 sid. Hft. 60:-
Varför är vi här i livet - AMBRES ger svar. OBS! Boken är nyutkommen!!!

Resan till Ljuset

Sture Johansson. Hft. 110 sid. 65:-
Den resa som Sture Johansson berättar om, kan inte beställas på någon resebyrå. Den kan inte köpas för pengar. Den handlar om en resa till länder bortom här och nu, som vi människor i vår okunnighet vanligen förnekar.

De Gnostiska Evangelierna

Elaine Pagels. 275 sid. Inb. 148:-
Gnostikernas andliga övningar visar en klar släktskap med modern psykoterapi, och den gnostiska kvinnsynen tillför debatten idag värdefulla synpunkter, inte minst i diskussionen om kvinnliga präster.

Pagels skriver: "Gnostikerna gick i samma riktning som Martin Luther, men mycket längre."

Den hundra apan

vara en fantastisk källa till fantasier, rykten och pseudovetenskapliga bästsäljare.

Jag föredrar en epistemologisk realism framför detta slags relativism. Sanningen är inte beroende av antalet troende eller av hur ofta en tes upprepas offentligt. Den epistemologi jag föredrar kan uttryckas mycket enkelt: Fakta är fakta. Fenomenet med den hundra apan finns inte.

Källor:

Brain/Mind Bulletin, 1982: The Hundredth Monkey. I "Updated Special Issue: 'A New Science of Life'".

Hartley, Elda (producer): *The Hundredth Monkey* (film och videoband). Hartley Film Foundation, Inc. Cos Cob, Connecticut, USA.

Imanishi, Kinji, 1963: Social Behavior in Japanese Monkeys. I *Primate Social Behavior*, Charles A. Southwick, ed. Toronto: Van Nostrand.

Kawai, Masao, 1963: On the Newly-acquired Behaviors of the Natural Troop of Japanese Monkeys on Koshima Island. *Primates*, 4: 113-115.

—1965: On the Newly-acquired Pre-Cultural Behavior of the Natural Troop of Japanese Monkeys on Koshima Islet. *Primates*, 6:1-30.

Kawamura, Syunzo, 1963: Subcultural Propagation among Japanese Macaques. I *Primate Social Behavior*, Charles A. Southwick, ed. Toronto: Van Nostrand.

Keyes, Ken, Jr., 1982: *The Hundredth Monkey*. Coos Bay, Ore.: Vision Books.

Science Digest, 1981: The Quantum Monkey. Vol. 8:57.

Sheldrake, Rupert, 1981: *A New Science Life*, Los Angeles: J. P. Tarcher.

Stein, Arthur, 1983: The "Hundredth Monkey" and Humanity's Quest for Survival. *Phoenix Journal of Transpersonal Anthropology*, 7:29-40.

Tsumori, Atsuo, 1967: Newly Acquired Behavior and Social Interactions of Japanese Monkeys. I *Social Communication Among Primates*. Stuart Altman, ed. Chicago: University

Forts.

of Chicago Press.

Watson, Lyall, 1979: *Lifetide*. New York: Simon & Schuster.

Anm. Artikeln är med tillåtelse översatt från *The Skeptical Inquirer* (nr 4, 1985) som ges ut av The Committee for the Scientific Investigation of Claims of the Paranormal (Kommittén för vetenskaplig undersökning av påstått paranormala fenomen).

Författaren, Ron Amundson, är verksam vid filosofiska fakulteten, University of Hawaii i Hilo.

Översättning GUNNAR GÄLLMO.

Ord om toner

der". Dekreten bör därför helst reciteras på engelska. De ska uttalas högt, i snabb rytm, och upprepas många gånger.

Som allt material jag har sett från Summit Lighthouse är också denna bok tekniskt mycket välgjord, med fint tryck och färgbilder av hög klass. Uppenbarligen har rörelsen framgång på det synliga planet. Men innehållet är i varje fall för mig mycket svårtillgängligt. Förutsättningen för att få ut något väsentligt av boken är nog att läsaren redan är, eller kan tänka sig att snart bli, elev i den speciella skolning som rörelsen ger. Den förutsättningen kan jag än så länge inte uppfylla.

Litteratur

John Diamond: *Your Body Doesn't Lie*, 208 s. Warner Books, New York 1980 (pocket).

Dorothy Retallack: *The Sound of Music and Plants*, 96 s. DeVorss & Co, Santa

Monica, Ca 1973.

Steven Halpern with Louis Savary: *Sound Health*, 211 s. Harper & Row, San Francisco 1985.

David Tame: *The Secret Power of Music*, 304 s. Turnstone, Northamptonshire, England 1984.

Mark L. & Elisabeth Clare Prophet: *Vetenskapen om det talade ordet*, 216 s. Summit Lighthouse, Grävlingsvägen 44, 161 37 Bromma 1985.

Nils-Olof Jacobson

Kontakt

Jag är en kille på 32 år som söker bekantskap med en tjej som genomlidit mycken smärta för en gemensam tillvaro. Svar till "Upplands Väsby", Sökaren f v b.

Pris för kontaktannonser 50 öre per ord + 5:— i eftersändningsavgift, dock tillsammans minst 15:—. Moms inräknad.

NY ADRESS:

Center för Helhetssyn

och Healing

Box 117

391 21 Kalmar

SIAREN SOM SOVER

År 1927 utkom J W Dunnes numera klassiska bok **An Experiment With Time**, vilken utgjorde den första seriösa publikationen i ämnet sanndrömmar. En imponerande serie experiment och tester formligen **bevisade** förekomsten av drömmar om framtida händelser.

Dunne framlade teorin att alla har förmåga till **precognition**, förutvetande, under sömnen och att denna **latenta förmåga kan aktiveras och uppövas!**

Siaren som sover

Endast kr 47:- (fyrtiosju) inkl vadderat kuvert, porto och moms. Sätt in beloppet på postgiro 63 46 41 - 5, betalningsmottagare Dénis Lindbohm. Boken sänds omgående.

Vid mitten av 1940-talet började den då tonårige **Dénis Lindbohm** systematiskt träna sig i förmågan att vakna på förutsatt tidpunkt och att vakna omedelbart efter att han haft en dröm. I samband därmed försökte han uppöva sinnet för precognition och lyckades.

Siaren som sover återger några av författarens bitvis förbluffande detaljerade och exakt träffande sanndrömmar.

Siaren som sover presenterar därtill teorier om flerdimensionell tid och ger saklig instruktion till läsaren hur förmågan till sanndrömmeri skall uppövas.

P S I - C I R K E L N

Dénis Lindbohm

Fosievägen 29 A VI

214 31 MALMÖ

Telefon 040 - 824 53

(Även 040 - 44 71 62)

postgiro nr 63 46 41 - 5

Folkvett...

Ur nr 1, 1985 av Folkvett, organ för Vetenskap och Folkbildning:

Varför ska det vara så dyrt att nå de yttersta sanningarna?

Det är en fråga som många aspirerande mystiker ställt sig när de sett prislistorna hos olika meditationslärare. Den kände ockulte läraren G I Gurdjieff (1877?—1949) hade ett svar att ge på denna fråga, om man ska tro hans välvillige kommentator Colin Wilson:

"När Gurdjieff omtalade för Ouspensky att hans elever i Moskva betalade tusen rubel om året, sade Ouspensky att det verkade mycket. Då förklarade Gurdjieff att det var viktigt att eleverna betalade för vad de fick. För det första sätter människor inte värde på sådant som de får alltför lätt. Och för det andra skulle människor, som inte kunde skaffa så mycket pengar per år,

förmodligen vara dåliga på 'arbetet'. Gurdjieff underströk att det är de dugliga, effektiva människorna och inte de neurotiska drömmarna som kan utveckla kraft till att förändra sig själva."

(Ur Colin Wilson, *Kampen mot sömnen*, 1984, s. 37.)

Cheopspyramiden

En dansk skrift av intresse är Per Andersen, *Cheops, pi og talmanipulationer* (Aalborg 1982). Den handlar om de försök som gjorts att utvinna hemlig kunskap ur Cheopspyramidens mått. Det har t ex gjorts ett stort nummer av att pyramidens höjd är ganska exakt en miljarddel av jordens avstånd till solen. (Närmare bestämt 1,8 % mindre än jordens medelavstånd till solen.) Många har av detta velat dra slutsatsen att egyptierna visste avståndet till solen. Denna slutsats är emellertid inte hållbar. För varje byggnad på jorden finns det åtskilliga mått som kan jämföras

med ett stort antal astronomiska och andra vetenskapliga sifferuppgifter. Det är knappast möjligt att bygga en pyramid (eller för den delen en sommarstuga) utan att ett eller annat mått råkar sammanfalla med någon vetenskapligt intressant siffra.

Detta förhållande gör det också mycket svårt att bedöma om gamla monument (t ex Stenreng) har byggts efter astronomiska principer eller inte. Genom systematiska mätningar på många olika monument av samma slag har man emellertid i en del fall kunnat slå fast att byggarna haft astronomiska avsikter. Den lika fascinerande som fallgropsfyllda vetenskap som sysslar med dessa ting kallas astroarkeologi. Det finns en utmärkt populär sammanfattning av metoder och resultat i denna forskning, *In Search of Ancient Astronauts* (1979), som redigerats av E C Krupp. Bokens sista kapitel vederlägger olika villfarelser med anknytning till astroarkeologi, bl a en del som förts fram av von Däniken. Men läs hela boken, det är fascinerande läsning!

Sökarguiden

Zenvägen

Info: Zenvägen
% Wälvägen
Hälsöbygatan 38 B
752 28 Uppsala

Indroduktionskurs i
Zen 6-9 feb

Parkdag Håkan Svenbro, Røge Kloster
Info = Upplysning: 018-125078

Äkta
vara
inköp osv

Äkta Inre Rörelse Dans med Monica Gorschelnik
19 feb. 17-18.30
20 feb. 14-15.30
Parkgatan 14
08-513310

Frigörande
andning
och
Positivt
tänkande

10 veckor (en lördag per
månad under 1986)
RAMS Andningsterapi
021-30 2066

Nytt nr
ute av Energi vägen.
Annonssökning för
Feb.-Mars. senast
den 18 januari.

Förändra ditt liv
kostar bara 2.975 för 7 dagar i
Dalarn med Eva Billberg
Ermundalsv. 33. 08-191333

Tai Chi
GÖTEBORG
med Gudrun Gylling
031-841344

10 VAL-
FYLDA NR

Glöm inte att
«kom-i-håg»
PRENUMERERA!
På Sökaren, förstås.

Bokrevy

Ur Bokrevy nr 3, 1985

Bokrecensioner återgivna med tillåtelse
av tidskriften Bokrevy, Bibliotekstjänst,
Box 1706, 221 01 Lund.

FILOSOFI OCH PSYKOLOGI

MATZ, RICHARD. Skott och revor. Im-
pulser till förnyelse av vår centrala orien-
tering. Akademilitt. 172 s. Ill. litt.
D BN 1091147-89

Richard Matz är en kulturkritiker i ordets
allra bästa mening. Han har gjort en kul-
turinsats genom att översätta Martin Hei-
deggers Sein und Zeit till svenska. Vidare
har han i en rad böcker gjort oss förtrogna
med Heideggers rika tankevärld. Skott
och revor är en bok i denna serie. Matz
skriver om det filosofiska klimatet i lan-
det, de vansinniga rustningarna, den mo-
derna människans känsla av tomhet och
meningslöshet som gör att hon febrilt sö-
ker efter förströelse. Tönen är hela tiden
lystrande, meditativ i betydelsen känslig
för nyanser och djup hos tingen. Ibland
ser sig Matz tvungen att själv konstruera
nya ord, som långslutning i motsats till
kortslutning, för att vara klar i sitt ut-
tryck. Han berör med lätthet stora områ-
den och delar rikligt med sig av sin stora
beläsenhet. Det är en bok rik på översik-
ter och insikter. Ofta finns humorn med,
ett kännetecken på all god filosofi.

Jan Bärmark

RAUDSEPP, EUGENE. Kreativera
mera. 75 kreativa övningar. Av Eugene
Raudsepp i samarbete med George P.
Hough Jr. Trevi. Övers. fr. eng. av Bo Ek-
ström. Orig:s titel: Creative growth ga-
mes. 201 s. Ill.

D BN 1090156-71
I Kreativitetsboken (1983) förklarade Eu-
gene Raudsepp, chef för Princeton Crea-
tive Research, den kreativa processen och
dess hinder och spärar. Här fanns också
tester där läsaren själv kunde bestämma

sin kreativitetsprofil. I denna välöversatta
uppföljning finns 75 olika lekar och öv-
ningar som förklaras i ett utförligt avsnitt
med exempel och lösningar. Övningarna
är enkla och allmänna och bör kunna an-
vändas av de flesta människor. Många öv-
ningar är inspirerande och roliga och läsa-
ren torde ofta bli medveten om sitt vane-
mässiga tänkande. Förf anger syftet med
varje övning, och han vänder sig inte spe-
ciellt till yrkesmässiga skapare utan till
den vanliga människan, som han menar
har stora möjligheter att öka sin kreativi-
tet. En sådan utveckling skulle ge männi-
skan glädje och större flexibilitet och till-
försikt inför samhällets snabba föränd-
ringstakt. Illustrationerna är tydliga och
boken är mycket överskådlig.

Carin G. Hansson

WONDER, JACQUELYN. Använd båda
hjärnhalvorna — och lyckas bättre på job-
bet. Av Jacquelyn Wonder och Priscilla
Donovan. Forum. Övers. fr. eng. av Mar-
gareta Eklöf. Orig:s titel: Whole brain
thinking. 199 s. Ill.

Do BN 1092696-96

Logiskt tänkande, disciplin och effek-
tivitet är ej tillräckliga egenskaper inom
västerländskt näringsliv. Det krävs också
intuition, kreativitet och förmåga till ny-
tänkande anser författarna, den egna fö-
retagskonsult, den andra vuxenutbildare
och forskare inom området hjärnlaterali-
sering. Som grund för framställningen lig-
ger Roger Sperrys forskning om den två-
delade hjärnan och dess olika funktioner.
Författarna applicerar dessa rön på feno-
men inom företag och organisationer.
Man presenterar teorin om hjärnhalvorna
och deras funktionella specialisering och
olika "förflyttningsmekanismer" d v s
olika sätt att underlätta och träna över-
gången från analytiskt, verbalt vänsterdo-
minerat tänkande till aktivering av hö-
gerhjärnans intuitiva, visuella processer.
Boken avslutas med exempel på praktiska
tillämpningar. Författarnas lite världslo-
sa sätt att referera till forskningsresultat,
som stöder deras teser samt avsaknad av
referenslista och notapparat är en brist.
Som introduktion i ämnet för läsare med
intresse för vardagslivets psykologi fun-
gerar boken dock bra. Texten är lättläst
och kräver inga förkunskaper.

Margareta Wigren

Spel och tidsfördriv

LE FEVRE, DALE N. Nya lekar. "New
games". Lindblad. Övers. fr. eng. av
Carla Wiberg. Orig:s titel: Playing for the
fun of it. 111 s. Ill. reg.

Rd BN 1080876-1D

Här beskrivs 30 st helt nya sällskapslekar
som kan utövas av mellan 2 och 50 perso-
ner (eller fler). Inga redskap eller förkun-
skaper behövs. Förf, som har rest över
större delen av världen med dessa lekar i
bagaget, konstaterar att varken ålder,
språk eller rastillhörighet behöver betyda
något när man leker Biltvätt, Brandsegel
eller Namneko, för att nämna några. Bo-
ken är rikt illustrerad med svart-vita foto-

grafier som visar glada människor i de
mest omöjliga situationer. En bärande idé
tycks också ha varit att försöka eliminera
konkurrenssituationer mellan deltagarna.
Det handlar alltså inte om tävling utan ge-
menskap. Det är en smått genialisk liten
bok för alla som har med människor att
göra: lärare, fritidsledare, kursledare etc.

Rolli Fölsch

Naturvetenskap

PRIGOGINE, ILYA. Ordning ur kaos.
Människans nya dialog med naturen. Av
Ilya Prigogine och Isabelle Stengers.
Bokskogen. Övers. fr. eng. av Inge Lars-
son och Kjell H. Waltman. Orig:s titel:
Order out of chaos. 370 s. Ill. litt. reg.
Uc BN 1094137-DD

I de inledande historiska avsnitten ger
författarna sin syn på vetenskapens ut-
veckling och dess relation till samhälls-
kulturen i övrigt. Beskrivningen centre-
ras kring idéerna om evolution och tidens
riktning. De kanske intressantaste de-
larna av boken redogör för hur dessa be-
grepp får en fysikalisk innebörd i termo-
dynamiken. Vi får en kunnig, elegant och
relativt lättfattlig beskrivning av den mer
än sekelgammala problematiken kring ter-
modynamikens förenlighet med klassisk
mekanik. Den lösning författarna presen-
terar innebär egentligen inget övergrip-
pande av de mekanistiska lagarna, utan
entropi-lagen (entropi = tendensen hos
ett system att uppsöka sin mest sannolika
fördelning) tolkas som ett kompletterande
antagande om universums faktiska utse-
ende. Den anti-mekanistiska filosofi
som författarna pläderar för med utgångs-
punkt från fysiken är därför intressant
men långt ifrån okontroversiell. Boken är
föredömligt försedd med teckningar i
svart-vitt, utförliga litteraturhänvisningar
samt en ordförklaringslista för fackter-
mer.

Ingemar Nordin

Förlåtande är som doften från en
trampad hyacint.

Muslimskt tänkespråk

Lärjungens sanna hem ligger i hans
själ. Utanför sin själ har han inget
hem.

Peter Deunov

Benares ligger i öster, Mecka i
väster. Men utforska ditt eget hjärta,
ty där finns både Rama och Allah.

Kabir

Hjärtan som sammanbundits i ge-
mensam sorg, kommer ej att skiljas
åt genom lyckans härlighet. Kärlek
som förfinats genom tårar, skall för-
bli evigt ren och skön.

Mirza Ahmad Shrab

LINDAHL, OLOV. Föllingeprojektet eller Konsten att bota "obotligt" sjuka eller Den stora striden om hälsokosten eller Hur vi löser sjukvårdskrisen. Hälsokost-rådet/Viking Förlaget. 163 s.

Vm Bn 1088978-FE

Förf är professor i ortopedi men kanske mer känd som förkämpe för och forskare inom "hälsokost" och andra alternativa behandlingsmetoder. Boken berättar hur ett forskningsprojekt i dietbehandling av några vanliga sjukdomar planerades, motarbetades, trots allt motstånd genomfördes, redovisades och mottogs. Svårigheterna att forska inom kostområdet belyses utförligt, och striden mellan olika medicinska troskränningar belyses genom återgivande av expertutlåtanden och diskussionsinlägg. Boken visar hur känslomässigt laddade kostfrågorna fortfarande är. Stilen är väsentligen sakligt berättande, ibland med en polemisk eller vänligt ironisk udd. Förf redovisar klart sina egna åsikter. Den formella rapporten över undersökningen finns med, men boken är i övrigt enkelt och lättläst skriven och riktar sig i första hand till lekmän.

Nils-Olof Jacobson

EDMAN, STEFAN. Jordens sång. Verbum. 220 s. Ill.

Ue Bn 1084358-D7

Förf beskriver boken som "en hyllning till livet, och en kärleksförklaring till den Skapare som vill att du och jag finns". Den handlar om att kosmos är ett sakrament, en helig gåva. Boken beskriver några av naturens många mysterier i vatten, jorden, rymden och hjärnan. Överallt finner förf vittnesbörd om en underbar ordning, ändamål och avsikt, som inte kan förklaras enbart utifrån materialismens eller Darwins utvecklingslära. I det sista avsnittet, "det heligas återkomst", pläderar förf för en "helhetssyn på natur-människa-Gud" som ska kunna ge "en ny helighetsupplevelse av skapelsen" och moti-

vera ett ansvar för det skapade. Han finner här inspiration i fornkyrkans syn på naturen. Förf skriver engagerat men sakligt och lättläst och utan krav på vetenskapliga kunskaper. Några foton illustrerar.

Nils-Olof Jacobson

LEVANDE skog i fara. Huvudred.: Hans Joachim Frölich. IPC. Övers. fr. ty. av Inger Ericsson, Annacarin Hjernquist och Sune Karlsson. Orig:s titel: Unser Wald muss leben. 288 s. Ill.

Ue Bn 1099563-B9

Detta praktverk om en av våra viktigaste naturresurser, skogen, är utgivet till förmån för Världsnaturfonden. Skogens historia, liv och betydelse skildras initierat av en rad tyska forskare. Några svenska skogsexperter medverkar med avsnitt om Nordens skogar, skogens betydelse för människan, invandrare i våra skogar samt den svenska allemansrätten. Framställningen, som är saklig och lättläst, avslutas med ett kapitel om de faror som hotar våra skogar. Illustrationerna är magnifika skönhetsupplevelser. Boken är försedd med ett stort antal dubbelsidiga färgfoton samt mindre marginalfoton med sammanfattande kommentarer. Det är en mycket värdefull bok för naturvänner.

Gunnar Ander

PERSSON, HANS. Landskap i förändring. Ekosystemets grunder. Liber. 176 s. Ill. litt. reg.

Ue Bn 1091148-9E

Boken, som är rikt illustrerad med fotografier, kartor, diagram och figurer behandlar de olika moment av landekosystemens byggnad och funktioner som brukar avhandlas i ekologiböcker. Den är klart skriven, kunskapsberikande och innehåller inga svåra formler eller matematiska analyser. Tyngdpunkten i de 15 kapitlen är förlagd till det svenska landskapet, men inblickar ges även i världens stora ekosystem. Det som skiljer boken från många andra i samma ämne är att förf så väl lyckats med att i den ekologiska framställningen kontinuerligt insmälta mycket intressant kulturhistoriskt stoff och värdefulla redogörelser för effekterna — på gott och ont — av människans ingripanden i naturen. Boken, som har en lista omfattande ca 140 begrepps-förklaringar och ger referenser till ett 75-tal ekologiska arbeten, bör utgöra ett utmärkt underlag för t ex studiecirkel om det svenska landskapet, det vilda såväl som det kultiverade.

Lars-Owe Dreivius

Bokrecension

I dödens väntrum

Docenten i teoretisk filosofi vid universitetet i Lund Erik Ryding (född 1920) har gett ut en bok som han kallat *Karon i luren tutar* (Doxa 1985, 106 sidor). Titeln för tankarna till Bellman. (Karon är i den grekiska mytologin underjordens färjkarl som för de döda över floden Styx till dödsriket.) Innehållsligt har boken också en viss likhet med 1700-talsskaldens verk. Den är humoristisk, ibland burlesk och gravallvarlig, det sista i ordets bokstavliga bemärkelse.

Rydings doktorsavhandling heter "Begreppen nytta och sanning inom fransk upplysningsfilosofi" och utgår från 1700-talsfilosofen Montaigne. 1959 kom Rydings "Den svenska filosofins historia" och 1971 hans mest kända bok, "Att luras utan att ljuga".

Rydings senaste och, får man förmoda, sista bok börjar med följande mening: "Jag skall alltså dö." Detta är inget snusfornuftigt konstaterande som gäller alla som uttalar påståendet, utan kommer sig av att hans läkare meddelat att han med all sannolikhet kommer att avlida före årets slut. Vi vet alla att vi endast tillbringar en kort tid här på jorden och att enda möjligheten att slippa dö är att inte låta sig födas. Vi handlar dock inte som om vi skulle kunna dö i morgon eller snart skulle gå bort, ja, vi tänker vanligen inte ens på döden. Skillnaden blir enorm när vi kommer i Rydings situation. Hela ens sätt att planera och agera förändras när vi vet att vi har mindre än ett år kvar. Helt plötsligt får man distans till livet och alla människor som skall överleva en. Ryding har kommit i denna situation, och han har använt sin tid till att skriva en bok som är rolig, träffande, ibland djupsinnig, men ibland också enligt min mening vulgär. Det sistnämnda gäller hans estetiska uppfattning om konst och litteratur.

Det finns åtskilliga sentenser man skulle kunna citera hos Ryding. Han diskuterar liv och död, reinkarnationens möjlighet, jagets konsistens, odödlighetens (i en annan värld) sannolikhet, kärlekens väsen o s v.

Ett stilistiskt, kan vi kalla det, fel gör sig dock gällande. Inte så att Ryding inte

kan uttrycka sig klart och tydligt, inte så att han inte ofta träffar prick, inte så att hans språkbehandling i något avseende skulle vara mindre god — nej ingenting sådant. Felet är att han inte är sparsam med orden. Han pressar ut för mycket i sentsenserna. Han staplar likartade tankar på varandra. Han upprepar sig på ett ibland tröttande vis. Han är understundom helt enkelt litet pratig. Hade de rätta strykningarna gjorts i manuskriptet så att det förkortats med ungefär en tredjedel, kunde vi här ha fått ett veritabelt mästerverk i den svenska litteraturen.

Att dessa strykningar inte gjorts är i sammanhanget helt naturligt. Författaren var (under förutsättning att läkarens diagnos var riktig och Ryding inte överskridit gränserna för poetica licentia) i stor tidsnöd. Han kunde ju inte, sedan han skrivit boken, lägga undan den några månader eller ett halvår för att sedan ta fram manuskriptet och göra en sista överarbetning.

Enligt den hedonistiska filosofin strävar alla varelser efter lycka. Det är inte sant, kan nu Ryding konstatera. Om det vore sant, säger han, så "kunde pensionsverket plocka ut mitt namn ur dataregistret i morgon". Jag — skriver Ryding — är nämligen "på den negativa sidan" och kan inte "hoppas på någon uppgång". Det skulle "vara en vinst, om jag upphörde att vara". Detta kommer jag att lämna: "Sura uppstötningar, halsbränna, hjärtklappning, värk, andnöd, förstoppning, mjälthugg, ilningar, stickningar, krypningar, krängel med blåsan."

Om man nu skulle överleva och komma till paradiset, spekulerar Ryding, behåller man då den identitet man hade när man dog? Rydings mormor dog i tjugooårsåldern. Hon hade en son som var över nittio när han gick hädan. Kommer mormodern i paradiset att ha en son som är sjuttio år äldre än hon själv? Vad känner hon för denna gubbe? "Jag misstänker att de fromma kommer att svara, att man i himlen inte har någon ålder alls... Livssta-dierna hör till det jordiska höljet, ur vilket evighetens fjärl frigör sig." Kan man då känna igen släkt och vänner? "Varelser, som varken är gamla eller unga eller mitt emellan kan inte likna dem vi möter på jorden."

Ryding menar att vår värld är fiffigt ordnad. De stora djuren åter upp de små djuren utom då de små djuren — parasiter, maskar o s v — åter upp de stora. Ibland åter de upp varandra. Löss åter apor och apor åter löss.

Livet är inte lätt. Det är inte lätt att vara ung. Det är inte lätt att vara gammal heller. "Ingen kan vänta att vi skall klara av det i första försöket." — "Livet är en pjäs som spelas av amatörer utan repetition och resultatet blir därefter."

"Karon i luren tutar" är en respektlös och rolig bok som kan bereda många människor nöje, men då måste man kunna förstå skämt om döden.

Unter diesem Steine
ruhen meine Beine.
Ich wünsch'es wären deine.

Rolf Ejvegård

Sök och finn frid, klarhet och lugn
vid alla tillfällen,
låt det uppfylla hela ditt väsen
låt detta medvetandetillstånd inverka
på allting runtomkring dig
för det som är inom oss
återspeglas runtomkring oss.

Befria dig från all känsla av konkurrens.
När du inser att var och en av er
har er särskilda uppgift att fylla i det hela,
upphör varje tanke på konkurrens
du kan slappna av
och vara dig själv.
Tänk så mycket enklare allting blir
när du upphör med att försöka vara
något som du inte är.
Sätt inte en rund plugg i ett fyrkantigt hål.
Var och en av er har en särskild uppgift
i det stora hela,
så uträta det du ska efter din bästa förmåga.

Jag säger till er att ni ska älska varandra.
Gör ni verkligen det?
Eller är det bara så att ni står ut med varandra,
och hittar på ursäkter —
säger att det finns vissa själar
som ni inte kan förväntas fungera tillsammans med
för att ni är alldeles för olika
och det vore som att försöka blanda olja med vatten
att be er att hålla av varandra?

Ni är allesammans Mina älskade
ju förr ni inser detta desto bättre,
för i Mina ögon är ni alla ett
och Min kärlek strömmar i lika mått
till var och en av er.
När ni kan acceptera er enhet med Mig
kommer ni att kunna acceptera er enhet med varandra
och lära er att leva
och verka
som ett.

Ur "Footprints on the Path" av Eileen Caddy.
Övers. Maria Adkinson. Ill. Charles Adkinson.
Reprinted by permission of the Findhorn Foundation.

Rosenkors-Orden AMORC

- Filosofisk och kulturell organisation. Vi studerar andliga och fysiska lagar och dessa lagars praktiska tillämpning i det dagliga livet.
- Vår introduktionsskrift "Mästerskap i Livet" kan erhållas gratis.
- Adress: Gathes väg, 439 00 ONSALA.
- Våra lokalavdelningar sänder i närradion, Stockholm, Göteborg, Malmö.

"SUNRISE"

är en Engelskspråkig tidskrift från
TEOSOFISKA SAMFUNDET —
PASADENA

Pris 60:— för 6 nr/år. Skriv gärna och
begär ett gratis ex. till Anne Eek, Eriks-
bergsgatan 18, 114 30 Stockholm.

Rent medvetande?

Ibland träffar man i nyandliga sammanhang på uttrycket "rent medvetande". Med det avses en högsta verklighet av "bara medvetande", en klarhet, sällhet och frid, utan alla tankar, alla "objekt". Men uttrycket är språkligt motsägelsefullt och missvisande, eftersom rent medvetande i egentlig mening inte kan finnas. Vad som kan finnas är ett inre tillstånd där man i stort sett bara är medveten om att man är medveten och mediterar över själva medvetandets, det inre väsendets, natur. Detta är dock inget "rent medvetande", eftersom man alltid är medveten om tankar (man tänker alltid på något, när man är vaken). Det är alltid tankar som är medvetandets "objekt" — några andra objekt finns inte.

"Rent" medvetande skulle per definition vara ett medvetande rent från alla förmimmelser och reflexioner. Men medvetandets natur är just reflexion, tänkande. Det som i inre avseende är jag, är ett medvetet, självmedvetet, tänkande, viljande och således levande väsen. Man kan inte tänka bort detta väsens egenskaper och nå fram till något "rent" vara, ty väsendets egenskaper tillhör väsendet!

Det finns alltså inget mentalt tillstånd bortom tankarna, eftersom det mentala utgörs av tankar.

Upplevelsen av "rent medvetande" är en tankeakt som i princip inte skiljer sig från andra tankeakter. Upplevelsen är inte "renare" än någon annan upplevelse, men kanske litet anorlunda.

Detta hindrar inte att det kan vara underbart att erfara en inre frid och klarhet i meditation över medvetandets natur och funderingar över om inte medvetande är universums själva grund och om inte "jag" i själva verket är samma "substans" som "världssjäl", så att jag i en viss mening är identisk med "Gud".

SM

Nr 1, 1986

SM:

Humanism och kristendom, två livsåskådningar. Paneldebatt

"Hur förhåller sig humanism och kristendom till varandra? Är de oförenliga som eld och vatten, eller kan de kombineras som bröd och smör? Eller måste de vara tillsammans som deg och jäst?"

Erik Blennberger

Göran Brusewitz:

Upprepbarhetsproblemet inom parapsykologin

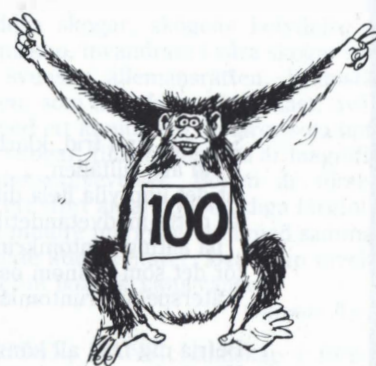
Fenomen — upprepa dig!

Göran Grip:

Vetenskaplig studie av upplevelser i dödens närhet

Ron Amundson:

Den hundrade apan

Tyvärr finns nog ingen särskild kraft hos apa nummer 100.

Nils Mustelin:

Galaktiskt perspektiv

Varför har inte Vår Herre skapat ett litet och hemtrevligt universum åt oss?

Åsa Freij:

Att andas hos Lena: Gråt blir skratt

SM:

Vad kan vi lära av Buddha?

Blomsterdoften sprider sig icke mot vinden, ej heller doften av sandelträ, tagora eller jasmin — men doften av en god människa sprider sig till och med mot vinden. En god människas strålning sprider sig i alla riktningar.

Buddha

Gunnar Gällmo:

För mig är Buddha . . .

Jan Bärmark:

Buddhismens betydelse i vår tid

Annakarin Svedberg:

Buddha är inte så stor

Håkan Blomqvist:

Helgefall, del 1

Ett svenskt "kontaktfall".

Nils-Olof Jacobson:

Hälsosam bokvandring

Nils-Olof Jacobson:

Ord om toner

Sven Andersson:

Dagen jag dog

En serie teckningar inspirerade av tankar inom den moderna fysiken.

Ajit das:

Genmåle till ISKCON

Per Friskus:

Sökarguiden

Bokrevy

Bokrecension

Eileen Caddy:

Footprints on the path

Glädje är själens hälsa.

Alf Ahlberg

SÖKAREN

Oberoende tidskrift för livssynsfrågor.

Redaktör och ansvarig utgivare:

Sven Magnusson

Adress: Östra Kanalgatan 18,
652 20 Karlstad

Telefon: 054-11 16 89

Prenumerationspris:

Helår (10 nr 140:-

Halvår 80:-

Postgiro: 70 60 47-8

Bankgiro: 372-8128

Annonspriser: (moms tillkommer):

Helsida 1.000:-, halvsida 600:-,
småannonser 20:- per spalt-cm, men
minst 60:-.

Värmlandstryck i Karlstad AB,
Karlstad 1986

ISSN 0038-0504